

**HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN
YÖNETSEL BAŞARI AÇISINDAN
İNCELENMESİ:
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET
SİSTEMİNDEN BEKLENTİLER**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet BULUT

Kütahya -2018

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN
YÖNETSEL BAŞARI AÇISINDAN İNCELENMESİ:
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDEN
BEKLENTİLER**

Danışman:
Doç. Dr. Fatih KIRIŞIK

Hazırlayan:
Ahmet BULUT

Kütahya – 2018

Kabul ve Onay

Ahmet BULUT' un hazırladığı “Hükümet Sistemlerinin Yönetmelik Başarı Açısından İncelenmesi: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden Beklentiler” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

03/09/2018

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Fatih KIRIŞIK (Danışman)		
Doç. Dr. Mustafa LAMBA		
Dr. Öğretim Üyesi Eray ACAR		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Hükümet Sistemlerinin Yönetmel Başarıları Açısından İncelenmesi: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden Beklentiler’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/09/ 2018

Ahmet BULUT

Özgeçmiş

1970 yılında Ağrı'nın Tutak ilçesinde doğdu. Lisans eğitimini İlahiyat Fakültesinde bitirdi. 1996 yılında başladığı öğretmenlik hayatında öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 2014 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi ve İdari Fakültesi Kamu Yönetimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans programına başladı. 3 Eylül 2018 tarihinden itibaren bu bilim dalını bitirdi.

Yüksek lisans eğitimim ve bu çalışma süresince her zaman davranışlarını örnek aldığım, yol gösteren, destek olan, esirgmeden paylaştığı bilgi birikiminden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı danışmanım Doç. Dr. Fatih KIRIŞIK Bey'e, Doç. Dr. Mustafa LAMBA Bey'e ve Öğretim Üyesi Dr. Eray ACAR Bey'e teşekkür ederim. Ayrıca bu eğitimim boyunca bana moral kaynağım olan çocuklarım B. Gizem, Semih, Ayşe Meryem BULUT'a sevgilerimi ve her zaman yanımda duran, olumlu her davranışımı destekleyen eşim Aynur SÖĞÜT BULUT'a da sevgi ve saygılarımı sunarım.

ÖZET

HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN YÖNETSEL BAŞARILARI YÖNÜNDEN İNCELENMESİ: CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDEN BEKLENTİLER

BULUT, Ahmet

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatih KIRIŞIK

Eylül, 2018, 110 sayfa

Hükümet sistemlerinin yönetsel başarılarını, sadece hükümetin şekline bakarak belirlemek isabetli değildir. Çünkü yönetsel başarıda birçok faktör rol oynamaktadır. Bunun için hükümet sistemlerinin yönetsel başarılarında, hükümet sisteminin şekliyle birlikte; uygulandığı ülkenin sosyal, kültürel, siyasal ve jeopolitik yapısı da dikkate alınmalıdır. Öyle ise hükümet sistemlerinin şekli konusunda ısrarcı davranmak yerine; ülkenin yönetimini kolaylaştıracak, halkın refahını ve huzurunu temin edecek hükümet sistemini benimsemek ve benimsenen hükümet sistemini de ülkenin yapısına uydurarak uygulamak daha faydalı olacaktır. Hangi hükümet sistemi olursa olsun yönetsel olarak başarılı sayılabilmesi için; istikrarı, güvenliği, adaleti, şeffaflığı sağlamalıdır. Eğitim seviyelerini yükseltmeli, ekonomiyi güçlü hale getirmeli, hızlı kararlar alabilmeli, bilim ve teknolojiye gereken önemi vermelidir. Vesayeti ortadan kaldırmalı ve uluslararası arenada da güçlü bir konuma ulaşmalıdır.

Türkiye; 24 Haziran 2018 tarihindeki seçimlerden sonra yeni bir hükümet sistemi olan “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”ne geçmiştir. Bu yeni hükümet sistemi de beraberinde bir takım beklentileri de getirmiştir. Bu beklentileri de; “Topluma yönelik beklentiler”, “Ekonomiye yönelik beklentiler”, “Sisteme yönelik beklentiler”, “İç ve dış siyasete yönelik beklentiler” şeklinde gruplandırmak mümkündür. Bu gruplandırmanın içeriği ile hükümet sistemlerinin yönetsel başarı kriterleri karşılaştırıldığında aralarında uyum olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Sistemleri, Yönetsel Başarı, Beklentiler.

ABSTRACT

GOVERNMENT SYSTEMS INVESTIGATION ON MANAGERIAL SUCCESS: EXPECTATIONS FROM PRESIDENTIAL GOVERNMENT SYSTEM

BULUT, Ahmet

Master Thesis, Department of Public Administration

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Fatih KIRIŞIK

September, 2018, 110 pages

It is not appropriate to determine the managerial successes of government systems, only by looking at the shape of the government system. Because many factors play a role in managerial success. For this, in the managerial successes of the government systems, with the form of the government system; the social, cultural, political and geopolitical nature of the country where it is applied should also be taken into consideration. So, instead of insisting on the form of government systems, it would be more beneficial to adopt the government system that will facilitate the administration of the country, provide the welfare and peace of the people, and to adapt the adopted government system to the structure of the country. For any government system, to be successful administratively; it should provide stability, security, justice and transparency. They should upgrade their education levels, make the economy strong, take quick decisions, and give importance to science and technology. He must lift the guardianship and reach a strong position in the international arena.

Turkey; After the elections on 24 June 2018, it passed on to a new government system, the "Presidential Government System". This new government system has also brought some expectations. These expectations can be categorized as "social expectatins", "expectations for economy", "expectations for the system", "expectations for domestic and foreign politics". When the contents of this grouping are compared with the administrative success criteria of government systems, it seems that they are in harmony with each other.

Key Words: Government Systems, Managerial Success, Expectations.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜKÜMET SİSTEMLERİ

1.1. KUVVETLER BİRLİĞİ SİSTEMLERİ	6
1.1.1. Yürütme Organında Birleşme.....	7
1.1.2. Yasama Organında Birleşme	7
1.2. KUVVETLER AYRILIĞI SİSTEMLERİ	9
1.2.1. Sert Kuvvetler Ayrılığı.....	12
1.2.1.1. Başkanlık Hükümet Sistemi.....	12.
1.2.1.2. Yarı- Başkanlık Hükümet Sistemi.....	16
1.2.2. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı.....	18
1.2.2.1.Parlamenter Hükümet Sistemi.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN YÖNETSEL BAŞARILARI

2.1. HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN BAŞARISINI ETKİLEYEN UNSURLAR	25
2.2. HÜKÜMET SİSTEMLERİ İLE YÖNETSEL BAŞARI İLİŞKİSİ	29

2.3. YÖNETSEL BAŞARILAR.....	32
2.3.1. Siyasal İstikrar.....	34
2.3.2. Güvenlik.....	38
2.3.3. Adalet.....	41
2.3.4. Eğitim.....	44
2.3.5. Ekonomi.....	49
2.3.6. Ordu.....	56
2.3.7. Bilimsel Gelişmişlik Düzeyi.....	60
2.3.8. Şeffaflık.....	63
2.3.9. Hızlı Karar Alma.....	66
2.3.10. Uluslararası İlişkiler.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDEN BEKLENTİLER

3.1. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ.....	71
3.1.1. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden (Yeni Sistemden) Beklentiler.....	74
3.1.2. Yönetmel Başarı Kriterleriyle Yeni Sistemden Beklentilerin Uyumu.....	84
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA.....	93
DİZİN.....	109

TEZ METNİ

GİRİŞ

İnsanın bulunduğu her yerde zorunlu olarak meydana çıkan yönetim; insana yarar sağlayan bir yönetim şekli olarak var olabileceği gibi, insana zarar veren bir yönetim şekli de olabilir. Yönetim şekillerini tanımaya çalışmak, içlerinden ülke insanının meşru çerçevede huzurunu ve mutluluğunu temin etmeye en elverişli olanı tercih etmek elzemdir.

Bu çalışmada genel olarak; hükümet sistemlerinin yönetsel başarıları, özel de ise; Türkiye'deki durum ve "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"nden beklentiler konusunda Türkçe yazılı ya da Türkçeye çevrilmiş yazılı kaynaklara dayanarak incelemede bulunulmuştur.

Kuvvetler ayrılığına dayanan hükümet sistemlerinden; "Parlamber Sistem" örneğine İngiltere, "Başkanlık Sistemi" örneğine Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Yarı-Başkanlık örneğine de Fransa seçilmiştir. Kuvvetler ayrılığına dayanan hükümet sistemleri örneklerinin bu ülkelerden seçilmesinin iki sebebi vardır:

Birinci sebebi:

Parlamber sistemin beşiği İngiltere'dir. İngiltere kendi kültürü içerisinde kendi idari yapısını meydana getirmiştir ve bunu da parlamber sistem olarak adlandırmıştır.

Başkanlık sistemi de Amerika Birleşik Devletlerinde doğmuştur ve İngiliz sisteminden farklı bir yapı arz etmektedir.

Yarı- başkanlık sistemi ilk kez Fransa'da ortaya çıkmamasına rağmen, bu ülkenin, yarı- başkanlık sistemini uygulayan diğer ülkeleri uzun bir süreden beri etkilemesidir.

İkinci sebebi ise:

Bu üç ülkenin de ortak bir özelliğe sahip olmalarıdır. Bu da yürütme organlarının merkezinde bulunanların seçimle gelmiş birer kral olarak görülmesidir. Çünkü gerek İngiltere'de, gerek ABD'de, gerekse Fransa'da uygulanan hükümet sistemleri birbirinden farklı olmasına rağmen; her üçünün de ortak özelliği; ünlü Fransız anayasa hukukçusu ve siyaset bilimcisi Mourice Duverger'in ifade ettiği gibi; yürütme merkezinde olanların "seçimle gelen birer Kral" olmalarıdır (Kılınç, 2016: 451).

Kuvvetler ayrılığına dayanan ve birbirinden farklı olan bu hükümet sistemleri de, birçok yönden birbirinin alternatifi durumundadır. Çünkü birinde eksik veya problemlili görülen bir noktanın çözüm yolu, diğesinde bulunabilmektedir. Bundan dolayı da, bütün hükümet sistemlerinde olduğu gibi, bu hükümet sistemlerinin artlarına karşılık, eksileri de bulunabilmektedir (Aktaş, 2016: 211). Ayrıca uygulamada, aynı hükümet sistemi dahi, farklı ülkelerde farklı başarı seviyesi gösterebilmektedir. Bunun da sebebi; hükümet sistemlerinin yönetsel başarıları üzerinde; ülkelerin toplumsal, kültürel, siyasal durumları ile jeopolitik konumlarının da etkili olmasıdır. Bunun için bir ülkenin perde arkasındaki durumunu göz ardı ederek; sadece uygulanan hükümet sistemine bakarak, bu hükümet sistemi hakkında tamamen “başarılıdır” ya da “başarısızdır” yargısına varmak isabetli bir hüküm olmaz. Öyle ise hangi hükümet sistemi olursa olsun; ülkede istikrarı, güvenliği, adaleti, şeffaflığı ve kalkınmayı sağladığı ölçüde başarılıdır. İnsan haklarını korumayı, eğitim durumlarını iyileştirmeyi, ekonomik durumu güçlendirmeyi; askeri durumu iyileştirmeyi sağladığı ölçüde başarılıdır. Bilim ve teknoloji alanındaki çalışmalara önem verdiği, ülkenin daha iyi bir duruma gelmesi için gerektiği kadar hızlı kararlar alabildiği ve uluslararası ilişkilerde güçlü olabildiği ölçüde başarılıdır denilebilir.

Türkiye ise; uzun bir parlamenter hükümet sistemi uygulamasından sonra, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sonucunda “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”ni kabul etmiştir. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçim sonrasında ise, fiilen bu hükümet sistemini uygulamaya başlamıştır. Bu sistem Türkiye’ye özgü yeni bir hükümet sistemi olarak görülmektedir. Her hükümet sisteminden bir takım beklentiler olduğu gibi, bu yeni hükümet sisteminden de bir takım beklentiler bulunmaktadır. Bu beklentileri de genel olarak; topluma yönelik beklentiler, ekonomiye yönelik beklentiler, sisteme yönelik beklentiler, iç ve dış politikaya yönelik beklentiler şeklinde gruplandırmak mümkündür. Hükümet sistemlerinin yönetsel başarı kriterleriyle, Türkiye’de uygulanan yeni hükümet sisteminden beklentilerin birbirleriyle uyumları da karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Aristo'nun, hükümet sistemlerini, nicelik ve nitelik ölçütlerini bir arada kullanarak incelemesi, eski Yunan devletlerinden itibaren, hükümet sistemlerinin ele alındığını ve incelendiğini göstermektedir. Aristo, yaptığı inceleme sonucunda; nicelik ölçütü olarak devleti bir kişi, bir azınlık veya çoğunluğun yöneteceğini; nitelik ölçütü olarak ise yönetimlerin iyi ya da adil olması gerektiğini belirtmiştir. Aristo'nun, MÖ dördüncü yüzyılda yaptığı bu inceleme sonrasında; tiranlık, oligarşi, demokrasi, monarşi, aristokrasi ve cumhuriyet (çoğunluk sistemi) olmak üzere altı çeşit hükümet sistemi ortaya konulmuştur (www.enpolitik.com, 2017).

Sistem; kavram olarak, belirli parçaların oluşturduğu bir bütün anlamındadır. Sistemde önemli olan, bütünü meydana getiren her parçanın kendine özgü işleyişinin bulunması ve her birinin etkinliğinin bir diğerine bağlı olmasıdır (Şimşek, 2005: 425).

Hükümet sistemi kavramı da; devlet organlarının oluşumu, görevleri, yetkileri ve birbirleri ile ilişkileri bağlamındaki farklı uygulamalardır. Ancak yasama, yürütme ve yargı organlarının oluşumu, yetkileri ve birbirleri ile ilişkileri ülkeden ülkeye değişmektedir. Çünkü bazı ülkelerde, bu organların ayrı ellerde bulunması önemli iken, tam aksine bazı ülkelerde, tüm devlet organlarının tek elde toplanması da özel bir öneme sahiptir (Hakyemez, 2001: 6). Örneğin; ABD'de (Amerika Birleşik Devletleri'nde) güçler ayrımı devletin temeli olarak görüldüğü halde, SSCB'de (Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nde) bu ilke tamamen reddedilmiştir. Başka devletlerde ise; güçler ayrılığı ilkesi neredeyse sayılamayacak kadar farklı biçimlerde uygulanmaktadır (Mumcu, 2002; 166-171).

Hükümet sistemlerinin tasnifi temel bir işlemdir. Ancak, ister doğa bilimlerinde olsun ister toplum bilimlerinde; "Sınıflandırma ve Kategorilendirme" bilimsel sürecin çok önemli parçası olduğu halde, bu işlem kolay değildir. Örneğin, demokratik olan ve demokratik olmayan sistemleri ayırmak istersek ve demokratik olmak ya da demokratik olmamak için ne kadar demokrasi gereklidir? Demokrasiyi ölçerken neyin kapsama alınıp, neyin kapsam dışı bırakılacağı hususundaki kararlar, hangi ülkelerin demokratik olduğunu belirleyecek ve bu sırasıyla demokratik siyaset ile ilgili yapılacak her çözümlemeyi de etkileyecektir (Ball ve Guy, 2005: 46-47). Buna rağmen; sosyal yapılar, ekonomik sistemler, dinler, hısmılık vs. yapılarda olduğu gibi, siyasal sistemlerin de tasnifi, daha başlangıçtan beri sosyal bilimlerin merkezinde yer almıştır (Linz, 2008: 14). Siyaset biliminde, bir siyasal sistem hakkındaki gerekli tüm

bilgiyi verecek tek bir sınıflandırma şeması mümkün değildir. Çünkü siyaset bilimindeki sınıflandırmanın nasıl olacağı üzerine tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bundan dolayı da; çok sayıda sınıflandırma sisteminin mevcut olduğu ve bu şemaların yararlılığı hakkında da şüpheli bir yaklaşıma sahip olunması gerektiği akılda tutulmalıdır. Bunun için; sınıflandırmanın temelini anlamalı ve bilinçli birer kullanıcısı (Ball ve Guy, 2005: 47) olunmalıdır.

Hükümet sistemlerinin tasnifinde genel olarak; yasama ve yürütme güçlerinin birbiriyle olan ilişkileri dikkate alınmaktadır (www.enpolitik.com, 2018). Yargı gücü ise; yasamadan ve yürütmeden ayrı düşünüldüğü için, kural olarak da bu işin dışında bırakılır (Gözler, 2017: 75).

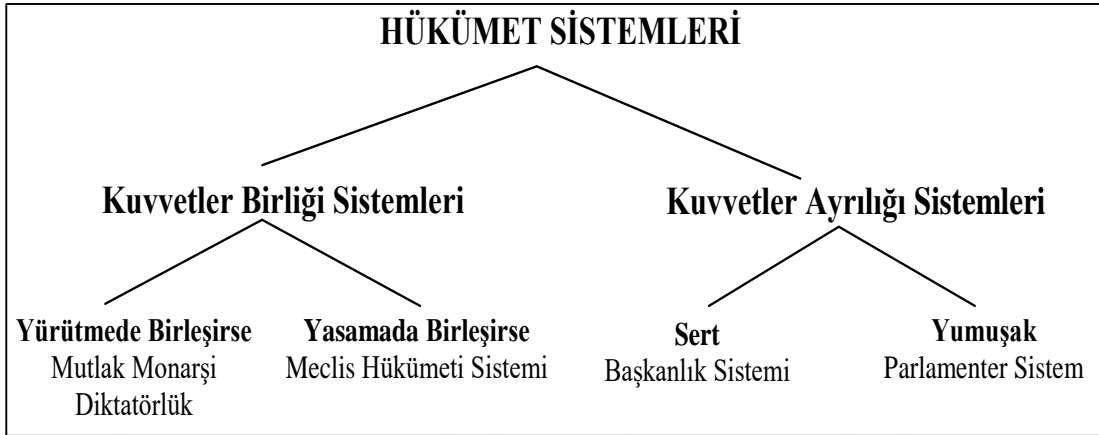
Buna göre; hükümet sistemleri, kuvvetler birliğine ve kuvvetler ayrılığına dayanmak üzere ikiye ayrılır:

Kuvvetler birliği sistemlerinde; birleşme yürütmede olursa diktatörlük ya da mutlak monarşi, bu birleşme yasamada olursa; meclis hükümeti sistemi meydana gelmektedir.

Kuvvetler ayrılığı sistemleri de kendi aralarında sert ve yumuşak kuvvetler ayrılığı olmak üzere ikiye ayrılır. Sert kuvvetler ayrılığı sistemine başkanlık hükümet sistemi, yumuşak kuvvetler ayrılığı sistemine ise; parlamenter hükümet sistemi denir (Gözler, 2017: 75-76). Hem parlamenter sistemin hem de başkanlık sisteminin özelliklerini taşıyan ayrıca, parlamenter demokrasiden en önemli sapma olarak görülen ve Nur Vergin'e göre; başkanlık hükümet sistemi olan, bir hükümet sistemi daha bulunmaktadır. (Ustabulut, 2016: 44-48). Bu hükümet sisteminde de, yasama ve yürütme birbirinden ayrıdır, fakat yürütmenin içinde "Devlet Başkanı'na ağırlık verilmiştir. Bunun sonucunda oluşan model ise; yarı- başkanlık hükümet sistemi olarak kabul edilmiştir (Dönmez, 2015: 10).

Hükümet sistemlerinin sınıflandırılması bir şema üzerinde şöyle gösterilebilir.

Şema 1: Kuvvetler Birliği ve Ayrılığı Sistemine Göre Hükümet Sistemleri

Kaynak: (Gözler, 2017: 76)¹.

1.1. KUVVETLER BİRLİĞİ

Kuvvetlerin birbiriyle ilişkisine göre (Keser, 2011: 25) adlandırılan hükümet sistemlerinde kuvvetler birliğinin söz konusu olması demek; bütün hükümet görevlerinin tek bir organa bırakılması demektir. Bu organ bir kişi olabileceği gibi, bir komite ya da bir meclis de olabilir. Bunun da iki türü vardır:

Birincisi kuvvetler birliğinin yürütmede birleşmesi (Gözler, 2017: 76) ki buna salt birleştirme de denir. Bu birleşmede tek bir güç vardır ve bu güç tüm görevleri yüklenir. Örneğin; Fransa'da 1789'dan önceki var olan monarşi (mutlak monarşi) (Duverger, 1986: 37).

İkincisi, kuvvetlerin yasamada birleştirilmesi (görece birleştirme) ki burada görünüşte iki organ vardır ancak; güç tamamen bir organdadır. İkinci organ ise; sadece yapılanları onaylar ve uygular. Meclis hükümeti buna örnek verilebilir. Çünkü Meclis hükümetinde, meclisin seçtiği ya da dağıttığı komiteler vardır. Bunların da görevi, sadece kararları uygulamaktır (Duverger, 1986: 37).

¹ Bu şema (Gözler, 2017: 76) kaynağındaki şema dikkate alınarak çizilmiştir.

1.1.1. Yürütme Organında Birleşme

Yürütme organının hem kanunları yürütmesi hem de yürüttüğü kanunları kendisi koyması sonucunda, kuvvetlerin yürütmeye birleşmesi meydana gelmektedir. Bu tür birleşmenin de iki şekli vardır: Mutlak monarşi ve diktatörlük (Dönmez, 2015: 10-11; Kılınç, 2016: 450).

Mutlak monarşi, meşruti monarşiden farklı olarak kuvvetler birliğine dayanmaktadır. Çünkü mutlak monarşide, yasama ve yürütme hatta yargı yetkisi dahi hükümdara ait olduğu için hükümdar, devletin tek ve en yüksek otoritesidir. Hükümdar, sahip olduğu yetkilerini bir takım görevlileri aracılığıyla yerine getirmektedir ancak bunların da hükümdar karşısında herhangi bir bağımsızlığı bulunmamaktadır. Çünkü hükümdar istediği andan itibaren bu görevlilere devrettiği yetkileri alabilir ya da bu görevlileri azledebilir (Gözler, 2017: 76-77).

Diktatörlükte ise; yasama, yürütme hatta yargı dahi bir kişinin ya da bir grubun elinde toplanmıştır. Diktatörlükle idare edilen bazı ülkelerde bir parlamento bile vardır (www.ankarabarusu.org.tr, 2017). Bu diktatörlüklerde göstermelik seçimler vs. olsa da yine istenilen kişi ya da grup seçilmektedir. Diktatörlüğün çok çeşidi bulunduğundan dolayı da, totaliter diktatörlüklere; Nazi Almanyası ya da Stalin dönemindeki Sovyetler birliği örnek olarak verilebilir. Otoriter diktatörlüklere de; Franko dönemindeki İspanya, Salazar dönemindeki Portekiz, Saddam dönemindeki Irak ya da Kaddafi dönemindeki Libya örnek olarak gösterilebilir (Gözler, 2017: 76-78).

1.1.2. Yasama Organında Birleşme

Kuvvetlerin yasama organında birleşmesinde, görünüşte iki organ vardır ancak; güç tamamen yasama organındadır. İkinci organ ise; sadece yapılanları onaylar ve uygular. Meclis hükümeti buna örnek verilebilir. Çünkü Meclis hükümetinde, meclisin seçtiği ya da dağıttığı komiteler vardır. Bunların da görevi, sadece kararları uygulamaktır (Duverger, 1986: 37).

Meclis hükümeti ilk kez Fransa devriminde, anayasal demokratik bir hükümet şekli olarak ortaya çıkmıştır (Turhan,1989: 24). Ancak bu hükümet sistemi, demokratik

hükümetler sistemi içinde çok dar bir yere sahiptir. Bakır Çağların da dediği gibi: Meclis hükümeti sistemi, rejimlerin en az bilineni ve Anayasa tarihinin “malaime”² sidir. İlk kez Fransa’da 1792’de toplanan “Ulusal Konvansiyon Meclisi” döneminde (1792- 1795) üç yıl gibi çok kısa bir süre uygulanmıştır (Aktaran: Shukorov, 2003). Yeterince uygulama alanını bulamama nedenlerinden biri, bu hükümet sisteminin önderi Robespierre’in diktatörlükten ve terörden sorumlu tutulmasıdır(Turhan,1989: 24). Bu dönemde yapılan 1793 Anayasası da aynı hükümet modeli öngörmüş olmakla beraber, bu anayasa uygulanmamıştır. Halen yürürlükte bulunan 1874 tarihli İsviçre Anayasası da bir ölçüde Meclis Hükümeti sistemini öngörmüştür. Birinci Dünya Savaşından sonra bütün Alman eyaletlerinde, Baltık ülkelerinde (Letonya, Litvanya ve Estonya’da) ve Avusturya’da meclis hükümeti sistemi kısa bir süre uygulanmıştır (Aktaran; Shukurov, 2003).Günümüz de ise; demokratik ülkeler içerisinde olduğu halde, hâlâ “Meclis Hükümeti” sistemini uygulayan tek ülkenin İsviçre olduğu görülmektedir (Dönmez, 2015: 11).

Türkiye’de ise, millî mücadele döneminde (Turhan, 1989) yapılan 1921 Anayasasıyla “Meclis Hükümeti” modeli benimsenmiştir (acikarsiv.ankara.edu.tr, 2017).

Bu hükümet modeliyle, yürütme ve yasama yetkileri Türkiye Büyük Meclisi’nde toplanmıştır. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu bir “Vekiller Heyeti”nden söz etmek suretiyle, yürütme yetkisini kullanacak bir ortak kurulun varlığını öngörmüştür. Ancak; yürütme yetkisinin TBMM’ye ait olduğunu belirten 2. Madde ve Türkiye Devleti’nin Meclis tarafından idare olunacağını belirten 3. Madde ile, söz konusu heyetin bağımsız ve anayasal yetkili bir yürütme organı olmadığı anlaşılmaktadır³. Aynı zamanda, bu anayasa; bir “Devlet Başkanlığı” makamını da ihdas etmemiş, Meclis Başkanı’nı, Bakanlar Kurulu’nun da doğal başkanı olarak kabul etmiştir (Erdoğan, 2003: 48).

Kuvvetlerin yasamada birleşmesi sonucu meydana gelen meclis hükümet sistemleri günümüzde, uygulamada ciddi sakıncalara yol açacağı için tercih

² Melaime: Sevilmeyen, beğenilmeyen, istenmeyen anlamındadır (Shukurov, 2003).

³ 2. madde “İcra kudreti ve teşri salâhiyeti milletın yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.” (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu,1921: Madde 2)” hükmü ile, Türkiye Devleti’nin Meclis tarafından idare olunacağını belirten 3. Madde “Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti, “Büyük Millet Meclisi Hükümeti” unvanını taşır.” (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu,1921: Madde 3)

edilmemektedirler. Bundan dolayı bu hükümet sistemlerine daha ziyade olağanüstü şartlarda başvurulur. Çünkü karşılaşılan olağanüstü sorununun çözümüne katkı sağlaması bu hükümet sistemi ile belki mümkün olabilir ancak; bu hükümet sisteminin normal zamanlarda tercih edilmesi insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü tesis etmeyi amaçlayan bir ülkede mümkün değildir (Hakyemez, 2011: 6).

1.2. KUVVETLER AYRILIĞI

Klasik anayasa öğretisinde kuvvetler; yasama ve yürütme diye ikiye (Turhan, 1989: 32) ayrılrsa da, devlet iradesini açıklayan veya devleti hareket geçiren üç kuvvetin var olduğu, tüm çağdaş anayasalar tarafından kabul edilmektedir. Bu üç kuvvet ise; yasama, yürütme ve yargıdır⁴ (Bal, 2001: 9).

Kuvvetler ayırımının ortaya çıkmasında etkili olan olaylar İngiltere’de 13. yüzyılın başlarında patlak veren olaylardır. Bu olaylar, kralların devlet üzerindeki mutlak hâkimiyetini azalttığı gibi, kuvvetler ayrımı ilkesinin de ortaya çıkmasında bir dönüm noktası olmuştur (Çizakça, 2002: 52). 13. yüzyılda Magna Carta (Büyük Sözleşme) ile İngiliz Kralının yetkilerinin sınırlandırılması, güçler ayrımı düşüncesinin fiili olarak başlangıcı olarak görülse de, daha önceki devletlerde de buna benzer gelişmelerin yaşandığı (Doerhing, 2000; 192) göz ardı edilmemelidir.

“Kuvvetler Ayrılığı” kavramı ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri Anayasası ile yazılı bir sistem haline gelmiştir. Demokratik siyasal sistemlerin vazgeçilmez unsuru olan kuvvetler ayrılığı sisteminde; yasama, yürütme ve yargı olarak ayrılan kuvvetlerin göreve geliş biçimlerinin farklı olması ve aralarında bir fren-denge sisteminin öngörülmesi gerekir. Ayrıca, bu sistemde yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının farklı organlarca yerine getirilmesi gerekir (Efe, 2005: 68). Siyasal sistemlerin tahlili kuvvet ilişkileri, özellikle de yasama ile yürütme arasındaki ilişki baz alınarak yapılır. Hatta devlet sistemlerinde, kuvvetler ayrılığına yer vermiş olan devletler hukuki değerlere önem veren, insan haklarına saygılı devletler; kuvvetler ayrılığına yer

---

⁴ Tüm vatandaşların uyması gereken kuralları koyan erk yasadır. Bu genel kuralları özel hâllere uydurarak uygulayan ise yürütmedir. Bu kuralların yorumundan çıkacak anlaşmazlıkları halleden ve suçluları cezalandıran, kamusal ya da özel uyuşmazlıkları çözen kuvvet ise; yargıdır (Bal, 2001: 9).

vermeyen devletler ise; keyfi davranan devletler olarak ifade edilmektedir (Demir, 2010: 224).

Kuvvetler Ayrılığı teorisi, siyasal düşünce tarihinde, genellikle Montesquieu'nun adıyla özdeşleştirilmiştir (Özbudun, 2005: 169) ancak; Kuvvetler ayrılığı teorisi Montesquieu'dan önce John Locke'un yazılarında görülmektedir. John Locke; bugünkü yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri yerine, yasama, yürütme ve federatif/konfederatif adını verdiği üç temel kuvvetten söz etmiştir. Özellikle yasama ve yürütme kuvvetlerinin ayrı ellerde toplanması ve farklı makamlarca kullanılması gerektiğini belirtmiştir (Acaray, 2017).

John Locke'a göre; yasama kuvvetini elinde bulunduranların, yürütme gücünü de ele geçirmeleri olasılığı bulunmaktadır. Bundan dolayı da, yasama kuvveti, sadece yasaları yapmak üzere bir araya gelmeli ve yasayı yaptıktan sonra dağılmalıdır. Yapılan yasaların da bir güç taşıması ve aralıksız yürütülmesi için, yürütme gücünün varlığı zorunludur (www.felsefe.gen.tr, 2018). Yürütme gücü, yasama gücü tarafından yapılan yasaların devamını sağlamak için sürekli ve aralıksız olarak çalışmalıdır. Yasama gücü ise, gerektiğinde yürütme gücü tarafından sadece yasa yapmak üzere geçici olarak toplanmak üzere çağrılmalıdır. Çünkü yasama kuvvetinin sürekli çalışması ve yeni yasalar çıkarması karışıklıklara da neden olacaktır. Bu da, halka yarardan çok zarar getirecektir. Ayrıca yürütme ve yasama gücünün yanı sıra bir de federatif/konfederatif adı verilen bir güç bulunmaktadır. Locke'a göre; federatif/konfederatif güç ise; bir devletin başka devletlere karşı güvenliğini sağlayan bir kuvvettir. Çünkü bir toplumun üyesi ile başka bir toplum üyesi arasındaki çatışma o toplumun bütünü ilgilendirmektedir. Bundan dolayı federatif/ konfederatif güç, savaş ve barış hakkını kendinde taşımaktadır. Yürütme gücü ile federatif güç tamamen birbirlerinden ayrıdır. Yürütme gücü toplumun iç işlerinde yasaları uygular, federatif güç ise; toplumun dış menfaat ve güvenliğini sağlar. (Eroğlu, 2010: 2-10).

Locke'un teorisinde, yargının ayrı bir kuvvet olarak düşünülmediğini ve yargılamanın yasamaya bağlı bir faaliyet olduğu görülmektedir. Bundan dolayı da; bugünkü kuvvetler ayrılığı anlayışının Montesquieu' ile birlikte var olduğu kabul edilmektedir (Acaray, 2017).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, 1789 Amerikan ile 1791 Fransız Anayasalarından başlayarak bugüne kadar da birçok pozitif hukuk belgesinde yer almıştır. Ancak bu

teori, hukuki olmaktan daha çok, siyasal niteliklidir. Çünkü Montesquieu, kuvvetler ayrılığının hukuki analizi üzerinde bu kadar önemle durmamıştır. Onun, kuvvetler ayrılığı ilkesini savunmasının nedeni; bu ilkeyi hürriyetlerin güvencesi olarak görmesindedir. Ona göre; iki hele üç kuvvetin aynı elde birleşmesi, istibdada yol açacaktır (Özbudun, 2005: 169). Bu sebeple Montesquieu; devletin yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılması gerektiğini belirtmiştir ve yasama ile yürütme kuvvetleri tek elde toplanırsa; hürriyetlerin yok olacağını savunmuştur (Gözler, 2015: 64).

Bu organların, eşit olduğunu ve aralarında bir denge kurulması gerektiğini belirten Montesquieu; yasamanın yapısı itibariyle halkın bütününe mal edilmesi gerektiğini, yürütmenin de doğası gereği bir kişinin elinde toplanmasının daha iyi sonuç vereceğini vurgulamıştır. Yargı kuvvetinin ise; sadece mahkemelerde olması fakat mahkemelere de, halktan üye seçilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Dönmez, 2015).

Montesquieu: Yasama gücünü; bütün vatandaşların uymakla yükümlü olduğu genel kuralları koyan güç olduğunu belirtmiştir. Yürütme gücünün de özel durumlar için belirlemeler yaparak bu genel kuralların uygulanmasını sağlayan güç olduğunu ifade etmiştir. Yargı gücünün ise; “Özel Hukuk” gibi, ya kuralların yorumlanmasından çıkan uyuşmazlıklarını çözen veya, “Ceza Hukuku” gibi, kurallara karşı çıkanların direncini kıran güç olduğunu söylemiştir. Montesquieu’nun buradaki amacı; yasama gücünü temsili meclislere, yargı gücünü de bağımsız yargıçlara vermektir. Böylece, hükümdarın elinde sadece yürütme gücünü bırakarak, monarşiyi zayıflatmaktır (Duverger, 1986: 36-39).

Günümüzde kuvvetler ayrılığı deyiminden kastedilen ve pozitif hukuk verilerine göre anlaşılması gereken, bilfiil işlevler ayrılığıdır. Başka bir ifadeyle; devlet iktidarının çeşitli fonksiyonlarının (hukuki anlamda), aralarında bir işbirliği bulunan değişik organlarca yerine getirilmesidir (Özbudun, 2005: 171). Kuvvetler ayrılığı esasına göre çalışan hükümet sistemlerinde esas olan; yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden bağımsız olmasıdır. (Hakyemez, 2011: 7). Böylece hem “Kuvvetin kuvveti durdurması” prensibi gerçekleşir hem de insan hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla devletin; yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin farklı organlarca yerine getirilmesi (Demir, 2010: 224) sağlanır.

Hükümet sistemlerinin tasnifi yapılırken özellikle yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişki dikkate alınır ve kural olarak yargı; yasama ve yürütmeden

ayrı tutularak işin dışında bırakılır (Gözler, 2015: 64-65). Örneğin, Fransa’da kuvvetler ayrılığı denince; Napolyon’dan itibaren mahkemeler yönetimin özel bir dalı olarak kabul edildiği ve yargı gücü de siyasal açıdan yürütme gücünün özel bir bölümü olarak görüldüğü için; sadece yasama ile yürütme işlevlerinin ayrı ayrı organlara verilmesi anlaşılmaktadır (Duverger, 1986: 36-37).

Kuvvetler ayrılığı sistemi de ikiye ayrılır (Gözler, 2015: 64-65). Eğer kesin ve sert kuvvetler ayrılığı varsa; Başkanlık Sistemi, yumuşak bir şekilde kuvvetler ayrılığı mevcut ise; Parlamenter Sistem ortaya çıkar (Keser, 2011: 28).

1.2.1. Sert Kuvvetler Ayrılığı

Sert kuvvetler ayrılığı sisteminde, yasama kuvveti ayrı bir organa, yürütme kuvveti de ayrı bir organa verilerek güçler kesin bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Bu iki ayrı organ da varlıklarını sürdürme açısından tamamen birbirinden bağımsızdır. Yasama organının üyeleri ile yürütmenin başı, doğrudan halk tarafından ayrı ayrı seçilmektedir. Anayasal sistem içerisinde bu güçler eşit ya da dengeli oldukları gibi, bunlar seçildikten sonra da, kural olarak birbirlerinin varlıklarına da son veremezler (Yaman, 2014: 85).

Sert Kuvvetler Ayrılığının “Asli Ayırt edici Özellikleri”: Yürütme organın tek kişilik olması, yürütmenin başkanın halk tarafından seçilmesi ve yürütme organının yasamanın güvenine dayanmamasıdır. Bunun yanında “Tali Özellikleri” de şunlardır: Başkanın yasama organını feshedememesi, aynı kişinin hem yürütmede hem de yasamada görev alamaması, başkanın yasama organı çalışmalarına katılamamasıdır (Gözler, 2015: 69-71).

1.2.1.1. Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi, Amerikan Anayasasının öngördüğü bir modeldir (Kuzu, 2011: 12). 1787 yılında İngiliz parlamenter rejiminden ayrılan 13 koloni, 1878’de

dünyanın en eski anayasası sayılan Anayasayı⁵ meydana getirdikleri gibi, orijinal siyasal kurumlarını da oluşturdular (Duverger, 1986: 92-93).

Yönetim yapısı “Anayasal Federal Cumhuriyet” olarak adlandırılabilen Amerika Birleşik Devletleri, 1776 yılında ilan edilen Bağımsızlık Bildirgesi’nin 13 Eyalet tarafından onaylanmasından sonra, 1787 yılında kabul edilen Anayasa ile yürütme, yasama ve yargı arasında güçler dengesi sistemi benimsenmiştir. Yürütmenin başı başkandır. Yasama organı ise, kongredir. Kongre de, Senato ve Temsilciler Meclisi’nden oluşur. Bir yasanın Başkan tarafından onaylanması için, her iki meclisten geçmesi şartı bulunmaktadır. Yürütmenin başı olan başkanın birçok görevinin yanında; bakanları atama görevi de vardır. Her bakanlık, senato tarafından onaylanan ve başkanca atanan bir bakan tarafından yönetilmektedir. Yüksek Mahkeme’nin yargıçları da, senatonun onayı ile başkan tarafından atandığı halde yargı; kongreden geçip, başkanın da imzaladığı yasaları anayasaya aykırılık gerekçesiyle iptal edebilir. Anayasa, sadece federal hükümetin yapısını ve yetkilerini değil, aynı zamanda eyalet hükümetlerinin de genel koşullarını düzenler (Erkul vd, 2016: 34-35).

Başkanlık sisteminin birinci özelliği; genelde doğrudan bir seçimle ve belirli bir dönem için yürütmenin başının halk tarafından seçilmesidir. İkinci özelliği ise; yasama ve yürütme kuvvetlerinin kesin ve sert bir şekilde birbirinden ayrılmasıdır. Powell’e göre; yürütmenin istikrarını tahmin etmede, hiçbir değişken bir başkanlık tipi yürütme kadar güçlü değildir (Powell, 1990: 300).

Genel itibarıyla Başkanlık sistemi, devlet başkanının halk tarafından seçilmesiyle göreve geldiği, kural olarak da görevi süresince parlamento tarafından görevine son verilemediği ve kendi atadığı bakanları yöneterek yürütme gücünü tek başına kullandığı bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu açıdan; devlet başkanının, doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından seçilmesi, başkanlık rejimi için önemlidir ancak; tek belirleyici etken de değildir. Nitekim İrlanda, Avusturya, İzlanda gibi ülkelerde devlet başkanı halk tarafından seçildiği halde, bu ülkelerde yarı başkanlık sistemi mevcuttur. Başkanlık sistemine dair belirleyici etkenler; devlet başkanının halk tarafından seçilmesi, yasama ve yürütme organlarının birbirinin görevine son

---

⁵ Bu anayasa 1878’den beri aralıksız uygulanmış ve ulusun da genel saygısını kazanmıştır. Hatta ilkeleri de herkes tarafından kesin bir emir gibi benimsenmiştir. Bu anayasanın tarihi ve kapsamı okullarda çocuklara öğretildiği gibi, ABD’ye giren yabancılara da, seyahatleri boyunca bu anayasaya saygı duyacaklarına dair yemin ettirilmiştir (Duverger, 1986: 92-93).

verememesi şeklinde sıralanabilir ancak, başkanın yürütmenin başı olması da önemli bir belirleyici etkidir. Öyle ise, “Başkanlık Sistemi”ndeki başkandan söz ederken; genel olarak belli bir süre için seçilen ve kural olarak da görev süresince görevinden alınamayan siyasi sistemin merkezindeki kişi kastedilmiş olur (Yüksel, 2015: 137-138).

Başkanın karşısında Senato ve Temsilciler Meclisi vardır. Senato, temsilciler meclisine oranla daha yetkili ve daha saygın olduğu görülmektedir. Çünkü Senato, federasyon içinde ayrı ayrı eyaletleri temsil eder. Nüfusa bakılmaksızın her eyaleti temsil eden delege sayısı eşittir. Bu da; özellikle azınlıklara, hem çok büyük bir korunma hem de büyük bir yasaklama sağlamaktadır (Duverger, 1986: 96).

Kesin ve sert bir şekilde kuvvetlerin birbirinden ayrılmasına dayanan “Başkanlık Sistemi”, parlamenter sistem gibi demokratik bir sistemdir (Keser, 2011: 23) Bu sistemde, hem yürütme organının hem de devletin başı olan Başkan, doğrudan halk tarafından seçilmektedir (Efe, 2015: 68-71). Teorik de olsa; kongre ile başkan arasında güçler ayrılığı mutlaklıktır (Duverger, 1986: 97). Zaten en bariz özelliği de; güçler ayrılığı sistemini tam ve kesin olarak gerçekleştirmiş olmasıdır. Çünkü ülkeyi kimin yönettiği çok açıktır; sorumlu ve yetkilinin kim olduğu bellidir. Bu modelde yasama, yürütme, yargı çok yetkilidir, ancak; her birinin bu yetkisi sadece kendi alanıyla ilgilidir ve sınırlıdır (Kuzu, 2011: 13).

Kuvvetlerin birbirinden bağımsız olması, yürütme gücünün tek kişide toplanması, organlarının görev süresinin sabitliği, güçler arasında denge ve denetim mekanizmalarının olması “Başkanlık Sisteminin” temel özellikleridir. Bununla birlikte; Başkanlık sisteminin de güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Demokratik bir niteliğe sahip olması, kendisinden hesap sorulabilmesi ve önceden öngörülebilirlik imkânı vermesi, siyasi merkezin güçlenmesini sağlaması “Başkanlık Sistemi”nin güçlü yönleri olarak sıralanmaktadır. “Katılık sorunu”, “çift meşruluk sorunu”, “tamamen kazanma ya da tamamen kaybetme sorunu” ve “yönetimi kişileştirme sorunu” bu sistemin zayıf yönleri⁶ (Efe, 2015: 71-78) olarak sıralanabilir.

⁶ Parlamenter sistem çift başlı olduğu gibi çift meclisli de olabilir. Bu durumda Bakanlar Kurulu, içinden çıktıkları Meclise karşı sorumlu olurlar. Ülkemizde 1961 Anayasasının ön gördüğü hükümet buna örnek (Keser, 2012: 29-31) olarak gösterilebilir. Aynı şekilde; temel yasası 1949 yılında konsey tarafından hazırlanan ve eyalet meclisleri tarafından onaylanan anayasa ile Federal yapıyı kabul eden Almanya da federal meclis ve federal konsey olmak üzere hem çift meclisli hem de ayrıca bircumhurbaşkanına da sahip oldukları için çift başlıdır (Erkul vd. 2016: 42-43).

Türkiye’de özellikle AK Parti döneminde yoğun bir şekilde tartışılan ve 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimle birlikte fiilen uygulanmasına geçilen “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nden önce, genelde hükümet sistemi değişikliği, özelde ise “Başkanlık Sistemi” yıllarca yoğun bir şekilde tartışılmıştır (Erdem, 2014: 22). Ergun Özbudun’un da (2010) dediği gibi, bu tartışma, AK Parti öncesine (Vatan, 2010) dayanmaktadır. Çünkü 1980’li yıllardan itibaren bu tartışma başlamış ve 1987 yılında ise; dönemin başbakanı Turgut Özal, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini sağlamak amacıyla anayasanın ilgili maddelerinin değişmesini savunmuştur. Özal’ın önerisine göre; Cumhurbaşkanı beş yıllık bir süre için iki tur’lu mutlak çoğunluk yöntemiyle halk tarafından seçilecek, bu seçim TBMM seçimleriyle eş zamanlı olacaktı. Özal’ın başlattığı bu tartışma mecliste herhangi bir anayasa değişikliği önerisine dönüşmeyerek sona erdi. 1997 yılında ise Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından “Başkanlık ya da Yarı- Başkanlık” sistemine geçiş ile ilgili tartışma başlatıldı. Bu tartışma aynı yılın son baharında daha da arttı (Yazıcı; 2011: 159-160).

Türkiye’de siyasi arenadaki bu tartışmalara kayıtsız kalmayan bazı akademisyenler ve bazı siyasi parti mensuplarına göre; parlamenter sistemin yerine yarı-başkanlık ya da başkanlık sistemine geçilmeliydi. Çünkü koalisyon hükümetleri istikrarsızlığa yol açmakta ve Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kurulu arasında sorunlar yaşanmakta, bu sebeple hükümetler iktidar olamamaktaydı. Buna karşı çıkan bazı akademisyenlere ve bazı siyasi parti mensuplarına göre ise; sistemdeki değişiklik sistemi daha demokratik hale getirmeyeceği gibi, sorunları da çözemeyecekti. Bundan dolayı da, sistem değişikliği yerine sistemin rasyonelleştirilmesi gerekmektedir (Erdem, 2014: 14-15). Örneğin; 2010 yılında Deniz Güçer’e verdiği röportajda; AK Parti’nin Anayasa taslağını hazırlayan Ergun Özbudun; “Başkanlık sistemi, hep darbeleri davet etti” deyip ve “Başkanlık Sistemi”nin Türkiye’ye uymayacağını belirtip, başkanlık sisteminin de, yarı- başkanlık sisteminin de, Türkiye için sakıncalı olduğunu ifade etmiştir. Başkanlık sisteminin dünyada başarıyla işlediği tek ülkenin ABD olduğunu, ABD’yi taklit eden Latin Amerika, Afrika ve bazı doğu Asya ülkelerinde bu sistemin başarılı çalışmadığını, bu sistemin kriz üretmeye çok müsait bir sistem olduğunu, aynı şeyin yarı başkanlık sistemi içinde geçerli olduğunu (Vatan, 2010) belirtmiştir.

Yüksel (2015)'e göre; Latin Amerika'da fiiliyatta güçler ayrılığı yoktur. Yasama ve yürütme güçleri şeklen birbirinden ayrı gibi görünse de, uygulamada bu iki güç Başkan'da toplanmıştır (Yüksel, 2015: 148).

1.2.1.2.Yarı-Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi, hem parlamenter sistemin hem de başkanlık sisteminin özelliklerini içerisinde barındırdığı halde, fiilen bir başkanlık sistemi gibi değerlendirilmektedir (Ustabulut, 2016: 55).

Finlandiya ve Weimar Cumhuriyetlerindeki 1919 Anayasaları, yarı-başkanlık modelini kabul eden ilk anayasalardır. 1929 da Avusturya, 1937'de İrlanda ve 1944 yılında İrlanda yarı-başkanlık modelini seçmişlerdir. Yarı-başkanlık sistemi açısından model olarak kabul edilen ülke olan Fransa'da ise, 1962 yılında yapılan anayasa değişikliği ile yarı-başkanlık sistemine geçilmiştir. 1990'lı yıllara kadar yarı-başkanlık sistemine sahip ülke sayısı çok az olmasına rağmen, 1990'lı yıllardan sonra; siyasi zorunluluklar, ikili iktidar yapısı ve özendirme etkisi gibi unsurlar sebebiyle en uygun sistem olarak kabul görmüştür (Erdem, 2014: 6).

Fransa'da "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi", 1789 meclisi tarafından kabul edilmiştir. Fransız anayasalarına daima başlangıç olarak konan bu bildiriye, kişi hürriyetlerinin sağlanması için; bütün sosyal eşitsizliklerin kaldırılması, kanun önünde eşitlik, vergilendirmede adalet, mülkiyet hakkı, seyahat hürriyeti ve düşünce serbestliği öngörülmüştür. Ayrıca; 1789 Meclisi, bütün etkinliğini bir anayasanın hazırlanmasına vermiştir. 3 Eylül 1791 tarihinde tamamladığı bu Anayasanın başlangıç kısmına da; "Ulusal egemenlik tek olup bölünmez, devredilmez ve dokunulmaz niteliğiyle ulusa aittir." ilkesini koymuştur. 1791 Anayasası ile güçler ayrımı kabul edilmiş; "Ulusal Egemenlik", ilkesi ile halka egemenlik hakkı tanınmış, "Temsili Rejim" ilkesiyle; krala ve yasama organına ulusun temsilcisi sıfatı verilmiştir. Kuvvetler ayrımı benimsenmiş ve bu ayrıma dayanarak; kanunları yapma görevi yasama organına verilmiş, yürütme işlevi de krala ait kılınmıştır. Ulusal egemenliğe sahip olan seçmene de aynı zaman da yasama tarafından ulus adına alınan kararlara (yasalara) uyma zorunluluğu getirilmiş ve bu Anayasa, 4 Eylül 1791'de krala kabul ettirilmiştir (Çam, 1987; 143-149).

1962 yılında yapılan anayasa değişikliği sonrasında yarı- başkanlık sistemi kavramı Maurice Duverger tarafından ilk kez kullanılmıştır (Yıldız, 2014: XII-XV). Maurice Duverger: Yarı- başkanlığın meydana gelebilmesi için; halk tarafından seçilen ve önemli yetkilere sahip bir devlet başkanı, yürütme yetkisi ile idari yetkilere sahip bir başbakan ve bakanlar kurulu olmak üzere üç ilke ileri sürmüştür. Sartori ise; Duverger'in tanımına uyumlu bir başka tanım geliştirmiştir. Üç ilke yerine; sabit bir süre için doğrudan ya da dolaylı olarak seçilen bir başkan, Başbakanla başkan arasında paylaşılan bir yürütme yetkisi, parlamentodan bağımsız olan fakat, iradesi hükümet kanalıyla hayata geçirilen bir başkan, Başkandan bağımsız fakat parlamentoya bağımlı bir başbakan ve kabinesi, her birimin özerklik potansiyeli olmasına karşın yürütme içinde farklı dengelere ve güç ağırlıklarına kaymaya sebep olan iki başlı bir otorite olmak üzere beş kriter belirlemiştir (Erdem, 2014: 1-3).

Maurice Duverger'in, 1962 yılında yapılan anayasal değişiklikten sonra oluşan yapıyı ifade amacıyla kullandığı bu kavramı, Robert Elgie; doğrudan halk tarafından seçilen devlet başkanı ve meclisin güvenine dayanan hükümetlerin birlikte yer aldığı hükümet sistemi olarak tarif etmektedir (Yıldız, 2014). Burhan Kuzu'ya (2011) göre ise; tanımına ve uygulama biçimine baktığımızda, bu hükümet sistemini, yarı-başkanlık olarak adlandırmak yerine, daha çok parlamenter sistemin mekanizmasını taşıdığı için, yarı – parlamenter hükümet sistemi olarak adlandırmak daha isabetli olacaktır (Kuzu, 2011: 16).

Yarı başkanlık sisteminde de yürütme, parlamenter sistemde olduğu gibi iki başlıdır. Fakat bu hükümet sisteminde cumhurbaşkanının konumu ve yetkileri sembolik değildir. Çünkü bu sistemde cumhurbaşkanı güçlü bir konuma ve geniş yetkilere sahiptir. Bunun da sebebi, başkanlık sisteminde olduğu gibi, doğrudan seçimlerle seçilmesinden kaynaklanan meşruiyete dayanmaktadır. Cumhurbaşkanı eğer hükümetle aynı partiye veya meclisteki çoğunluğa sahip partiye mensupsa, gerek yasama faaliyeti ve gerekse iç ve dış siyaset üzerinde geniş bir kontrole sahip olmaktadır. Eğer, hükümetle farklı partilere veya bloklara mensupsa, başbakanla gireceği uzlaşmaya da bağlı olarak genellikle anayasal yetkileriyle yetinmektedir (Aktaş, 2016: 211).

Yarı- başkanlık hükümet sistemiyle yönetilen ileri demokrasi sahibi Batı Avrupa ülkeleri ile güçlü parlamento geleneğine sahip olmayan Afrika ülkelerinin sosyal ve ekonomik gelişmişlik seviyeleri arasında büyük uçurumlar mevcuttur. Genç

demokrasilerde ise; yarı- başkanlık sisteminin karnesi başarısızlıklarla dolu olmasının sebebi: Bu ülkelerin içinde buldukları elverişsiz ekonomik ve sosyal koşullardır. Yarı-başkanlığın uygulandığı ülkelerde başkanın güçlü ya da güçsüz olması da durumu etkilemektedir. Çünkü yarı- başkanlık sisteminde, başkan güçlü ise; demokratik performans da ters oranla kötü olur. Bundan dolayı da yarı- başkanlığı tercih edecek ülkelerin, başkanını daha az yetkiye sahip kılacak bir sistem geliştirmeleri gerekir (Erdem, 2014: 12-13).

Türkiye’de ise; 2007 yılında yapılan anayasa değişikliği sonucunda, güçlü bir konumda olan cumhurbaşkanının (Erdem, 2014: 16) halk tarafından da seçilmesinin kabul edilmesinden sonra, hükümet sisteminin de parlamenter sistemden uzaklaşarak yarı-başkanlık sistemine yaklaştığı yorumlarının yapılmasına neden olmuştur (Ustabulut, 2016: 52).

1.2.2. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı

Yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan sistemde; yasama ve yürütme kuvvetleri kesin ve katı bir şekilde değil de; yumuşak, bazen de iç içe geçmiş şekilde birbirinden ayrılması ve aralarındaki ilişkinin de oldukça yoğun olması söz konusudur (Kılınç, 2016: 450). Burada da, yasama ve yürütme kural olarak iki ayrı organa verilmiştir ancak; bu organlar tamamen birbirinden bağımsız değildir. Bu organlar arasında karşılıklı işbirliği olmasına rağmen, bunlar birbirinin hukuki varlıklarına da son verebilir. Bu sisteminde “Asli Özellikleri”: Yürütme organının çift başlılığı, yürütme organının (kabinenin), parlamentonun içinden çıkması, yürütmenin birinci kanadının yetkili ancak; -bazı istisnai durumlar hariç- sorumsuz cumhurbaşkanı olması, ikinci kanadının da yasama organına karşı sorumlu olması, kabinenin veya hükümet ya da bakanlar kurulunun yasama organının güvenine dayanmasıdır. “Tali Özellikleri” ise şunlardır: Bakanlar kurulunu güvensizlikle düşürme ya da meclisin feshi, aynı kişinin hem yasamada hem de yürütmede görev alması ve bakanlar kurulunun yasama organının çalışmalarına katılmasıdır (Gözler, 2015: 76-81).

1.2.2.1.Parlamenter Sistem

Parlamenter sistem ilk kez İngiltere’de ortaya çıkmıştır (Keser, 2011: 26-27). İngiltere siyasi sistemini; tarihi⁷, sosyal ve kültürel yapısı çerçevesinde biçimlendirmiştir (Çam, 1987: 86). Siyasi sistemini; tarihi, sosyal ve kültürel yapısının etkisinde biçimlendiren İngiltere, bildiğimiz anlamda bir anayasaya da sahip değildir. Bundan dolayıdır ki, dünyada göreneksel anayasal düzenine bağlı kalan birkaç ülkeden biridir. İngiliz Anayasası’nın “Yasalar”, “İçtihatlar” ve “Anayasal Görenekler” olmak üzere başlıca üç kaynağı (Eroğul, 2001:3 -4) bulunmaktadır.

Parlamenter sistemin doğuşu, kralın önemli meselelerde ileri gelenlerle istişare toplantıları düzenlemesiyle başlamıştır. Önceleri kral, devletin ileri gelenleriyle mühim meselelerde meşveret etmek için onları toplar ve onlarla istişare ederdi ancak; bu görüşmelerin bağlayıcılığı yoktu. Çünkü Kral, bu görüşmelerin sonunda, uygun gördüğü kararı kendisi verirdi. Daha sonra bu gelenek halini aldı. Bu istişare meclisinde; asiller ile din adamlarının oluşturduğu bir meclis (Lordlar Kamarası) ve bölge ya da şehirlerin temsilcilerinin oluşturduğu başka bir meclis olan (Avam Kamarası) meydana geldi (Kahveci, 1995: 11). Zamanla Kral’ın önemini yetirmesi sonucunda ise; yerini, kabine içinde oturumları yöneten ve genel siyaseti düzenlemekle görevli bir “Şef” (başbakan) aldı. Böylece, parlamenter sistemin başlıca çarkları yerine oturmuş oldu. XVIII. Yüzyılda İngiltere’de siyasal partilerin gelişmesi de, bu çarkların işlemesini sağladı ve o günden beri ciddi hiçbir güçlükle karşılaşılmadı. Geçmişle bağını birden bire koparmadan yavaş bir şekilde gelişen bu durum sonucunda “Feodalite İngiltere” sinden kopan ve bir parlamenter sisteme sahip olan İngiltere, evrimci bir tarzda (Duverger, 1986: 74-75) ortaya çıkmıştır. Bir yandan sistemin temel özelliklerini devam ettirirken öte yandan mevcut siyasal kurum ve süreçleri kademeli olarak yenileriyle değiştirmiştir (Ball ve Guy, 2005: 219).

Evrimci bir tarzda ortaya çıkan İngiliz siyasi sisteminde yasama gücü parlamentoya aittir. Ancak; Taç, Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası olmak üzere üç

⁷ İngiltere’de krallığın ilk birliği, çeşitli “Anglosakson krallıklar” birleştirilmesiyle 9. yüzyılda kuruldu ve bu yüzyıla kadar yenilenen Danimarka istilalarından sonra, ana karadan gelen Fatih William 1066 Hastings Savaşı’nda Anglosakson Norman Krallığını kurdu. O günden bu güne anılan krallık sürmektedir (Eroğul, 2001: 1).

unsur⁸ daha bulunmaktadır. Bu unsurların içinde en güçlüsü, Avam Kamarasıdır. Bunun nedeni ise, “ulus egemenliği” ya da “halk egemenliği” öğretileri değildir. Çünkü İngiliz Anayasasında ulus egemenliği ya da halk egemenliği gibi kavramlar mevcut değildir. Anacak zamanla, kağıt üzerinde bütün yetkiler “Avam Kamarası”nın eline geçmiştir (Eroğul, 2001: 4).

Parlamentonun yasama gücünü elinde bulunduran “Avam Kamarası” (Çam, 1987: 53), da bin yıllık bir geleneğin sıkı çemberi içindedir (Eroğul, 2001: 4). Parlamento sistem de bu ortamın ürünüdür (Keser, 2011: 26-27).

İngiltere’de parlamento sistem, monarşinin tamamen kaybolmadan evrimleşmesiyle yönetilenlerle yönetenler arası müzakereler sonucu ortaya çıkmış bir sistemdir (Dönmez, 2015: 13). Özellikle Kıta Avrupa’ında yoğun bir şekilde görülen bu sistemde (Keser, 2011: 26-27), yürütmenin başı sabit ve belli bir dönem yerine, en azından yasamanın da pasif desteğine bağımlı olarak görev yapmak zorundadır (Powell, 1990: 302).

Parlamento sistemde, yürütme kuvveti ile yasama kuvveti birbirinden yumuşak bir şekilde ayrılmıştır. Bundan dolayı da, bu sistemde kuvvetler arasında hiyerarşik sıralama yoktur. Bu temsili sistemde yürütme kuvvetinin bir kanadı olan devlet başkanı sorumsuzdur. Bu sistemde organlar arasındaki bağımlılık dikkat çeker. Yasama yetkisini elinde bulunduran meclis ile yürütmenin bir kanadını oluşturan hükümet, güvenoyu ve fesih mekanizmalarını araç olarak kullanarak ülkeyi beraber yönetirler (Efe, 2015: 69). Bu hükümet sisteminde yürütme iktidarı, yasama

⁸ Taç: İngiltere’de, devletin başına veraset yoluyla gelen hükümdar (Kral veya Kraliçe) bulunmaktadır. Taç’ın (Monark/Kral/Kraliçe), cezai ve hukuki açıdan her hangi bir sorumluluğu yoktur. İngiliz hukukunda: “Kral fenalık yapmaz.” kaidesi de, hükümdarın her türlü sorumluluktan âzâde olduğunu göstermektedir (Bal, 2001: 24-25).

Günümüzde gerçekte bir yetkisi kalmasa da Taç; devlet kurumlarının en önemlisidir ve her yönüyle devletin başı durumundadır. Çünkü, “Haberdar edilme” (bilgilendirilme ve danışma yetkisi), “Yüreklendirme” (doğru olana destek verme) ve “Uyarma” (sorumluları kendi deneyiminden yararlandırma) yetkisi olmak üzere, üç gerçek yetkisi bulunmaktadır (Eroğul, 2001: 21).

Lordlar Kamarası: Dünya devletleri içerisinde, yüksek aristokratik meclis olarak sadece İngiltere’deki Lordlar Kamarası kalmıştır (Çam, 1987: 50). Bir zamanlar parlamentonun en güçlü kanadı olan Lordlar Kamarası, bugün artık siyasi önemini geniş ölçüde yitirmiş (Eroğul, 2001: 17) olmasına rağmen yine de halk nezdinde, büyük bir saygınlığa (Çam, 1987: 50) sahiptir.

Avam Kamarası: İngiltere’de alışılmış biçimiyle parlamento deyince; yasama gücü elinde bulunduran, her şeyi yapmaya muktedir görülen organı “Avam Kamarası” akla gelmektedir (Çam, 1987: 49-53).

Avam kamarasındaki milletvekillerinin dokunulmazlığı olmadığı gibi istifa kurumu da yoktur fakat; üyelikten ayrılmak isteyen milletvekili, maliye bakanından gelir getiren bir kamu görevine atanmasını isteyebilir. Bu amaçla daima hazırda bir iki boş kadro bulundurulduğu için; Maliye Bakanı da, bu türden bir istemi hiçbir zaman geri çevirmez. Milletvekillik de böyle bir görevle birleşmeyeceği için, kişinin üyeliği kendiliğinden düşmüş olur (Eroğul, 2001: 6-7).

kuvvetinden kaynaklıdır ve yasama kuvvetine karşı sorumludur. Böylece yasama ve yürütme arasında kesin ve keskin bir ayrışma yerine, hem işlevsel hem de organik olarak iş birliği mevcuttur. İşlevsel olarak; yasaların yapımında işbirliği yapmak zorundadırlar hatta genellikle kanun tasarıları yürütme gücü tarafından yapılır. Organik işbirliği olarak da; yürütme organı, yasama organından çıkmaktadır. Başbakan ve Bakanlar Kurulu meclisteki çoğunluktan çıktıkları gibi, cumhuriyetli yönetimlerde yürütmenin sorumsuz kanadı olan cumhurbaşkanları da meclis tarafından seçilmektedir

Parlamente sistemin farklı uygulamaları olmakla birlikte bunların en azından teorik düzeyde, birçok ortak özelliği mevcuttur. Bu temel ortak özelliklerin bazılarını şu şekilde belirtebiliriz:

- Yürütmenin iki başlılığı,
- Başbakan ve kabinesinin meclise karşı siyasi sorumluluğu,
- Yürütme organının meclisi feshi gibi (Bal, 2001: 23- 24).

Uluşahin (2007); parlamente sistemin iki başlılığını büyük bir sorun olarak görmektedir. Ona göre, çift başlı yürütme ile çift kanatlı yürütme birbirinden farklıdır. Çift başlı yürütmede, hükümetin karşısında ve onunla yarışan geniş yetkilere sahip bir devlet başkanı olduğu halde, çift kanatlılıkta; hükümetle birlikte, tarafsız, arabulucu rol üstlenen sembolik bir devlet başkanı vardır. Bundan dolayı çift kanatlılıkta uçmayı ve havada dengede durmayı sağlayan bir dengeleme olduğu halde, iki başlılıkta, normalden sapmayı hatta bir bozukluğu ortaya koyan bir durum mevcuttur (Uluşahin, 2007: 58-59).

Duverger'e göre de; İngiltere'deki hükümetlerin başarısını parlamentonun varlığına bağlamaktan ziyade, İngiliz halkındaki derin özgürlük duygusuna bağlamak daha isabetli olacaktır. Bundan dolayı da; hoşgörü ve liberalizm geleneklerine yeterince sahip olamayan ülkelerin, Britanya kurumlarını tehlikesizce benimsemeleri (Duverger, 1986: 83-84) doğru değildir.

Yürütmenin çift başlılığı⁹, yürütme organının parlamentodan çıkması ve onun güvenine dayanması, meclisin güvensizlik önergesiyle hükümeti düşürebilmesi,

---

⁹ Parlamente sistem çift başlı olduğu gibi çift meclisli de olabilir. Bu durumda Bakanlar Kurulu, içinden çıktıkları Meclise karşı sorumlu olurlar. Ülkemizde 1961 Anayasasının ön gördüğü hükümet buna örnek (Keser, 2012: 29-31)olarak gösterilebilir. Aynı şekilde; temel yasası 1949 yılında konsey tarafından hazırlanan ve eyalet meclisleri tarafından onaylanan anayasa ile Federal yapıyı kabul eden Almanya da federal meclis ve federal konsey olmak üzere hem çift meclisli hem de ayrıca bir cumhurbaşkanına da sahip oldukları için çift başlıdır (Erkul vd. 2016: 42-43).

yürütmenin de yasama organını feshedebilmesi (Keser, 2011: 20-30) parlamenter sistemin özellikleridir. Ayrıca, Parlamenter sistemlerde eğer mecliste tek bir parti çoğunluğu sağlayamamışsa, hükümetin ortaya çıkabilmesi için mutlaka koalisyon hükümetinin kurulması gerekir. Eğer koalisyon hükümeti kurulamaz ise; parlamento feshedilir ve yeniden seçimlere gidilir (Turhan, 2012: 65).

Türkiye’de ise; kısa bir süre “Meclis Hükümeti” uygulandıktan sonra, uzun bir süre “Parlamenter Hükümet Sistemi” (Çam, 1987: 86) uygulanmıştır. Ancak, 1970’li yıllardan itibaren (Kuzu, 2011: 12) ise; koalisyonların meydana getirdiği istikrarsızlıklar, (Hakyemez, 2011: 3) yaşanan kronik sorunlar ve yönetsel krizler nedeniyle Türkiye’de, parlamenter sisteme alternatif sistem arayışları da (Efe, 2015; 67) başlamıştır.

Türkiye’de özellikle “Koalisyon Hükümetleri” döneminde partiler, yeniden seçilebilmek amacıyla popülist politikalar uygulamıştır. Bu da, hükümetlerin radikal değişim projesi uygulamalarını da engellemiştir (Aktan, 2003:150).

Parlamenter sistemde “kabine tecanüsü, tesanütü ve ortak sorumluluk” ilkesi önemli ilkelerden olmasına rağmen, koalisyon hükümetleri, zaman zaman bu önemli ilkeleri de sıkıntıya sokmuştur. Ayrıca, parlamenter sistemde; meclisin içinden çıkan hükümetin başındaki başbakan yürütmenin asıl gücü olarak görülmesi ve cumhurbaşkanının rolü de; sembolik (Efe, 2015: 68) olması gerekirken bu göz ardı edilmiştir.

Türkiye, 2007 yılında yaptığı anayasa değişikliğiyle birlikte cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesini kabul etmiştir. Bu uygulama ile birlikte parlamenter hükümet sisteminin de fiili olarak terk edildiği (Erdem, 2014) söz konusu olmuştur.

Kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık, parlamenter (www.turkiyehukuk.org/, 2015) ve yarı- başkanlık hükümet sistemlerinin karşılaştırılması aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi gösterilebilir:

Tablo 1.1: Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırılması

KUVVETLER AYRILIĞINA DAYANAN HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI		
BAŞKANLIK SİSTEMİ	YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİ	PARLAMENTER SİSTEM
Yürütme organı tek başlıdır	Yürütme organı çift başlıdır	Yürütme organı çift başlıdır
Yürütme organını halk seçer	Yürütme organında devlet başkanını halk seçer, “Bakanlar Kurulu” Meclisten çıkar.	Yürütme organını parlamento seçer
Yürütme, yasamanın güvenine dayanmaz	Yürütme, yasamanın güvenine dayanır.	Yürütme, yasamanın güvenine dayanır.
Aynı kişi yasama ve yürütme organında aynı anda görev alamaz	Aynı kişi yasama ve yürütme organında aynı anda görev alabilir.	Aynı kişi yasama ve yürütme organında aynı anda görev alabilir.
AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI		
Başkanlık Sistemi	Yarı- Başkanlık Sistemi	Parlamenter Sistem
İstisnalar dışında, Başkanın görevine son verilemediği için daha istikrarlı bir yönetim mevcuttur.	Hükümet Kabinesi, çeşitli yollarla kolayca düşürülebileceği için istikrarsız hükümetlere yol açabilir.	Hükümet Kabinesi, çeşitli yollarla kolayca düşürülebileceği için istikrarsız hükümetlere yol açabilir
Tek başlı bir yönetimden dolayı Başkanlık Sistemi daha güçlü bir yönetimi beraberinde getirir.	Çift başlı bir yönetim söz konusu olması sebebiyle Hükümetler de zayıf bir yapıya sahiptir.	Çift başlı bir yönetim söz konusu olması sebebiyle Hükümetler de zayıf bir yapıya sahiptir.
Başkanlık Sistemi öngörülebilirlik ve hesap sorulabilirlik açısından daha demokratik bir yönetimdir	Öngörülebilirlik ve hesap sorulabilirlik açısından daha düşük nitelikli bir demokrasi söz konusudur.	Öngörülebilirlik ve hesap sorulabilirlik açısından daha düşük nitelikli bir demokrasi söz konusudur.
Sert kuvvetler ayrılığı nedeniyle meclisin daha çok önem kazanmasını sağlar.	Bakanlar Kurulu aynı anda yasama organında da yer alması sebebiyle yasamanın önemi azalır.	Yürütme organı üyeleri aynı anda yasama organında da yer alması sebebiyle yasamanın önemi azalır.
Çift meşruluk sorunu vardır.	Çift meşruluk sorunu vardır.	Çift meşruluk sorunu yoktur.
Yasama ve yürütme arasındaki çatışmalar Rejim krizlerine de sebep olabilir.	Rejim krizlerinin çözüm yolları öngörülmüştür.	Rejim krizlerinin çözüm yolları öngörülmüştür.
Katılık sebebiyle, güvenoyu ve fesih gibi kuvvetler arasındaki tikanıkların çözüm yolları için gerekli mekanizmalara yer verilmemesi siyasal sürecin donmasına yol açabilir.	Güvenoyu ve fesih gibi siyasi sistem tikanıklarını giderici çözüm yolları bulunmaktadır.	Güvenoyu ve fesih gibi siyasi sistem tikanıklarını giderici çözüm yolları bulunmaktadır.
Başkanlık sisteminde kazanan taraf her şeyi kazanır. Bundan dolayı da siyasi kutuplaşma oluşur.	Küçük partiler aldıkları oya göre temsil edildiklerinden dolayı siyasi kutuplaşma başkanlık sistemine göre daha azdır.	Küçük partiler aldıkları oya temsil edildiklerinden dolayı siyasi kutuplaşma başkanlık sistemine göre daha azdır.

Kaynak: (<http://www.turkiyehukuk.org>, 2018).¹⁰

¹⁰ Bu tablo <http://www.turkiyehukuk.org/baskanlik-sistemi-ile-parlamenter-sistemin-karsilastirilmasi-infografik/> sitesindeki Prof Dr. Faruk Bilir’in “Başkanlık ve Parlamenter Sistem” karşılaştırması tablosu dikkate alınarak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN YÖNETSEL BAŞARILARI

2.1. HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN BAŞARISINI ETKİLEYEN UNSURLAR

Ülkeler, hükümet sistemlerini; tarihsel, kültürel, siyasi, ekonomik ve jeopolitik konum gibi çok sayıda faktöre bağlı olarak belirlemektedirler (Lamba ve Ateş, 2018: 100). Bir ülkedeki hükümet sisteminin başarısı o ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi, eğitim seviyesi, toplumdaki demokrasi kültürü, coğrafi, tarihi faktörler (Yaman, 2014: 96) ve sosyal koşullarıyla da yakından ilişkilidir. Bunun için; bir devlette iyi işleyen hükümet sisteminin, bu koşulların farklılığı sebebiyle diğer devletlerde de aynı sonuçları vereceğinin garantisi yoktur. Ayrıca bu koşullarla birlikte, sistemde etkili olan kişi veya kurumlar da o siyasi rejimin işleyişi üzerinde etkili olmaktadır (Yüksel, 2015: 141). Bundan dolayı da; hükümet sistemlerinin karşılaştırılması analizinde, bu hükümet sistemlerinin uygulandıkları ülkelerin, siyasi, sosyal, kültürel, tarihi ile hükümet sisteminin uygulandığı ülkenin sahip olduğu jeopolitik konumu da (Aydın, 2016: 14-15) dikkate alınmalıdır.

Şekil 2.1: Hükümet Sistemlerinin Yönetmel Başarılarını Etkileyen Unsurlar

Kaynak: (Lamba ve Ateş, 2018: 100; Yüksel, 2015: 141; Aydın, 2016: 14- 15) ¹¹

Toplumsal-Kültürel unsurlar:

- ✓ Toplumsal ortak zeminin güçlü olup olmaması,
- ✓ Dini-etnik ve bölgesel farklılaşmaların boyutu,
- ✓ Sınıfsal farklılaşmaların düzeyi (Miş vd, 2015: 93-94) şeklinde ele alınabilen

faktörler hükümet sistemlerinin de yönetmel başarılarını etkilemektedir.

Ayrıca, toplumun bilinçli olması, seçmenin seçim sonuçlarını iyi değerlendirebilmesi, çoğunluğun azınlık haklarına saygı duyması, düşüncelere saygı

¹¹ Şekil 2.1; (Lamba ve Ateş, 2018: 100), (Yüksel, 2015: 141) ve (Aydın, 2016: 14- 15) bilgiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

duyulması gibi faktörler de (Yaman, 2016: 92-93) hükümet sistemin uygulanması sırasında etkili olmaktadır.

Toplumsal özdeşimin daha yüksek olduğu Meksika ve Güney Kore gibi ülkelerde başkanların görev süreleri (Meksika da 6 yıl, Güney Kore’de 5 yıl) dahi, toplumsal farklılaşmanın daha ağır bastığı ve askeri darbe geçmişine sahip ülkelerdeki başkanların görev sürelerinden daha uzundur (Miş vd, 2015: 93-94). Örneğin; Nijerya’da başkanların görev süresi 4 yıl olmasına rağmen, askeri darbeler vs. nedenlerle 3 aya kadar inebilmektedir (Bilgin, 2015: 227- 228).

Siyasal- Kültürel Unsurlar:

Bu unsurlar, toplum üyelerinin siyasete ilişkin duygularının, inançlarının ve tutumlarının tümünü ifade eder. Hükümet sistemlerinin yönetsel başarıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan siyasi kültür; siyaset ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklayan temel bir kavramdır. Ancak zaman içinde toplumsal, siyasi ve ekonomik alanda meydana gelen değişimler siyasi kültürün de hem içeriğini, hem de biçimini değiştirebilmektedir. Yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkiler, iktidar, güç ve otorite gibi olgular siyasi kültürün oluşum sürecine hem etki eder hem de siyasi kültürden etkilenir. Bunun için, siyasi kültür genellikle bütünsel kültürün siyasi yönleri olarak ifade edilmektedir (Aydın, 2016: 15-16). Öyle ise, bir ülkede seçimlerin ve seçilmiş meclislerin olması ve hatta güçler ayrılığının olması, o ülkenin gelişmiş ve yerleşik bir demokratik rejime de sahip olduğu manasına gelmemektedir. Seçimlerin yapılaş biçimi, yerleşik demokratik bir kültürün olup olmaması, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve gerçekleşmesi düzeyleri (Gül vd, 2017: 103) gibi niteliğe ve işleyişe dair ölçütler de çok önemlidir.

Siyasal- Tarihi Unsurlar:

Bu faktörler de, ülkenin askeri darbelere maruz kalıp kalmadığı ve otoriter yönetim geçmişinin bulunup bulunmadığı, sömürge geçmişinin olup olmadığı, monarşiden demokratik düzene geçişin doğası ve siyasi parti geleneklerinin ya da yapılarının sağlamlığı gibi unsurlarla ilgilidir (Miş vd, 2015: 93-94).

Siyasal sistem, toplumsal hayatın devamını sağlayan sistemler arasında çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü kolektif düzeyde bağlayıcı nitelikte kararların alınması ve bu kararlarla tüm toplumu etkileyip yönlendirilebilme gücü de siyasi sistemle olmaktadır. Bu yönüyle siyasi sistem diğer toplumsal sistemlerden farklı

olarak; toplumun diğer sistemlerine de yön verebilecek meşru yetkilere de sahiptir. Bundan dolayı da; bir anayasada belirlenen hükümet sistemi ne şekilde olursa olsun; siyasal kültürdeki var olan inanç, gelenek, algı ve tutum gibi kültürel dinamikler kendine has bir şekillenmeye ve işleyişe yol açabilmektedir. Dolayısıyla hükümet sisteminin etkin bir şekilde işlemesi; siyasal kültür yapısına da bağlıdır (Şahin, 2014: 34- 54).

Jeopolitik Konum Unsuru:

Jeopolitik konum, coğrafi konumu da içermektedir. Bundan dolayı da; ülkelerin coğrafi konumlarıyla jeopolitik konumları birbirinden farklıdır. Örneğin; II. Dünya Savaşı sonundaki Almanya'nın jeopolitik durumu ile 1990 sonu jeopolitik durumu farklıdır. Çünkü Almanya, II. Dünya savaşıdan önce evrensel etkinlikte bir güç odağıydı. Bu savaştan sonra; coğrafi konumunda bir değişiklik olmamasına rağmen, jeopolitik düzeydeki tüm etkinliğini yitirmiştir (Kaya, 2017: 7).

Jeopolitik durumun da unsurları bulunmaktadır. Bunların başında;

a- Coğrafi Konum: Bir ülkenin enlemlerine ve boylamlarına göre yeryüzündeki yeri ve çevresiyle olan her türlü ilişkisini sağlayan coğrafi şartların tümüne coğrafi konum denir. Böylece bir ülkenin coğrafi konumu; hangi iklim kuşağında bulunduğu, hangi deniz ve okyanuslara ulaştığı, hangi ana ulaşım güzergâhlarına sahip olduğu ya da hangi önemli kavşak noktalarıyla dünya siyasetinde yer aldığı, hangi önemli güç merkezlerine veya önemli çatışma bölgelerine uzak ya da yakın olduğu ile ilgilidir (Kaya, 2017: 5-7). Ayrıca; coğrafi konumla ilgili unsurlar da; devletin uluslararası konumunun korunaklı olup olmadığı, devletin bölünmüş olup olmadığı ve devletin uluslararası sistemdeki konumu şeklinde sıralanabilir (Miş vd, 2015: 93-94).

b- Sınırların Coğrafi Bütünlüğü: Aynı zaman da, devletin de unsurları olan; belli sınırlara sahip bir toprak parçası, bu toprak parçası üzerinde yaşayan insanlar ve burada faaliyet gösteren idari teşkilattır. Sınırların coğrafi bütünlüğü ile, devletin egemenlik alanları belirlenir. Böylece bu siyasi sınırlarla diğer devletlerden ayrılır.

c- Geniş Ülke Alanı ve Doğal Kaynaklar: Sahip olunan saha ve sahanın büyüklüğü ile stratejik kaynaklardan olan, maden yatakları, petrol, su kaynakları, tarımsal verimlilik ve benzerleridir.

d- Coğrafi Özellikleri: Bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, toprak yapısı, iklimi, geometrik şekli gibi fiziki özelliklerdir (Kaya, 2017: 7-8)¹².

Örneğin; ABD'nin coğrafi konumu, ekonomik durumu ve lobi sistemi ABD'deki hükümet sisteminin istikrarlı bir şekilde işlemlerini sağlayan faktörlerden olduğu gibi, coğrafi konumu da diğer kıtalardan büyük okyanuslarla ayrılan Amerika'yı hiçbir zaman tehlikeli bir komşu tehdidi altında bırakmamıştır. Maden bakımından zengin olması ise; ekonomisini de güçlü kılmıştır. Bu jeopolitik konumu da ona, küresel bir güç olma zeminini hazırlamıştır (Yaman, 2016: 92-93).

Öyle ise, bir hükümet sisteminin istikrarlı ya da istikrarsız (başarılı ya da başarısız) olmasında; siyasal partiler sistemi, toplumsal sınıflar, bu sınıfların birbirleriyle ilişki seviyeleri önemlidir. Ayrıca toplumdaki, özel ya da sivil sektörün gücü de önemlidir. Devletin Üniter (Merkezi) olup olmaması da önemlidir. Eğer devlet federal ise; bunun niteliği ve yerel yönetimlerin özerklik düzeyleri de önemlidir (Gül vd, 2010: 101). Görüldüğü gibi bir hükümet sisteminin başarısında birçok faktör bulunmaktadır.

Bunun için; Batı dünyasının kendine has özelliklerini taşıyan hükümet sistemlerini aynen alıp, aynısıyla uygulamaya çalışıp daha sonra aynı başarıyı beklemek doğru değildir. Son elli-altmış yıllık süre zarfında geriden geldikleri halde önemli gelişme hikâyelerine imza atan ülkelerin başarıyı yakalamalarının temelinde de, kendi tarihsel ve toplumsal yapılarına ve kültürel normlarına uygun bir şekilde kurumlarını kapsayıcı ve etkin hale getirmeleridir (Gür vd, 2018: 45).

Örneğin; Japonya, Güney Kore ve Çin'e bakıldığında; yaptıkları reformları dahi kendine has dinamiklerini gözeterek gerçekleştirmişler ve başarılı olmuşlardır. Ancak, kendine has dinamikleri gözetmeden dayatılanları ya da alınanları olduğu gibi uygulamaya çalışan Latin Amerika ülkelerinin genellikle başarısız oldukları görülmüştür (Gür vd, 2018: 9).

Bundan dolayı da; bir ülkede, demokratik bir siyasal sistemin tesisinde son derece önemli olan faktörler göz ardı edilerek, o sistemin tüm başarısını veya başarısızlığının hükümet sistemine bağlamak doğru değildir. Zira hükümet sistemleri,

¹² Coğrafi konumun politik değeri de her zaman önemli bir faktör olarak varlığını korumuştur. Sahip olunan doğal kaynaklar, var olan coğrafi koşullar ve bunların sunduğu imkânların tümünün kapsandığı coğrafi konum ve bunların politik değeri, ülkelerin siyasal tercihlerinde de önemli bir yere sahiptir (Kaya, 2017: 5-7).

uygulanacak ülke ve o ülkenin birçok değişkenden oluşan arka planı ile birlikte düşünülmelidir. Çünkü hangi tarihsel, siyasal, sosyolojik, kültürel veya ekonomik gelişmeler sonucunda ortaya çıktığı bilinmeyen veya anlaşılmayan hükümet sistemlerinin taklit veya ikame yoluyla uygulaması başarı getirmeyecektir. Bunun için; her biri demokratik hükümet sistemlerinden olan, gerek başkanlık sistemi, gerek parlamenter sistem, gerekse yarı başkanlık hükümet sistemlerinin avantajları ve dezavantajları, bu sistemlerin uygulanacağı ülkeye ve uygulama pratiklerine göre farklılıklar gösterebilmektedir (Korkmaz, 2016: 52).

2.2. HÜKÜMET SİSTEMLERİ İLE YÖNETSEL BAŞARI İLİŞKİSİ

Yönetim kavramı; insanların yalnız başlarına gerçekleştiremeyecekleri amaçları gerçekleştirebilmek için, başkalarına iş yaptırma, başkaları aracılığı ile iş başarma ve amaçlara ulaşma (Ekici, 2018) şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak; ideallere ulaşmada, refahta, bilgi ve teknolojiyi uygulamada çok önemli bir etken olan (Gürel, 1994: 45) yönetim kavramı; farklı toplumlarda ve kültürlerde çeşitli şekillerde anlamlandırılmış veya tanımlanmış bir kavramdır (Şişman ve Turan,2002: 4-6).

Bu kavramın üzerinde, hem teknolojik gelişmelerin sebep olduğu küreselleşme, hem de ülkelerdeki tarihsel birikim, coğrafi özellikler vb. gibi birçok faktör etkili olmuştur. Bu da yönetim modellerinin tasarımını etkilemiş ve yeni yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Oktay, 2016: 50- 63). Bundan dolayı da yönetim kavramı sadece bir alana hasredilerek tanımlanamaz. Örneğin;

- Sosyolojik açıdan yönetim; sosyal bir sınıf ve statü sistemi,
- Siyaset bilimi açısından yönetim; iktidarın örgütlenmesi,
- İşletmeler açısından ise; üretim faktörlerinden biri olarak tanımlanmaktadır.

Aynı zamanda yönetim; bir süreç, bir bilim ve bir sanat olarak görülebileceği gibi, bütün bunların bir toplamı olarak da görülebilir. Buna göre; evrensel düzeyde bir süreç, gelişmekte olan bir bilim ve eski bir sanat olarak nitelendirilebilen yönetim, örgütler açısından ele alındığında; bir örgütün insan ve madde kaynaklarının; örgütün amaçlarının gerçekleştirilmesi doğrultusunda kullanılması şeklinde (Şişman ve Turan, 2002: 4-6) tanımlanabilir.

Hangi tanımı kullanırsak kullanalım ortada bir gerçek var ki; yönetim ne kadar iyi ise; o ölçüde yüksek moral, yüksek performans ve çok aktivite var demektir (Gürel, 1994: 45).

Hükümet sistemlerinin de sağlamaya çalıştığı başarı kavramı ise, sözlük anlamıyla; bir şeyin üstesinden gelmek, verilen görevi ya da görevleri etkin bir şekilde yürütmek ve nihayete erdirmektir (Dicle, 1982:5).

Başarıda etkili faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kişisel Faktörler: Yetenekler, gereksinimler vs,
- Örgütsel Faktörler: Yönetim, insan gücü politikası, işin tasarımı, örgütün yapısı, çalışma koşulları, ast- üst veya akran ilişkileri,
- Çevresel Faktörler: Toplumsal etkenler, ekonomik etkenler, siyasal etkenler ve kültürel etkenler.¹³

Bunlar da birbirinden bağımsız olmadıkları ve sürekli birbirini etkiledikleri için; başarı derecesi bütün bu faktörlerin ve aralarındaki etkileşimin meydana getirdiği toplu sonuçtur (Dicle,1982:5-7) denilebilir. Bundan dolayı da; hükümet sistemlerinin yönetsel başarıları söz konusu olduğunda; hükümet sisteminden önce demokratik bir siyasal sistemin tesisinde çok büyük önem taşıyan faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Zira hükümet sistemleri, uygulanacak ülke ve o ülkenin birçok değişkeninden oluşan arka planı ile birlikte düşünülmeli ve o hükümet sisteminin uygulanacak ülkenin koşullarıyla da ne kadar uyumlu olup olmadığı tespit edilmelidir (Korkmaz, 2016: 48- 52).

Parlamente sistemi Avrupa kökenlidir. Başkanlık sisteminin saf haline de, ABD’de rastlanır. Amerika kıtasında ve diğer ülkelerde ise, ABD Başkanlık Modeli”nin sistemi kabul eden ülkelere uyarlanması sonucunda oluştuğundan dolayı farklılıklar gösterebilmektedir (Lamba ve Ateş, 2018: 102). Bundan dolayı da, başkanlık sistemini her yerde aynı başkanlık sistemi olarak görmek ya da bütün ülkelerde sorunsuz bir şekilde işlediğini iddia etmek doğru değildir. Bu parlamente sistemi veya diğer sistemler için de geçerlidir. Çünkü bazen yönetsel başarı için; yürütme organındaki liderin (kural olarak başkanlık sisteminde başkanın, parlamente sistemde ise

¹³ Toplumsal etkenlerle; aile, küme, dernek, kulüp vb,
Ekonomik etkenlerle; gelir dağılımı, ekonomik düzen vs,
Siyasal etkenlerle; yasalar, yönetmelikler, siyasal düzen vd,
Kültürel etkenlerle; eğitim, inanç vb faktörler (Dicle,1982:5-7) kastedilmiştir.

başbakanının) performansı, benimsenen hükümet sisteminden de daha etkili olmaktadır (Yüksel, 2015: 152-162).

Başkanlık Hükümet Sisteminin ABD haricinde örneğin Nijerya’da Uygulanması: Nijerya; en son anayasası 1999 yılında yapılan (Bilgin, 2015: 222), cumhuriyetle yönetilen başkanlık sisteminin uygulandığı 36 eyalet ve herhangi bir eyalete bağlı olmayan Abuja’dan oluşan federal sahip bir ülkedir. İngiliz sömürgeciliğinden sonra 1959’da bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak, ülke çok parçalı yapısı nedeniyle bütünlüğünü sağlamada zorluk çekmektedir (Lamba ve Ateş, 2018: 117). Nijerya aynı zamanda, Afrika’nın en büyük petrol üreticisidir. İktidarı tartışmalı da olsa, seçimlerle belirlenmesi sebebiyle; Özgürlük Evi (Freedom House)’un raporuna göre kısmen özgürdür (Bilgin, 2015: 224).

Tablo 2.1: Nijerya’da 1960 Yılından İtibaren Yürütmenin Başında Olanların Durumları, Dönemlerini ve Görevde Kalma Süreleri

1960- 2018 DÖNEMİ ARASINDA NİJERYADAKİ YÜRÜTMENİN BAŞINDAKİLERİN DÖNEMLERİ, DURUMLARI VE GÖREV SÜRELERİ TABLOSU				
Dönem	İsim	Asker/Sivil Olma Durumu	Görevde Kalma Süresi	Görevden Ayrılma Nedeni
Birinci Cumhuriyet Parlamenter Sistem (1960-66)	Tafawa Balewa	Sivil	6 Yıl	Askeri darbe sırasında öldürüldü.
Askeri Yönetim (1966-1979)	Johnson Aguiyi- Irons	Asker	6 Ay	Askeri darbe sırasında öldürüldü.
	Yakubu Gowon	Asker	9 Yıl	Askeri darbe sırasında öldürüldü.
	Murtala Muhammed	Asker	7 Ay	Askeri darbe başarısız, öldürüldü.
	Olusegun Obasanjo	Asker	3Yıl 6Ay	Gönüllü olarak görevi bıraktı
İkinci Cumhuriyet Başkanlık Sistemi (1979-1983)	Shehu Shagari	Sivil	4 Yıl	Askeri darbe ile görevden alındı.
Askeri Yönetim (1983-1993)	Muhammed Buhari	Asker	1Yıl 8 Ay	Askeri darbe ile görevden alındı.
	İbrahim Babangida	Asker	8 Yıl	İstifa etti.
Üçüncü Cumhuriyet Başkanlık Sistemi (1993-1993)	Ernest Shonekan	Sivil	3 Ay	Askeri darbe ile görevden alındı.
Askeri Yönetim (1993-1999)	Sani Abacha	Asker	4 Yıl 6 Ay	Kalp krizi nedeniyle öldü.
	Abdulsalam Abubakar	Asker	1 Yıl	Gönüllü olarak görevi bıraktı.
Dördüncü Cumhuriyet Başkanlık Sistemi (1999-.....)	Olusegun Obasanjo	Sivil/Asker	8 Yıl	Görev süresi sona erdi.
	Umaru Musa Yar’Adua	Sivil	3 Yıl	Kalp hastalığı nedeniyle öldü.
	Goodluck Jonathan	Sivil	5 Yıl 25 Gün	Seçimi kaybetti.
	Muhammedu Buhari	Darbeci Asker	3 Yıldan beri	Görevde

Kaynak: (Bilgin, 2015: 227-228; www.evrensel.net, 2015; www.wikiwand.com, 2018)¹⁴

¹⁴ Tablo 2.1: (Bilgin, 2015: 227-228, <https://www.evrensel.net>, 2015 ve <http://www.wikiwand.com>, 2018) sitelerinden faydalanarak oluşturulmuştur.

Parlamenteer sistemin İngiltere (Avrupa ülkeleri) haricinde örneğın Türkiye’de: Türkiye; Uzun bir süreden beri parlamenteer hükümet sistemiyle yönetilen (Efe, 2015; 67) demokratek bir cumhuriyettir. Parlamenteer sistemle yönetilen Türkiye’de, 1950 yılından beri çok partili yaşam, askeri müdahalelerle (1960, 1971 ve 1980 yıllarında olmak üzere üç defa) kesintiye uğramıştır. Bu durum siyasi istikrarı bozduğu gibi, bozulan siyasi istikrar da yeniden askeri müdahaleyi doğurmuştur. (Çevik, 2013: 273-274). Hatta bu dönemde kurulan koalisyon hükümetleri 4 ayını dahi doldurmadan dağılmışlardır. Örneğın; 53. Hükümet olarak kurulup, 3 ay 22 gün süren - 6 Mart 1996 tarihinden başlayıp, 28 Haziran 1996 tarihinde sona eren- “ANA- YOL Hükümeti” gibi (<http://m.t24.com.tr/>, 2012).

2.3.YÖNETSEL BAŞARILAR

Yönetmel başarıya sahip ülkeler; eğitimde, sağlıkta, adalet mekanizmasının üst seviyede işlenmesinde, ekonomide ve dış politikada da iyi bir konuma gelirler. Böylece; yönlendirilen, gündemi belirlenen, uzaktan kumandayla yönetilen bir ülke olmaktan (Çelik, 2009) kurtulup demokratek güçlü birer ülke olurlar.

Demokratek güçlü ülkeler arasında; hükümete güven, ilerici sosyal politikalar ve etkili adalet sistemi bakımından “Dünya Adalet Projesi” tarafından yapılan araştırmada; Hukukun Egemenliğı Endeksi, Dünya Bankası'nın Yönetişim Endeksi ile Sosyal Gelişme Endeksinin mevcut verileri kullanılmış ve bu veriler doğrultusunda ülkeler farklı kategorilere göre ayrılmış ve sıralanmıştır (www.bbc.com, 2018).

Bu kategorilerdeki sıralamada sürekli liste başı olan ilk 6 ülke aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 2.2.: Dünya Adalet Projesi Kapsamında Yapılan Araştırmada Dünyanın En İyi 6 Ülkesi

DÜNYA SIRALAMASINDA EN İYİ 6 ÜLKE TABLOSU	
ÜLKE ADI	BAŞARISI SIRASINI ETKİLEYEN EN ÖNEMLİ UNSURLAR
Danimarka	Sosyal Gelişme Endeksi'nin "Temel İnsan İhtiyaçları Kategorisi": sıralamasında İskandinav ülkelerinin, sürekli her endeksin ilk sıralarında yer aldıkları görülmüştür. Bunların içinde de, sayılan haklardan en üst derecede faydalananların Danimarka'da yaşayanların oldukları tespit edilmiştir.
Yeni Zelanda	Yeni Zelanda ile Avustralya baş başa gitmesine rağmen; siyasi istikrar, temel hakların genişliği, şiddet ve terör olaylarının azlığı bakımında Yeni Zelanda'nın daha önde olduğu tespit edilmiştir.
Kanada	Kanada'nın siyasi istikrar konusu ve şiddet ile terör olaylarının azlığı nedeniyle ABD'nin önüne geçtiği belirtilmektedir. Kanada; beslenme, sağlık, temel bilgi ve kişisel haklar konusunda da İskandinav ülkeleri kadar iyi olduğu görülmüştür.
Japonya	Japonya, Dünya Bankası'nın "Hükümet Etkinliği", "Hukukun Egemenliği" ve "Siyasi İstikrar" göstergeleri açısından Asya'da en yüksek puan alan ülke olduğu görülmüştür. Sosyal ve kamusal hizmetlere büyük değer veren Japonya birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında çok ileri seviyededir.
Botsvana	Afrika'nın en güçlü hükümet sistemine sahip olduğu, Elmas madeninden elde ettiği geliri adaletli bir şekilde dağıttığı; bireysel özgürlüklere, basına, mülkiyet haklarına önem verdiği tespit edilmiştir. Irk, dil, cinsiyet ayrımlarına gitmediği, adaletsizliğe karşı büyük bir mücadele verdiği görülmüştür.
Şili	Şeffaflık, rüşvetle mücadele ve temel bilgilere erişim konusunda üst sıralarda yer alan Latin Amerika ülkesidir. Sosyal sınıf sistemi sebebiyle üst sosyal çevrelere girmenin zor olduğu bu ülkede, sağlık hizmetlerine erişim ise; çok kolaydır. İstikrarlı olan bu ülkede yolsuzlukla da büyük bir mücadele olduğu görülmüştür. Şili'nin en güçlü olduğu alanlardan biri de; yol, su ve elektrik gibi alt yapı hizmetleri olduğu tespit edilmiştir.

Kaynak: (www.bbc.com, 2018)¹⁵

Bu ülkelere bakıldığında; istikrarlı oldukları, "Temel İnsan İhtiyaçları" sağladıkları, en azında kendi ülkelerinde yaşayanlar arasında adaletli davrandıkları; sosyal, kamusal hizmetlere, bilime ve şeffaflığa önem verdikleri görülmektedir.

¹⁵ Tablo 2.2. (www.bbc.com, 2018) sitesindeki bilgilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

2.3.1. İstikrar

Hükümet sistemlerinin başarıları, istikrarlı ve etkin bir yönetim (Uluşahin, 2007: 53) sergilemeleriyle ortaya çıkmaktadır.

Yasaların egemenliğinde insanların düzenli bir hayat sürmelerini sağlayan önemli erdemlerden (Fuller,1996:282) biri olan istikrar için; tutarlılık¹⁶ ile birlikte açıklık ve kararlılık ilkelerinin bir arada olması (Arasıl vd, 1994: 14) gerekir. Aynı zamanda, küreselleşen dünyada “Komşular Dünyası”nda karşılıklı bir işbirliği ilkesine dayanması da önemlidir (Jackh, 2008: 237). Bunun için öncelikle yürütmenin istikrarlı olması gerekir.

Powell’a göre; yürütmenin istikrarını tahmin etmede, hiçbir değişken bir başkanlık tipi yürütme kadar güçlü değildir (Powell, 1990: 300). Çünkü bu sistemde güçler ayrılığı tam ve kesin bir şekilde gerçekleşmiştir. Güçlerin birbiri üzerine tahakküm kurması da söz konusu değildir (Kaymal, 2017: 152). Ülkeyi kimin yöneteceği bellidir. İşin sorumlusu da yetkilisi de meydandadır (Kuzu, 2011: 13). Kemal Gözler (2000) de; parlamenter sistemin siyasi istikrarı garantilemediğini ve yapısı gereği istikrarsızlığı da gizli olarak barındırdığını belirtmektedir (Gözler, 2000: 27). Ancak; hükümet sistemlerinin istikrarı da, ülkenin sisteme etki edecek diğer tüm şartlarıyla birlikte düşünülmesi gerektiği de göz ardı edilmemelidir.

İstikrar bir bütündür. Bundan dolayı bir alanda meydana gelen istikrarsızlık diğer alanları da etkilemektedir. Örneğin; Haluk Özdalga istikrar konusunda bir çalışma yapar. Dönem olarak Türkiye’de 1980 sonrası, örnek vaka olarak da DSP’yi seçer. Türkiye’nin eşsiz tarihi mirasın sağladığı çok geniş kültürel ve siyasal imkânlarla sahip olduğunu belirtir. Bununla birlikte girişimci yetenekleri yüksek olan insan kaynağına, kusursuz olmasa da sağlam sayılan bir hukuk ve demokrasi alt yapısına ve gelişmiş piyasa geleneklerine dayanan geniş iç pazardan güç alıp sıçramaya hazır ekonomik yapısına da sahip bir ülke olduğunu ifade eder. Buna rağmen; DSP’de büyük bir istikrarsızlığın yaşandığını, bunun da DSP ile sınırlı olmadığını vurgular (Özdalga, 2005).

¹⁶ Tutarlılık; amaçlarının hem kendi içlerinde hem de amaçlar- araçlar arasındaki çatışmaların en düşük seviyede olması (Arasıl vd, 1994: 14) anlamında kullanılmıştır.

İstikrarsızlık krizlere neden olur. Krizlerin birbirini takip etmesi yeteri kadar yabancı sermayenin ülkeye girmesini engellemekle kalmaz, var olan yabancı sermayenin de ilgili yeri terk etmesine sebep olur. Örneğin; Türkiye’de yaşanan askeri darbeler ve siyasi istikrarsızlık sebebiyle ülke, OECD’nin en fakir ülkesi haline düşmüştür. Uygulanan yanlış politikalar sonucunda Türk insanı da gittikçe fakirleşmiştir. Türkiye insan haklarının ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir ülke haline geldiği gibi, ekonomik özgürlüğünün de sınırlandırıldığı bir ülke olmuştur. Sonuçta ülke insanının mutsuzluğu da (Çizakça, 2002: 10-11) kaçınılmaz olmuştur.

İstikrarı bozan etkenlerden biri de terörizmdir. Demokrasilerde terörü birden yok etmek için antidemokratik bir tutum sergilenemeyeceği için; yapılması gereken ilk ve en önemli iş; terörün toplumdan soyutlanması ve bir tehdit olmaktan çıkarılmasıdır. Bunun için alınacak tedbirler, hukuki olmalıdır. Bu hukuki tedbirler de terörü toplumdan soyutlayıcı ve halkın demokratik değerlere olan güvenini artırıcı tedbirler olmalıdır. Hükümetler masum kişileri de yeteri derecede korumalıdır. Bu koruma sağlanamadığı takdirde ya da korumada güçlük çekildiğinde, karşıt gruplar bu koruma düzenini üstlenmek üzere para-militer¹⁷ gruplar (Hazır, 2001: 60-122) oluştururlar.

İstikrarın göreceli bir kavram olduğu düşünülse de, bir yönetimin istikrarlı sayılabilmesi için de, belli kriterler ortaya konulmuştur. Bu kriterlerin başında ise; siyasal sistemin meşru olması gelir. Nitekim Batı Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika'daki sistemlere baktığımızda bu özelliği taşımaları sebebiyle bu sistemlerdeki siyasal kurum ve süreçlerin meşru olduğu görülür. Halkın özgür seçimler yoluyla yönetimi seçmiş olması, bu yönetimlere meşruiyet sağladığı gibi, siyasal sistemin istikrarlı bir şekilde işleminde geçerli olan oyunun kuralları üzerinde bir anlaşmanın bulunmasını da, çoğulcu yönetim anlayışını da beraberinde getirir. Ayrıca, siyasal istikrar için insan girişi de şarttır. Çünkü bir siyasal sistem ne kadar zengin, etkin ve demokratik olursa olsun, gelişmesi için mutlaka insan girişimine ihtiyaç (Ball ve Peters, 2005: 217- 230) duyulur. İnsanın girişi de iki şekilde olabilir. Birincisi, bir siyasi oluşumun üyesi olarak ülkenin yönetiminde aktif rol almak ve bu amacı gerçekleştirmek için mücadele etmektir. Bu da siyasi hayatta ya iktidar veya muhalefet olarak yerini almak şeklinde gerçekleşir. İkincisi ise; aktif politikanın dışında kalıp, bazen yurt ya da

¹⁷ Para-militer (paramilitary); askeri nitelikli, yarı askeri, askeri niteliği olan fakat askeri olmayan, milis vs. (<https://www.seslisozluk.net/paramilitary-nedir-ne-demek/>, 2017)

millet sevgisi ile bazen de mesleki yarar sağlama amacıyla, devletin yönetilmesine ve yönlendirilmesine katılım sağlamaktır (www.ankarabarusu.org.tr, 2017).

Siyasal istikrarsızlık darbelere de kaynaklık edebilmektedir. Örneğin, 1960 yılı başında Menderes hükümeti, IMF’den yardım isteyince, IMF direktörü Mr. Stone, siyasi istikrarsızlığın zirveye çıktığını, her an bir darbe beklentisi olduğunu, bu yüzden varılacak “Stand-by anlaşması”¹⁸ yürürlüğe girmeden hükümet değişikliği olabileceğini dile getirmiş (Erdem, 2016: 46) ve gereken yardımı yapmamıştır. İktidar güçlü olsaydı, istikrar da daha kolay sağlanabilecekti. İktidarın zayıf olmasının en temel nedenlerinden biri de; hükümetin mecliste sağlam, disiplinli ve tutarlı bir çoğunluğa sahip olamamasıdır (Turhan, 2012: 71).

Sistemin İstikrarı, sistemin çok kapsamlı ve sık değişiklikler geçirme ihtiyacı hissetmeden güçlü bir şekilde yaşama yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla sistemin istikrarı ile sürekliliği, sistemin başarısı ve kalıcılığı için önemlidir. 1967-1992 yılları arasını içine alan siyasi istikrar alanında 25 yıllık demokrasiye sahip olma konusunda yapılan bir araştırmada; katılım, rekabet ve sivil özgürlükler ele alınmıştır ve şöyle bir sonuçla karşılaşılmıştır. İstikrarlı demokrasiye sahip 31 başkanlık sistemiyle yönetilen ülkeden sadece 7’si (% 22,6), 44 parlamenter sistemden 25’i (% 56,8), 4 melez sistemden 2’si (% 50) ve 3 yarı-başkanlık sisteminden 2’si (% 67) istikrarlıdır (Akıncı, 2017: 13-14).

Tablo 2.3: 1967- 1992 Yılları Arası “Demokratik Ülkelerin Siyasal İstikrarı”

1967-1992 YILLARI ARASI HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN İSTİKRAR TABLOSU			
Sistemin Adı	Ülke Sayısı	Siyasal İstikrarlı Ülke Sayısı	Yüzdesi
Başkanlık Sistemi	31	7	%22,6
Parlamenter Sistem	44	25	%56,8
Yarı- Başkanlık Sistem	3	2	%67
Melez Sistem	4	2	%50

Kaynak: (Akıncı, 2017: 13-14)¹⁹

¹⁸ Stand-by anlaşması: Bu anlaşma IMF’nin para vermek üzere isteyen herhangi bir devletle yaptığı anlaşmadır. IMF bazı şartla öne sürer, anlaşmayı imzalayacak ülke de bu şartları onayladıktan sonra IMF’den borç para alması işlemidir. IMF koyduğu şartları kontrol etmek amacıyla o ülkeyi belli aralıklarla ziyaret eder. Ülke yerine getirmesi gereken şartları yerine getirmişse, IMF kredi dilimlerini serbest bırakır. IMF kendisiyle stand-by imzalayan ülkeyi rahatsız etme hakkına sahiptir (<http://www.eokul-meb.com/stand-anlasmasi-nedir-49522/>).

¹⁹ Tablo 2.3; (Akıncı, 2017: 13-14)’deki veriler ışığında hazırlanmıştır.

Yapılan bu çalışmaya göre; parlamenter sistemin uygulandığı ülkelerdeki demokratik ilkelerin sürekliliği ve istikrarı, başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Akıncı, 2017: 14). Ancak; bu çalışmada hükümet sistemlerinin uygulandığı ülkelerin devlet şekli ve siyasi yapısı (Lamba ve Ateş, 2018: 99-100), toplumsal yapısı (Miş vd, 2015: 93-94), kültürel, tarihi, jeopolitik (Aydın, 2016: 14- 15) durumları göz ardı edilmiştir. Çünkü bunlar hükümet sistemlerinin başarısında ya da başarısızlığında önemli rollere sahip unsurlardır.

Bu araştırmada; gözden kaçırılan noktalar şunlardır:

- 1) Araştırmanın yapıldığı tarihlerde, sadece ABD, Kosta Rika, Kolombiya ve Venezüella'da gerçek başkanlık sistemi uygulanmıştır (Akıncı, 2017: 14)
- 2) Latin Amerika toplumlarında ise, hem sosyo-ekonomik sebepler hem de yaşanan askeri diktatörlük ve iç savaşlar nedeniyle yoğun bölünmeler meydana gelmiştir. Bundan dolayı da bu ülkelerde demokrasi zayıf kalmış ve demokrasinin sürekliliği sağlanamamıştır. Bu sebeple, diktatörlüğün nedenini başkanlık sisteminin başarısızlığından ziyade, ülkelerin toplumsal yapılarında aramak daha isabetli olacaktır (Erim, 2015: 33-34).

Ayrıca daha sonra aynı konuda Shugart ve Carey tarafından da bir araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmaya göre ise; genel verilerin aksine; parlamenter sisteme sahip ülkelerin demokratik olarak başarısızlığı, başkanlık sistemine kıyasla daha fazla olduğu belirtilmiştir. Hatta bu konuda parlamenter sistemlerin çöktüğü ifade edilmiştir. Çünkü bunların araştırmasına göre; demokratik sistemi çöküntüye uğrayan ülkelere sadece 12 tanesi başkanlık sisteme ait olmasına rağmen; 21 tanesi parlamenter sisteme ait, geri kalan 6 tanesi de diğer sistemlere aittir. Bundan dolayı bu çalışma sonucunda araştırmacılar; siyasi bunalımları çözme konusunda parlamenter sistemin abartıldığı kanaatine varmışlardır (Akıncı, 2017: 14).

Oysa hükümet sistemlerinin istikrarında, sistemin uygulanacağı devletin şekli ve kültürüyle birlikte, siyasi yapısı ve seçim sistemi de etkili olmaktadır. Siyasi kutuplaşmanın fazla olduğu ülkelere; hükümet sistemlerinin işleyişinde siyasi partilerin ve seçim sistemlerinin de etkisi bulunmaktadır (Lamba ve Ateş, 2018: 99-100). Örneğin; uzun zamandan beri parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen Türkiye'nin (Efe, 2015; 67), 1960- 2002 yılları arasında kurulan koalisyon veya azınlık hükümetlerine bakıldığında; yaşanan siyasal istikrarsızlık nedeniyle, kurulduktan sonra

kısa bir süre sonra dağılan hükümetlerin (<http://m.t24.com.tr/>, 2012) olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablo bu durumu göstermektedir:

Tablo 2.4: Türkiye Cumhuriyeti Koalisyon ve Azınlık Hükümetleri

1960- 2002 DÖNEMİ ARASINDA TÜRKİYE’DEKİ KOALİSYON VEYA AZINLIK HÜKÜMETLERİ DURUMLARI VE GÖREV SÜRELERİ TABLOSU				
Türkiye’deki Koalisyonlar ve Hükümet No’su	Hükümetin Biçimlenme Şekli	Başbakan	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
26. Hükümet	CHP+ AP Hükümeti	İsmet İnönü	20 Kasım 1961	25 Haziran 1962
27. Hükümet	CHP + YTP Hükümeti	İsmet İnönü	25 Haziran 1962	25 Aralık 1963
28. Hükümet	CHP + Bağımsızlar Hük.	İsmet İnönü	25 Aralık 1963	20 Şubat 1965
37. Hükümet	CHP + MSP Hükümeti	Bülent Ecevit	26 Ocak 1974	17 Kasım 1974
39. Hükümet	AP + MSP Hükümeti	Süleyman Demirel	31 Mart 1975	21 Haziran 1977
40. Hükümet	CHP (Azınlık Hükümeti)	Bülent Ecevit	22 Haziran 1977	22 Ağustos 1977
41. Hükümet	AP+MSP Hükümeti	Süleyman Demirel	21 Temmuz 1977	5 Ocak 1978
42. Hükümet	CHP + Bağımsızlar Hük.	Bülent Ecevit	5 Ocak 1978	12 Kasım 1979
43. Hükümet	AP (Azınlık Hükümeti)	Süleyman Demirel	12 Kasım 1979	12 Eylül 1980
49. Hükümet	DYP + SHP Hükümeti	Süleyman Demirel	20 Kasım 1991	16 Mayıs 1993
50. Hükümet	DYP + SHP Hükümeti	Tansu Çiller	25 Haziran 1993	5 Ekim 1995
51. Hükümet	DYP (Azınlık Hükümeti)	Tansu Çiller	5 Ekim 1995	30 Ekim 1995
52. Hükümet	DYP + CHP Hükümeti	Tansu Çiller	30 Ekim 1995	6 Mart 1996
53. Hükümet	ANAP + DYP Hükümeti	Mesut Yılmaz	6 Mart 1996	28 Haziran 1996
54. Hükümet	RP + DYP Hükümeti	Necmettin Erbakan	28 Haziran 1996	30 Haziran 1997
55. Hükümet	ANAP + DSP Hükümeti	Mesut Yılmaz	30 Haziran 1997	11 Ocak 1999
56. Hükümet	DSP (Azınlık Hükümeti)	Bülent Ecevit	11 Ocak 1999	28 Mayıs 1999
57. Hükümet	DSP + MHP + ANAP Hük.	Bülent Ecevit	28 Mayıs 1999	18 Kasım 2002

Kaynak: (Eray Acar, 96; www.netdata.com, 2018; www.tbmm.gov.tr, 2018)²⁰

2.3.2. Güvenlik

İnsan varlığıyla birlikte ortaya çıkan güvenlik meselesi, bireylerin ve devletlerin güvenliklerini sağlamak için sürekli mücadelelerine sebep olmuştur. Eski çağlardan günümüze kadar birçok evre geçiren güvenlik konusu, özellikle soğuk savaşın sona ermesi ve küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, yeni anlayışları ve yeni politikaları beraberinde getirmiştir. Örneğin günümüzde dünya güvenliği için; yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar, çevresel sorunlar, radyolojik, kimyasal ya da biyolojik silahlar, terörizm ve uluslararası örgütlü suçlar en büyük tehdit olarak görülmektedir. Sayılan bu tehditlerin de sadece devlet içinden değil aynı zamanda devlet dışı aktörlerden de gelebileceği de bir gerçektir. Bu tehditlerle başa çıkmanın yolu da; ulusal

²⁰ Bu tablo; Dr. Acar, Eray’ın “Türk Anayasa Düzeni Ders Notları syf: 96 ile www.tbmm.gov.tr 2018; www.netdata.com, 2018 sitelerindeki bilgilerden faydalanarak oluşturulmuştur.

seviyede mücadele etmekle birlikte, küresel ve bölgesel seviyede de işbirliği yapmaktır (Yiğittepe, 2017: 12-22).

Günümüzde güvenlik, sadece askeri önlem ve savunma kapsamında değil de; ulaşım, iletişim teknolojisiyle, uluslararası ortamdan kaynaklanan durumun belirlediği çok boyutuyla küresel bir değer olarak da (Canbolat, 2002: 81) alınmaktadır. Çünkü küreselleşen bir dünyada yaşadığımız için; ekonomi, küresel bir ekonomidir, hukuk küresel bir hukuktur, siyaset küresel bir siyasettir ve terör de küresel bir terördür. Bundan dolayıdır ki hangi mesele olursa olsun bunun, sadece ülke ölçeğinde düşünülmesi neredeyse imkânsız bir hal almıştır (Çelik, 2009).

İstikrarı etkileyen en önemli unsurlardan biri olan terörizm, güvenliği de tehdit eden önemli unsurlardan biridir (Hazır, 2001: 60-122). Buna rağmen; bazı ülkeler kendi kamuoylarını tatmin etmek amacıyla veya kendi ulusal çıkarları uğruna teröristleri birer araç olarak kullanmaktadır. Bazı ülkeler ise; “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” mantığı ile hareket etmektedir. Ayrıca siyasi çıkar ya da başka kaygılar sebebiyle teröre açık bir şekilde destek veren ülkeler (Arslan, 2003: 12) de mevcuttur. Oysa özellikle hayat hakkı, diğer bütün hakların da kullanılmasına imkân veren en temel hak olduğu için birinci derecede güvence altına alınması gerekmektedir. Bu anlamda yaş cinsiyet ırk ve meslek farkı gözetilmeksizin herkesin yaşama hakkı en yüksek düzeyde güvence altına (Çetin, 2014: 357) alınmalıdır. Gerçek anlamda bir özgürlük de her türlü güvenliğin sağlanması ile gerçekleşebilir. Bunun için de; "Hakkın kendisi pazarlık konusu edilemez." ilkesi baştan kabul edilmeli ve haklar büyük bir güvence altına (Şimşek, 2014: 193) alınmalıdır.

Küreselleşen dünyada güvenliğin sağlanabilmesi için, örgütlenmeye de ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde daha güçlü hale gelmek ve kendine ait güvenli ortamı genişletmek amacıyla, gerek devlet içerisinde gerekse uluslararası örgütlenmeye (Karagül, 2010) daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü küreselleşen dünyanın meydana getirdiği yeni dönemde ulusal ya da uluslararası güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenmiş ve önceki döneme oranla daha az öngörülebilir bir hal almıştır. Bir yandan ülkeler bir araya gelerek, Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi ulus-üstü yapılanmalar meydana getirirken, diğer yandan da kitle imha silahlarının yayılması sorunu önceki dönemlerde olduğu gibi temel güvenlik sorunlarından biri olmaya devam etmektedir.

Terör örgütlerinin söz konusu silahlara ulaşma ihtimallerinin belirmesi de, bu durumu çok daha tehlikeli bir boyuta taşımıştır (<http://iss-th.mef.edu.tr>, 2017).

Ayrıca güvenlik söz konusu olunca; “Sosyal Güvenlik” kavramı da işin içine girmektedir. Sosyal güvenlik ihtiyacı çok eski olmasına rağmen, sosyal güvenlik kavramı yenidir. Sosyal güvenlik; çeşitli nedenlerden dolayı, kazancı sürekli ya da geçici olarak kesilmiş kimselerin geçimini ve yaşam ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemdir. Geniş anlamda ise; muhtaçların korunması ve yoksulluğun önlenmesidir. Bundan dolayı da yoksulluğun giderilmesinde; sosyal sigortayı, sosyal yardımları ve hizmetleri içeren modern “Sosyal Güvenlik” teknikleri kullanılmalıdır (Gerşil ve Eryılmaz, 2014: 213). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin; 22 maddesinde de "Her insanın Sosyal Güvenlik hakkına sahip olduğu" belirtmiştir (www.danistay.gov.tr, 2017). Ayrıca, 1982 Anayasasının 19. maddesiyle; herkesin, “kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip” olduğu, 38. maddesiyle “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar” kimsenin suçlanamayacağı, 48. maddesiyle; özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlarına uygun olarak, “güvenlik ve kararlılık” içinde devlet tarafından yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir. 60. maddesiyle de; herkesin, “sosyal güvenlik” hakkına da sahip (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) olduğu da hüküm altına alınarak, devlet güvenlikle ilgili tedbirler alma konusunda görevlendirilmiştir.

Her toplum için vazgeçilmez bir unsur olan güvenlik politikaları (Yığıttepe, 2017: 12-22), ulaşım, iletişim teknolojisiyle, uluslararası ortamdan kaynaklanan durumun belirlediği çok boyutuyla küresel bir değer (Canbolat, 2002: 81) olarak ele alınmalıdır. Küreselleşen bir dünyada yaşayan insanlar, diğer tüm meselelerde olduğu gibi, güvenlik konusunda da, sadece ülke çapında düşünmemelidir (Çelik, 2009). Çünkü küreselleşme ile birlikte ulusal ya da uluslararası güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenmiş ve önceki dönemlere göre daha az öngörülebilir bir hale gelmiştir (<http://iss-th.mef.edu.tr>, 2017). Bundan dolayı da ulusal ya da uluslararası örgütlenme yoluna gidilerek, hem güvenliğin sağlanması konusunda daha geniş alana sahip olunmalı hem de daha güçlü hale gelmelidir (Karagül, 2010). Ayrıca toplumda yaşayan muhtaçların korunması ve yoksulluğun önlenmesi için sosyal sigortalar, sosyal yardımlar vs. hizmetleri de içeren sosyal güvenliğin sağlanması da önemlidir (Eryılmaz, 2014: 213).

2.3.3. Adalet

Devleti ayakta tutan umdelerin en önemlilerinden biri de adalettir. Toplumun kendi içerisinde huzur bulması, devlet ile millet arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için (El-Maverdi, 2000: 86) ihtiyaç duyulan adalet kavramı, Arapçada “adl” kökünden türeyip dilimize geçmiş; hak, hukuk ve haklılıkla ilgili bir kavramdır. Aynı zamanda bu kavram, bir toplum içinde barış, ahenk, uyum, eşitlik, haklılık ve düzen meydana getiren görevleriyle de hukukun özünü ve amacını (Çeçen, 2003: 167) teşkil etmektedir.

Adalet, ilâhi kökenli ve evrensel özelliği olan prensipler üzerine kurulan hassas denge olduğu için; devlet yönetiminde esas olan adaleti sağlayabilmedir (Karatepe, 2013: 56).

İnsanlar, var oldukları andan itibaren bir takım temel ve doğal haklara sahiptirler ve bu haklar dışarıdan gelen her türlü tahakküme de kapalıdır. Her insan; var olduğu andan itibaren sahip olduğu temel ve doğal haklarını, toplum içerisinde diğer insanların haklarına müdahale etmemek şartıyla savunma hakkına da sahiptir. Dolayısıyla hakların korunması için, insanların bir araya gelerek oluşturdukları toplumsal birliktelik de hukukun alanına girmektedir. Bu anlamda hukuk; hakların muhafazasını sağlamak adına belirlenen ortak bir gücü ifade eder. Hukuk; yaşama, özgürlük ve mülkiyet gibi, temel ve doğal hakları koruduğu gibi, adaletin toplumda herkese uygulanmasını da sağlamalıdır (Dworking, 2008: 7-8).

Adaleti; eşitlik ve kıst (oran) olmak üzere iki şekilde ele almak da mümkündür. Eşitlik adaleti; insan hakları alanında gerçekleştiği halde, kıst adaleti; kamu görevlerinin dağıtılmasında gerçekleşmektedir. Günümüzde, kıst adaletini sağlayabilme daha zordur. Çünkü kıst adaletinin sağlanabilmesi için üç ilkesi olan; liyakat, cezalandırma ve mâun düzenin gerçekleştirilmesi ilkeleri hakkında gözetilmelidir.

Liyakat: İşi, ehline vermektir. Bu ilke daima göz önünde bulundurulmalı, bu konuda taviz verilmemeli ki, kayırcılık sona erdirilebilsin.

Cezalandırma İlkesi: İnsanî ölçüler gözetilerek herkese hak ettiğini vermektir. Bu konuda da gerektiğinde cezalandırılacak olanın değil; toplumun diğer bireylerinin insan hakları güvence altına alınmalıdır.

Mâun düzeni ise: Bireylere, insanlık onuruna yakışır bir hayat seviyesi sağlamaktır. Mâun düzeninden hem toplumdaki fertlere insanca yaşama hayat seviyesi sağlanır hem de bireylerin emeğinin karşılığı tam olarak ödenir (Hatemi, 2013: 37- 42). Maun düzende gelir dağılımı adaleti sağlanır. Çünkü gelir dağılımındaki adaletin gerçekleşmediği bir yerde yoksul olarak tanımlanan kesimin de ortaya çıkması kaçınılmazdır (Gerşil ve Eryılmaz, 2014: 211).

Kamu sektöründe kıst adaletinin uygulanabilmesi ve bürokrasinin etkin, verimli bir şekilde işlemesi için ayrıca; yasaların herkese uygulanabilir tarzda genel, basit, tereddüde mahal bırakmayacak şekilde açık ve net bir şekilde düzenlenmesi gerekir. Böylece her türlü ayrıcalığın, haksızlığın ve torpilin önüne geçilmelidir (Aktan, 2003: 367-368).

El- Maverdi'nin de belirttiği gibi; huzurun ve mutluluğun sağlanabilmesinin önemli unsurlardan biri de, herkesi kuşatan bir adaletin sağlanmasıdır. Bunun için de, devlet başkanı bizzat kendisinden başlayarak adalette eşitliği hâkim kılmalıdır. Ayrıca; mahkemelerde adaletin sağlanmasında çok önemli unsur olan hâkimlerin seçiminde de, çok titiz davranılmalıdır. Adaletin gecikmemesi için de, yargı çabuklaştırılmalıdır (El-Maverdi, 2000: 103).

Adaleti sağlamak isteyen kişi eşitsizleri eşit yapmaya çalışır. Ancak bu eşitlik bütün insanların her yönden eşit olmaları anlamında değildir. Örneğin, renk, büyüklük, ahlâksal gelişim ve toplumsal kabiliyet açısından bütün insanları eşitlemek imkânsızdır. Bundan dolayı da; adil davranmak, herkese layık olduğunu ya da hak ettiğini vermektir (Sartori, 1996: 366-369).

Adaletin ayrılmaz parçası olan hak ise; hukukun koruduğu menfaattir. Hakkın hem maddi hem de manevi boyutları vardır. Her iki boyutuyla da tam olarak insana tanınmıştır (Hatemi, 2013: 16-19).

Demokrasi, özgürlük, iktidar, çoğulculuk, adalet gibi hiç gündemden düşmeyen kavramlar arasında yer alan “İnsan Hakları” günümüzün hem en gözde hem de en tartışmalı kavramlarından biridir (Tepe, 2013:3). Her insanın; var olduğu andan itibaren sahip olduğu temel ve doğal haklar (Dworking, 2008:7-8) sırf insan oluşundan dolayı kazanılmış haklardır. Bu haklar; kişilerin ayrımcılığa uğramasını engelleyen, temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir yaşam biçimi sürdürmesini sağlayan hakları da kapsamaktadır (Çetin, 2014: 357).

İnsan haklarını öncelikle devlet sağlamalıdır. İbn-i Haldun'un da belirttiği gibi devlet; ülkeyi imar etmelidir. Din işlerini düzenlemelidir. Sağlık ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Halkı kötülüklerden alıkoyup iyiliğe yönlendirmelidir. Ticari faaliyetleri denetleyerek veya bunun gibi görevleri yerine getirerek, tüm halkı korumalıdır. Böylece kendini tüm halkın refahını ve mutluluğunu sağlamakla görevli saymalıdır (Azarkan, 2014).

İslâm hukukunda güvence altına alınan insan hakları evrenseldir. Bu haklardan yararlanma açısından insanlar arasında herhangi bir ayırım yoktur (Karatepe, 2013: 56-57). Örneğin İsrâ Sûresinin 70. Ayetinde; “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerine en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstük kıldık.” (Altuntaş ve Şahin, 2013).

İslam'ın temel prensibinde ıslah etme vardır. Bunun için; başkasına zarar verilmediği müddetçe hürriyeti bağlayıcı ceza dahi, hücre cezası şeklinde değil, rehabilitasyon veya entegrasyon merkezine gönderilerek, hürriyetini tamamen engellemeden, ıslah etme amaçlı bir sürgün cezası şeklinde gerçekleşir. Kendileri yakalanmadan önce, kötülük yapma imkanları varken bundan vazgeçip tövbe edip bu durumunu düzeltenlere (başkasına zarar vermemiş olmaları kaydıyla) dahi bu cezanın uygulanmasına gerek kalmamaktadır (Hatemi, 2013: 32-33).

Küreselleşme ile birlikte günümüzde insan hakları ulusal olmaktan çıkmış uluslararası mesele haline gelmiştir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si ile başlayan bu süreç daha sonraki düzenlemeler ile daha da gelişmiştir (Soner, 2005: 63-77).

İnsan hakları, insan olan herkesin hakkıdır ve bu haklara sahip olmada, "yurttaşlık, din, dil, ırk, cinsiyet" vb. hiçbir faktör elbette önemli değildir. Hakların korunması da, öncelikle temel haklarda gerçekleşmelidir. (Tepe, 2013: 5-9)

Hükümet sistemlerinin temel hedefi bütün toplum için iyi olanı sağlamak olduğuna göre; hukukun da en önemli işlevi, düzen ve adaleti (Dworking, 2008:7-8) tesis etmek olmalıdır. Ayrıca demokratik hükümetler güçlerini doğrudan ya da dolaylı olarak millettten aldıkları için toplumun refahını sağlamak (www.tmmob.org.tr, 1998) ve o toplumdaki fertlerin haklarını, hürriyetlerini koruyan birer bekçi (Ateş ve Akpınar, 2017) gibi davranmak zorundadırlar. Bundan dolayı iktidarlar; toplumdaki her ferdin insanlık onuruna yakışır bir şekilde yaşamalarını sağlamalıdır. Emeklerinin karşılığını

eksiksiz ve zamanında vermelidir (Hatemi, 2013: 37-42). Gelir dağılımı adaletini de sağlayarak (Gerşil ve Yılmaz, 2014: 211), milletin her türlü haksızlığa uğramasını engellemeli, halkın can ve mal güvenliğini temin etmelidir(İnalçık, 2015: 19-20). Küreselleşme ile birlikte ulusal olmaktan çıkan insan haklarını (Soner, 2005: 63-77) tam olarak korumalıdır. Tüm hak ihlallerinin üzerine kararlılıkla gitmelidir. Düşünce, ifade, inanç, teşebbüs ve örgütlenme sağlanmalıdır (<http://ortaksoz.com/>, 2017). Elbette bütün bunlar da; devletin organlarının birbirinden kesin ve sert bir şekilde ayrılarak (Uluşahin, 2007: 58-59) bağımsız olmasıyla daha kolay sağlanabilecektir. Demokratik yaşamda adaletin sağlanmasının da ilk şartı, bağımsız bir parlamentoya sahip olmaktan ve parlamentodaki temsilcilerin de hiçbir baskı altında kalmadan sadece halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak gerekli yasaları hazırlamalarından geçer (Şen, 2016).

2.3.4.Eğitim

Eğitim, her ülkenin siyasi, ekonomik, sosyal yapısına, örf ve adetlerine göre değişen dinamik bir kavram olduğu için (R. Eyüboğlu, açılış konuşması, 30-31 Ocak, 2009), okul öncesinden üniversiteye kadar eğitimin her kademesinde kalitenin yükseltilmesi, eğitim sisteminin küreselleşen dünya şartları ve toplum beklentileri doğrultusunda çağdaş kriterlere kavuşturulması yönündeki adımlar kararlılıkla atılmalıdır. Bunda da, hem kamuya hem de özel sektöre büyük sorumluluklar düşmektedir. Kalkınmış ülkelere de bakıldığında, bu ülkelerin aynı zamanda eğitim meselesini de büyük ölçüde hallettikleri görülmektedir (Gül, 2009: 25-26).

Özgürlüğün gelişimi bile, toplumdaki tüm kesimlerin eğitim imkânına kavuşturulmasına bağlı (Hall ve Ikenberry, 2005: 7) olduğu dikkate alındığında kalkınmanın da gelişmenin de temel şartı eğitim olduğu ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı da, 21. yüzyılın toplumları başarılı olmak istiyorlarsa; öncelikle insanlarını iyi bir eğitimden (Özdalga, 2005: 35-40) geçirmelidir ve bu eğitim de kapsayıcı bir niteliğe sahip olmalıdır (Öztürk vd, 2017: 15). Temel bir hak olarak kabul edilen eğitim hakkına da herkes; ırk, cinsiyet, etnik ya da sosyal köken, din ya da politik görüş yaş ya da

engellilik ve benzeri durumu önemli olmaksızın erişebilmelidir (Gümüş ve Dönmez Kara, 2014: 425).

Dünyamız daima bir değişim ve gelişim içindedir (Sabancı, 1993: 45). Eğitim değişim ve gelişim aracı olduğu için; toplumun var olan değişim ve gelişim bilincine kavuşturulması da öncelikle eğitimle sağlanır. Değişim ve gelişim sonucunda meydana gelen kalkınma da, bir davranış değiştirme sorunudur. Ünlü iktisatçı Arthur Lewis'in de belirttiği gibi; "Eğer eğitim yoluyla halkın davranışları değiştirilmeden Kuzey Amerika'daki dev sanayi tesislerini bir sihirbaz değneğiyle bir gecede Hindistan'a nakletmek mümkün olsaydı, bu tesisler birkaç yıl içinde çökerdi" (Kaya, 1998: 3-79).

Eğitim düzeyi; gelişmişliğin ve kalkınmışlığın da göstergesidir. Çünkü eğitim ile kalkınma²¹ arasında doğrusal bir ilişki olduğu bir gerçektir ve bilimsel çalışmalar sonucu ortaya konulmuştur (Kaya, 1998: 3-79). Bu durumda, az gelişmiş ülkelerin; ulaşım ve iletişim araçları yetersiz olduğu gibi "eğitim düzeyleri" de düşüktür (Tecer, 2003: 139) sonucuna varmak yanlış olmayacaktır.

Eğitim sistemi nitelikli insan gücünü yetiştiren sistem olması nedeniyle, diğer sistemler gibi hızlı bir değişim süreci içinde bulunmaktadır. Bundan dolayı da; eğitimde verimlilik kavramının önem kazanması ile birlikte geleneksel yönetim yaklaşımlarının yanında daha etkili yönetim yaklaşımları da gerekmektedir. Bunun için, iyi bir planlama yapılmalıdır. Çünkü toplum yaşamında çok hızlı ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler yaşanmaktadır. Bu hızlı değişimlere uyum sağlamak ve toplumu bu değişimlere hazırlamak (Nartgün, 2000: 277-309) da ancak iyi planlanmış bir eğitim sistemiyle mümkün olacaktır.

Küresel dünyamızın eğitim felsefesinde; okullar, kendine özgü bir kimlik geliştirmelidir. Etkinliği her geçen gün artan bilgi ve enformasyon teknolojisi, okulun bilgi aktarma fonksiyonunu üstlenmeye başlamıştır. Günümüzde okullar çevresini etkilediği gibi çevresinden de etkilenir. Bundan dolayı da eğitim okullarla sınırlı kalmamalıdır. İşveren durumundaki her kurum aynı zamanda okul görevini de görmelidir. Bilgi toplumu içinde yapılan eğitim sisteminin değerlerle bezenmiş açık bir sistem haline dönüşmesi sağlanmalıdır. Ayrıca; meritokrasinin yozlaşarak

---

²¹ Kalkınma; ekonomik büyüme, siyasal gelişme ve toplumsal değişme vb. (Kaya, 1998: 3-79)

plütokrasiye²² dönüşmesini engellemek de, eğitimin sosyal sorumluluğu içinde görülmelidir (Tabançalı, 2000: 315).

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği, çok kanallı ve çok hızlı bilgi akışında eğitimin niteliğini artırma konusunda, eğitime ayrılan bütçenin akılcı ve adil bir şekilde kullanılmak üzere arttırılması gerekir. Eğitimin, okul öncesinden başlanarak her kademedede ve nitelikli biçimde sağlanması da önemlidir. Eğitim programları, eleştirel düşünebilen, üretebilen, problem çözebilen ve demokratik değerleri içselleştiren bireyleri (öğretmenleri ve öğrencileri olmak üzere tüm toplumu) yetiştirme amacıyla yeniden yapılandırılmalıdır (A.Oktay ve E. Esmer, panel, 30-31 Ocak, 2009).

Toplumlar gibi, okullar da kendine özgü sosyal gerçeklere ve kimliklere sahip olduğu için, her okul kendine özgüdür, farklıdır ve biriciktir. O bakımından her okul kendi gerçekleri ışığında iyileştirme ve geliştirme model ve yaklaşımlarını oluşturmak ve uygulamak durumundadır (Şişman ve Turan, 2002: 124). Sevgiyi, saygıyı, paylaşmayı, kavga etmemeyi ve birkaç dil bilmeyi öğretmek için eğitim okul öncesinden başlanmalıdır. Eğitimde sınavlar olmalıdır ancak sınavlar, sadece bir yeri kazanmaya yönelik yapılmamalıdır. Bakanlık sınav sistemiyle; hangi bölgede eğitimin ne kadar farklı olduğunu, öğretmenler arasındaki farklılıkları, öğrencilerin farklılıklarını ölçebilirse, eğitim adına daha iyi bir iş yapmış (R. Eyüboğlu, açılış konuşması, 30-31 Ocak, 2009) olacaktır.

Kalite merkezli ortak bir dünyaya, bir geleceğe ve bir kadere talip olan insanlar, her şeyden önce ortak bir takım değerler etrafında bütünleşirler. Ortak bir dil ve söylem oluşturmak suretiyle; dünyaya, insanlara, ilişkilere, eylem ve davranışlara farklı bir gözlükten bakarlar. Bu sebeple sürekli gelişmeyi bir yaşam biçimi olarak benimserler. Bunu başarabilenler, yaşamlarına anlam katmakta, daha iyi, daha insanî, daha kaliteli bir dünyanın oluşturulmasında pay sahibi olmaktadırlar (Şişman ve Turan, 2002: 123) Bu da kaliteli bir eğitimle mümkündür.

Eğitim meselesine, insanlık için en uygun stratejiler ve hedefler saptanarak, kültür boyutuyla, bilim ve metodolojiyle etkileşimi boyutu ile ele alınmazsa, yüzeysel olarak bakılmış olur. Yüzeysel olarak bakıldığında da; Nazi dönemindeki eğitim de,

---

²² Meritokrasi; yönetim gücünün, yetenek ve kişilerin bireysel üstünlüğüne yani liyakata dayandığı yönetim biçimini, plütokrasi ise; zenginlerin veya torpillilerin yönetimini ifade eder (Tabançalı, 2000: 315).

Stalin dönemindeki eğitim de gayet mükemmel olarak görülebilir (Güvenen, 2009: 53-65).

Eğitim sistemi bütünlüğü içinde; amaçlar, programlar, metotlar, öğrenciler, öğretim elemanları, binalar, tesisler gibi daha birçok unsur da bulunmaktadır. Bu unsurlardan birine ya da bir kaçına müdahale, beraberinde sistemin diğer unsurları üzerinde de etki yapacak, dolayısıyla da eğitim sisteminin tümü üzerinde etki meydana getirecektir. Çünkü eğitim sistemi karmaşık bir yapıya sahiptir (Atalay, 1995).

Hükümet sistemlerinin nihai hedeflerinden biri de; kalkınmış bir toplum oluşturmak ve bu kalkınmışlığı sürdürülebilir hale getirmek olmalıdır. Sürdürülebilir bir kalkınma için de; çevre, ekonomi ve sosyal faktörler önemli unsurlardır. Kalkınma çabalarının amacı ise; insanın geçmişe oranla daha çok iyiliğini sağlamak ve kapasitesini maksimum düzeye çıkarmaktır. Bunun için de;

- 1- Kazanımları geniş ölçüde ve dengeli bir şekilde dağıtılan, sağlıklı gelişen bir ekonomiye sahip olmak,
- 2- İnsan haklarını ve özgürlüğünü garanti altına alan siyasal bir sistem oluşturmak ve etkili bir liderlik yapmak,
- 3- Çevrenin de korunmasını göz önünde bulunduran ekonomik bir politika oluşturmak (Çelik, 2006: 19-21) gereklidir. Bunlar da aynı zamanda; ülke insanların iyi bir eğitimden geçirilmesi ile (Özdalga, 2005: 35-40) mümkündür.

Eğitim, toplumdaki değişim ve gelişim bilincini arttırdığı için (Tecer, 2003: 139) işveren durumundaki her kurumun aynı zamanda bir eğitim yuvası (Tabancalı, 2000: 315) haline dönüştürülmesi işleri kolaylaştıracaktır (A.Oktay ve E. Esmer, panel, 30-31 Ocak, 2009). Aynı zaman da eğitim sistemlerinin aşırı merkezîyetçilikten ve katılım yetersizliğinden, artan sorunların bir kısır döngü içerisinde gitgide kronikleşmesinden kurtarılması (Aytaç, 2000: 1-13) ve eğitim meselesine, insanlık için en uygun stratejiler ve hedefler saptanarak, kültür boyutuyla, bilim ve metodolojiyle etkileşimi boyutu ile ele alınması da hem değerlerin korunmasına hem de kalkınmanın gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır (Güvenen, 2009: 53-65).

Eğitim sistemi karmaşık bir yapıya sahiptir (Atalay, 1995). Karmaşık bir yapıya sahip olan eğitim durumlarının yükseltilmesi de, büyük ölçüde devletin maddî gücüne de bağlıdır (Serter, 2012: 394). Örneğin; Pearson'ın yaptığı araştırma sonuçlarına bakıldığında, eğitim

alanındaki başarıda ilk sıralarda yer alan ülkelerin aynı zamanda güçlü bir ekonomiye sahip kalkınmış birer ülke oldukları görülmektedir.

Bir eğitim ve yayıncılık grubu olan Pearson, her sene dünya çapında yaptığı araştırmaya göre ülkelerin eğitim sistemlerini değerlendirmekte ve değerlendirme sonuçlarını ilan etmektedir. Bu araştırmanın, 2015- 2016 döneminde sunulmuş en güncel verilerine göre; dünyanın en iyi eğitim sistemine sahip ülkeleri arasında; Güney Kore, Japonya, Hong Kong, Finlandiya, İngiltere, Malta ve Kanada gibi ülkelerin ilk sıralarda yer aldığı dikkati çekmektedir. En üst sıralarda yer alan ülkelerin eğitim sistemlerinin ortak özelliklerine bakıldığında;

- a) Zorunlu eğitim süresince, eğitim hizmetlerinin yüksek standartlarda ve ücretsiz bir şekilde sunulması,
- b) Öğretmenlerin maaşlarının yüksek tutularak, toplumda en az bir doktor ya da bir avukat kadar saygın olmasının sağlanması,
- c) Öğretmenlere yönelik tüm meslek içi geliştirme eğitimlerinin ücretsiz olması,
- d) Aşırı ödevlerle ya da sınavlarla öğrencilerin boğulmaması ve öğrencilere yeterince boş zaman da bırakılması,
- e) Kalabalık sınıfların ortadan kaldırılması,
- f) Din, dil, ırk ve görüş ayrımı yapılmadan her öğrenciye eşit eğitim hakkının tanınması,
- g) Eğitim müfredatlarında teorik bilgilerin yanında, mutlaka hayatın içerisinde gerçekten işe yarayacak becerilerin kazandırılmasına yönelik konuların bulunması,
- h) Her yıl devlet bütçelerinden en büyük payın eğitim sistemlerine aktarılması gibi özellikler dikkati çekmektedir (www.yenibirhayat.com.tr, 2017).

Aşağıdaki raporda ise; “2016 İnsani Gelişim Endeksi Minimum ve Maksimum Değerleri” gösterilmiştir:

Tablo 2.5: Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporunun “İnsani Gelişim Endeksi” Verileri

2016 İnsani Gelişim Endeksi Minimum ve Maksimum Değerleri Tablosu			
Veri Seti	Göstergeler	Değerler	
		Minimum	Maksimum
Eğitim	Beklenen Okullaşma Yılı	0	18
	Ortalama Okullaşma Yılı	0	15
Sağlık	Ortalama Ömür (Doğuşta Yaşam Süreci)	20	85
Gelir	Satınalma Gücü Paritesi Kişi Başı GSMG	100 Dolar	75.0 lar

Kaynak : (Tıraş ve Ağır, 2018: 26)²³

Bu duruma göre Türkiye'nin 2016 İnsani Gelişim Endeksi Değerlerini gösterir durum tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.6: Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporunun “İnsani Gelişim Endeksi” Verileri

TÜRKİYE’NİN 2016 İNSANİ GELİŞİM ENDEKSİ DEĞERLERİNİ GÖSTERİR TABLO									
Rapor Yılı	Hesaplanan İnsani Gelişim Endeksi	Kişi Başı Gayri Safi Milli Hâsıla	Doğuşta Yaşam Beklentisi	Beklenen Okullaşma Yılı	Ortalama Okullaşma Yılı	Dünya Sıralamasındaki	İnsani Gelişim Düzeyi	Sıralamaya Katılan Ülke Sayısı	
2016	0.767	18.750	75.5	14.6	7.9	71	Yüksek	188	

Kaynak: (Traş ve Ağır, 2018: 36)²⁴

Bir ülkenin kalkınması için; gelir ile birlikte eğitim, sağlık, güvenlik, barınma gibi alanlarda da iyileşme gereklidir. Özellikle eğitimin, insani gelişimde de çok büyük etkisi bulunmaktadır (Tıraş ve Ağır, 2018: 23).

²³ Tablo 2.5; (Tıraş ve Ağır, 2018: 26) daki tablo 1’in bilgileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

²⁴ Tablo 2.6; (Tıraş ve Ağır, 2018: 36) daki tablo 7’nin bilgileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2.3.5. Ekonomi

Sınırsız ihtiyaçlara karşı sınırlı kaynakların akıllıca kullanılması şeklinde tarif edilebilen ekonomi hakkında ortaya konulmuş fikirler veya politikalar; zaman zaman ülkelerin atlatmış olduğu badireler ve tanımındaki çerçeveye ilgilidir. Bunlar da; ülkeden ülkeye, toplumdan topluma veya bu toplumların yapı ve karakterlerine uygun bir şekilde farklılıklar gösterse de, önemli olan ekonomi konusunda alınan kararlarda isabetli olabilmektir (Gürel, 1994: 1).

Her ne kadar bir beşeri kalkınma ile ekonomik kalkınma performansı birbirinden farklı da olsa (Tıraş ve Ağır, 2018: 23) aralarında büyük bir ilişki de bulunmaktadır. Çünkü ekonomik yapıdaki gelişmeler toplumdaki diğer örgütlerin gelişmesine yol açtığı gibi, bu yapıdaki gerilemeler de diğer yapılardaki gerilemelere neden (Tabancalı, 2000: 321) olmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte rekabet anlayışının ve rekabet kurallarının da yeniden yapılandığı günümüz ekonomisinde, oluşan yeni yapılanmanın geleneksel rekabet anlayışından farklı olduğu görülmektedir. Geleneksel rekabet anlayışında belli olan sektörel ve örgütsel sınırlar giderek belirsizleşmiştir. Geçmişte tedarikçilerin ya da yeni rakiplerin kimler olduğu bilinirken, günümüzde bu durum bilinemez hale gelmiştir (Ünal, 2012: 92). Bundan dolayı da özellikle bu dönemde hükümetlerin “siyasi miyopluk”²⁵lara yakalanmamaları gerekir. Çünkü hükümetlerin “siyasi miyopluk” ları, ekonomik düzende optimal (en uygun/en iyi) sonuçlara da ulaşmayı engelleyen önemli nedenlerden biridir. “En iyi politikalar, seçimi kazandıracak politikalar” paradigmasıyla hareket eden iktidarlar, uzun dönemde ekonomiye büyük katkılar sağlayacak projelerini uygulama yerine, kısa dönemde seçmenlere doğrudan fayda sağlayacak projeler uygulamayı rasyonel görmektedirler. Bu göz boyamalar da oy uğruna yapılmaktadır (Aktan, 2003: 55). Oysa alt yapı yatırımlarındaki eksiklikleri gidermek, biraz da ileriye dönük birikim sağlamak, uzun dönemde ülkeye ve ülke insanına iyilik, güzellik, refah getirecek alt yapı yatırımları yapmak, yerin üzerinde yapılan ve görünen yatırımlardan daha değerlidir. Ayrıca bir ülkenin kalkınması için, o ülkedeki insanların huzurlu ve mutlu olması da gerekir. Bunun için de hükümetlerin,

²⁵ Siyasi miyopluk; uzağı net görememdir ve kamu ekonomisinde alınan kararların ve yapılan uygulamaların kısa vadeli düşünme alışkanlığından kaynaklanmaktadır (Aktan, 2003: 55)

her türlü olumsuzluğa rağmen vatandaşların işlerini sürdürebilmelerini, yatırımlarını yapabilmelerini ve daha çok üretim arayışına girebilmelerini sağlayıcı güvenli ortamlar oluşturmaları önemlidir. Çünkü yatırım ve üretim için de güven, istikrar ve süreklilik (Sabancı, 1993: 33-38) önemlidir.

Ekonomik gelişmişlik, gelişmenin toplumsal, kurumsal, siyasi hatta ekolojik boyutlarıyla da ilgilidir. Ekonomik gelişmeyi sağlayabilen ülkeler; siyasi, ekolojik ve toplumsal alanda da gelişme göstermişlerdir (Guichaoua, 1998: 60-61). Örneğin, İngiltere'nin 18. yüzyılda da girdiği tüm savaşları kazanmasının ve bir dünya devi olarak meydana çıkmasının ardındaki sır; demokrasi ve hukuk devletini kurup devleti halkın kontrolüne tâbi kılmasıyla birlikte, ülke ekonomisini de inanılmaz derecede güçlendirmesinde yatar (Çizakça, 2002: 55).

Gelişmiş ülkelerde kullanılan ileri tarımsal teknoloji sebebiyle tarımsal verimlilik de, az gelişmiş ülkelere göre çok yüksektir. Örneğin AB ülkesi olan Hollanda ya da Almanya'da tarımsal verimlilik, tarımın her dalında yüksek olmasına rağmen, az gelişmiş ülkelerde ise; bu ülkelere oranla verimlilik çok düşüktür. Verimin artırılması için; tarımda da modernizasyona gidilmeli, tarım reformları yapılarak toprağın ve tarım araçlarının mülkiyeti köylüler lehine değiştirilmeli, kaynak aktarımı yapılmalı, istihdam için yeni yatırımlara da imkân sağlanmalı, tarım kredileriyle küçük tarım işletmeleri desteklenerek üretim arttırılmalıdır (Sevindirici, 2000: 53-54).

Ekonomide aşırı vergi yükü, kayıt dışına, aşırı borç da, yüksek faizlere sebep olmaktadır. Para basma ise, enflasyonu üretir. Yüksek vergiler, enflasyon ve faiz ise; borç ödemeyi engeller. Bu da gelir dağılımını bozar ve ekonomik krizi de beraberinde getirir. Ekonomik krizler, erken seçimle ya da uzlaşamayan koalisyonlar sebebiyle çok kolay bir şekilde ortaya çıkan hastalıklardır. Bundan dolayı da; ülkeler ekonomide sağlam yere basmak ve ekonomi yönetiminde başarıya ulaşmak istiyorsa, ülkeyi çok aşırı sayıda partili koalisyona götürmeyecek şekilde seçim sistemi belirlenmeli ve erken seçim yapma olgusundan da kaçınmalıdır. Çünkü ülkelerin ekonomik ölümü, erken seçimlerle ya da uzlaşamayan koalisyonlarla hızlanmaktadır (Gökçe, 2007: 33-35). Örneğin, 1970'li yılların sonlarına doğru Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizle birlikte, imalat sanayinde üretim hızı düştü. Tarım üretimi geriledi. Özel kesimin imalat yatırımlarının artış hızı negatife döndü. Öbür tarafta; ihracat azaldığı halde, ithalat ve

dış ticaret açığı arttı, döviz rezervlerinde ise ciddi biçimde azalma oldu (Ozan, 2012: 51-52) ve ekonomik kriz doğal bir afet olarak görülmeye başlandı.

Ekonomik kriz doğal bir afet değildir. Çünkü felaketleri; deprem, sel, yangın vs. doğal felaketler ile, savaş, ekonomik kriz vb. gibi doğal olmayan felaketler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ekonomik kriz de; üretim şartlarını bulduğunda hayatiyetini sürdüren, aksi durum da ise tıkanan sermayenin; kendini yeniden üretememesidir. Ekonomik kriz, bulunduğu yerdeki insanların çoğunu hem işsiz ve aşsız bırakır hem de gergin, umutsuz ve mutsuz da eder. Hatta ekonomik krize uzun süre çözüm bulunmadığında ise; toplumun tümünü de depresyona sokabilmektedir. Örneğin Türkiye’de, Kasım 2000 ile Şubat 2001 krizinden sonra; işten çıkarma ya da çalışılan iş yerinin kapanmasıyla birlikte işsiz sayısı katlanarak artmış, yüzde 30 yoksullaşma meydana gelmiştir. Önünün görülmemesi nedeniyle yatırımlar da dahil olmak üzere her şey ertelenmeye başlanmış, paralar ya Dolar’a ya da Euro’ya çevrilerek yastık altına konulmuştur. Kriz ortamında maddi durumu çok fazla bozulmayanlar bile bir güvensizlik yaşamaya başlamıştır. Ekonomik düzlemde meydana gelen kriz, siyasal, kültürel, sosyal boyutları da etkilemiştir (Sönmez, 2002: 10-171).

Türkiye’de, 2002 yılından itibaren ise, güçlü ekonomiye geçiş programıyla birlikte, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla Merkez Bankası para politikası aracı olan kısa vadeli faiz oranlarını enflasyon hedefine ulaşmak için kullanmıştır. Böylece döviz kurunun politika aracı olma işlevine son verilmiştir. 2002 yılından sonra faiz oranlarında yaşanan düşüş, küresel çapta meydana gelen 2008 krizinden sonra da devam etmiştir. Enflasyon hedeflemesiyle birlikte faiz ve enflasyon oranlarındaki sürekli düşüş ile Türkiye, en fazla faiz indirimine giden ülke haline gelmiştir (Torun ve Karanfil, 2016: 274-276).

Ekonominin güçlenmesi ve krizlerden daha az etkilenmesi için; “siyasi miyopluktan” kurtulmakla birlikte (Aktan, 2003: 55), devletin sırtında bir kambur gibi duran KİT’lerin zarar yerine yarar sağlayacak şekilde iyileştirilmesi ya da gerekirse özelleştirilmesi sağlanmalıdır. Ekonomiye büyük bir katma değer sağlanması için, halkın büyük bir kısmının küçük tasarruf sahibi olduğu da göz önüne alınarak küçük çaplı tasarruf sahiplerine yatırım imkânı verecek şekilde, iyi bir sermaye piyasası kurulmalıdır. Bununla birlikte; ihracat teşvik edilmeli ve enflasyonla da azami derece mücadele edilmelidir (Gürel, 1994: 16-54). İhracatı arttırmak; için mevcut pazarları elde

tutmak kaydıyla, yeni pazarlar bulmak da gerekir (Kazgan, 1994: 14- 15). İhracatın arttırılmasıyla hem ülke kalkınır hem işsizlik azalır hem de döviz darboğazı aşılır (Erdem, 2016: 324). İstihdama²⁶ önem verilmelidir. Vergi makul bir seviyede tutulmalıdır. İşletmeler, büyük ölçekten; orta ve küçük ölçeğe yönelmeli, dolayısıyla ağır sanayiden, katma değeri yüksek olan sanayi sektörlerine geçiş yapılmalıdır (Gürel, 1994: 16-54).

Kamudaki gereksiz ve aşırı harcamaların da önüne geçilmelidir. Piyasa ekonomisinde, birimler bizzat kendi paralarını harcadıkları için, son derece dikkatli davrandıkları halde, kamu kesiminde böyle davranılmamaktadır.

Örneğin, bir firma sahibi ya da üretici, üretimde bulunurken en az maliyetle en fazla kâr elde etmeye çalışır. Tüketici de mümkün olduğunca en az parayla en kaliteli malı ya da hizmeti almaya çalışır. Kamu ekonomisinde ise; politikacı, bürokrat ya da kamu görevlileri, bizzat kendi paralarını harcamadıkları ya da kendi paralarından menfaat sağlamadıkları için, harcamada fazla titizlik göstermedikleri gibi, devletin malını kullanmada veya bundan fayda sağlama sırasında da kendi mallarında gösterdikleri titizliği göstermemektedirler (Aktan, 2003: 58).

Ekonomide başarılı bir yönetim sergileyen kadronun tutulması da ekonomik istikrara sebeptir. Örneğin; 1983- 1987 yıllarında ekonomide başarılı bir yönetim sergileyen teknik kadronun, başarılarına rağmen yine bu dönemde değiştirilmesiyle birlikte ekonomide gerileme olduğunu bilen AK Parti, ilk yılları olan 2003-2007 yılları arasında ekonomide başarılı bir yönetim sergileyen siyasi ve teknik kadroyu 2015 yılına kadar korumuştur (Erdem, 2015: 269-270).

Bütün bunlarla birlikte; plansız ve programsız şekilde gerçekleştirilmeye çalışılan ancak bir türlü gerçekleştirilemeyen, âtıl vaziyette bırakılan ölü yatırımlar yerine, daha zaruri olan; sulama, eğitim, sağlık ve organize sanayi vs. gibi alt yapı ve üretime yönelik yatırımlara kaynak ayrılmalıdır. Ülke; bölgelere uymayan tip projelerle gerçekleştirilen gereksiz ve ölü yatırımlar mezarlığı haline getirilmemelidir. Yerel ihtiyaçlar her an merkeze taşınmamalı, mahalledeki canlı olay yazıya ve dosyaya bağlanarak ölü olarak başkente yollanmamalıdır. Ulaşımındaki ve iletişimdeki büyük

---

²⁶ İstihdam, çalışma isteğini kendinde bulanların kendine uygun bir iş bulup buradan maaşlerini sağlamalarıdır (Gürel, 1994)

gelişmelere bağlı olarak, verimlilik de göz önünde bulundurulmalıdır (Yazıcıoğlu, 1992: 7-10).

Küresel dünya ekonomisinde, rekabet anlayışının geleneksel rekabet anlayışından çok farklı olduğu (Ünal, 2012: 92) gerçeğinden hareketle “siyasi miyopluk”tan kurtulmak zorunludur. Bundan dolayı “En iyi politikalar seçimi kazandıracak politikalar” (Aktan, 2003: 55) anlayışını kesinlikle reddetmek gerekir.

Ekonomik gelişmişliğin; gelişmenin toplumsal, kurumsal, siyasal hatta ekolojik boyutlarıyla ilgili olduğu (Guichaoua, 1998: 60-61) hatırd tutularak, sağlık, eğitim, sanayi ve tarım gibi önemli sektörlerde bir rekabet ortamı oluşturulmalı ve kalite ön planda tutulmalıdır. Emek yoğun teknolojik anlayış yerine, sermaye ve teknoloji yoğun anlayış (Gürel, 1994: 16-54) benimsenmelidir. Tarımda modernizasyona gidilmeli verimlilik önemsenmeli ve tarım işletmeleri desteklenmelidir (Sevindirici, 2000: 53-54). Küçük tasarruf sahiplerine de yatırım imkânı verecek iyi bir sermaye piyasası kurulmalıdır. İstihdama, ihracata önem verilmeli ve enflasyonla gerekli mücadele yapılmalı, vergi makul seviyede tutulmalı (Gürel, 1994: 16-54), kamudaki gereksiz ve aşırı harcamaların önüne geçilmeli (Aktan, 2003: 58), bölgelere uymayan tip projelerle ülke gereksiz ve ölü yatırımlar mezarlığı olmaktan kurtarılmalıdır (Yazıcıoğlu, 1992: 7-10). İktidarlar, kamu açıklarını para bastırarak kapatmaya çalışmamalıdır (Torun ve Karanfil, 2016: 274-276). Ülke, ülkenin ekonomik ölümünü hızlandıran erken seçimden de, koalisyonlardan da kurtarılmalıdır (Gökçe, 2007: 33-35). Sağlıklı ve bilimsel verilere dayalı hedefler belirlenerek iyi bir bütçeleme yapmak (Cuthbertson 2000: 136-137), ekonomik krizin söz konusu olmasında ise, yeni kurumlar oluşturabilmek ve yeni bir devlet kapasitesi, yeni bir devlet şekli ve yeni bir müdahale boyutu geliştirmek gereklidir (Keyder, 1994: 54). Çünkü ekonomik düzlemde meydana gelen krizler, siyasal, kültürel ve sosyal boyutlarda da kriz meydana getirmektedir (Sönmez, 2002: 10-171).

Ayrıca; ekonomi, sadece insanların günlük beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması demek olmadığına göre, bir milletin; güvenlik ihtiyaçlarını giderebilmesi ve kültürel değerlerini koruma konusunda direnç gösterebilmesi için de mutlaka güçlü bir ekonomiye sahip olması gerektiği, bağımsız bir devlet olabilmenin yolu da; iktisadi alandaki başarı ile mümkün olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu ekonomik başarının da sadece yurt içi iktisadi faaliyetlerde başarı göstermekle de sınırlı

olmadığı, olayın uluslararası boyutunda da gerekli girişimleri gerçekleşmesi (Karagül, 2010: 10) gerektiği dikkate almak zorunludur. Bu da ancak diğer faktörlerle birlikte güçlü bir yürütme ve güçlü bir meclisle (Kuzu, 2011: 13) mümkün olabilir.

Örneğin; Güney Kore bağımsızlığına kavuştuğu zaman (1945-1953 yılları arasında) yetersiz bir endüstriyel yapıya ve çok zayıf bir ekonomiye sahipti. 1953 yılından sonra ekonomi politikasını oluşturmaya başlamıştır. 1960 yılından itibaren ise; bu konudaki tercihlerini ve izlenecek politikalarını beş temele oturtmaya çalışmıştır. Bu beş temel de:

1. Üst düzeyde iş gücünün yetiştirilmesi,
2. İstikrarlı ve düzenli makro ekonomik politikalar,
3. Etkin ve güvenli mali piyasaları oluşturma sistemi,
4. Fiyat dalgalanmalarının en alt seviyede tutulması,
5. Tarım sektörünün geliştirilmesi ve yabancı teknolojilerinin transferi.

Bütün bunlarla birlikte temel ekonomik politikalarının başarılı olmasında, çok iyi yetişmiş teknisyenlerin ya da bürokratların istihdamı da önemli yer tutar. Ayrıca bu istihdamın politik istismardan korunmasının sağlanması, devletin kendi içerisinde yeniden yapılandırılması, devletin temel ekonomi politikaları ile sanayileşme stratejisinde öngörülen hedeflerinin sürekli izlenmesi ve gerekli düzeltmelerin yerinde ve zamanında yapılması da başarılı olmasında rol oynamış. Güney Kore'nin çok hızlı bir şekilde gerçekleşen ekonomik yükselişi, 1980'den itibaren büyük bir gelişmeyle devam etmektedir (Oğuztürk, 2011: 50- 51).

Tablo 2.7: Güney Kore'nin Genel Ekonomik Durumu ve Büyüme Hızı

GÜNEY KORE'NİN GENEL EKONOMİK DURUMUNU GÖSTERİR TABLO				
YILLAR	Milyar Won	Milyar Dolar	Kişi Başı Milli Gelir Dolar Olarak	Büyüme Hızı
1993	265,517	330	7.484	5.8
1994	303,772	378	8,467	8.6
1995	348,979	452	10,037	9.0
1996	386,640	480	10.548	6.9
1997	450,853	437	9.511	4.9
1998	443,127	316	6.823	-5.8
1999	483,800	406	8.581	10.7
2016				2.2
2017				3.4
2018	Beklenen Büyüme % 3.4			3.4

Kaynak:(Oğuztürk, 2011: 50-51; www.ticaret.gov.tr, 2018) ²⁷

²⁷ Tablo 2.7; (Oğuztürk, 2011: 50- 51)'deki tablo verilerinden ve (www.ticaret.gov.tr, 2018) sitesindeki verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Güney Kore; 2016 yılı verilerine göre; GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasılası) içinde tarım sektörü %2.2, sanayi %38.6, hizmetler sektörü %59.2 paya sahip iken, ekonomisinin %3.4 oranında 2017 yılında ise; %3.7 büyüme göstermiştir. 2018'de de %3.4 büyüme beklenmektedir (www.ticaret.gov.tr, 2018).

2.3.6. Ordu

Bireyler ya da kurumlar; ailenin, eğitim kurumlarının, yerleşim çevresi vb.nin etkisiyle oluşan kültür ortamından kendilerini soyutlayamazlar. Millet olarak yaşamanın, diğer toplumsal değerlerin korunmasının, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün sağlanmasının önemli araçlarından biri olan askeri unsurlar da ülkenin kültüründen kendilerini soyutlayamayacağı gerçeğinden hareketle, askeri kültür oluşturulmalıdır. Askeri kültür de;

- İnsan unsuruyla; Askerliğe yönelik yetenekleri, toplumla olan ilişkisi, örf-âdet-gelenek-göreneklere karşı duyarlılığı, olaylara karşı davranışı, eğitimi ve disiplini,
- Birikim unsuruyla; bilgi birikimi, tecrübe birikimi, askeri tarihi ve kavram birikimi,
- Maddi unsurlarıyla, silahlar, araçlar ve gereçler,
- Yönetim unsuruyla, kuruluşu, stratejisi, taktiği, siyasal kuruluşlarla bağlantısı dikkate alınarak (İlhan, 1999: 29-31, 270) oluşturulmalıdır.

Bu kültürde de mutlaka; içselleştirilmiş müdahaleci dürtüleri özellikle siyasal kültürü zayıf ülkelerde askeri müdahaleyi kolaylaştırdığı kabulünü göz önünde tutarak, ordunun siyasete karışmasını engelleyici tedbirler de alınmalıdır. Çünkü modern ordular hiyerarşik yapısıyla, itaat ve disipliniyle, profesyonellik anlayışıyla, eğitim ve görev anlayışıyla ön plana çıktıkları gibi, toplumda şiddetin kontrolünü elinde tutan en güçlü örgütlenme yapısıyla da siyasi aktörlerin karşısında potansiyel bir tehlike olabilmektedir (Akyaz, 2002: 421-422)

Millet olarak yaşamada, toplumsal değerlerin korunmasında, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün sağlanmasında önemli unsurlardan biri olan ordu, ülkeyi yöneten diğer unsurlarla uyumlu bir bütünlük içinde tutulduğu sürece yararlıdır. Bu güçlerin de

birbirini etkileyecekleri ve değiştirebilecekleri de göz önüne alınarak (İlhan, 1999: 270-303) gerekli önlemleri almak iktidarların en önemli görevlerinden biridir. Bundan dolayı da; hükümetler ülkedeki sosyal, ekonomik, politik, askeri vs. tüm güç unsurlarını uyumlu bir bütünlüğe ve karşılıklı olarak birbirlerini destekleyebilecekleri niteliklere kavuşturmak için gerekli önlemleri almalıdır. Başta disiplin ve görev bilinci doğru bir şekilde verilmelidir. Bununla birlikte; millet iradesine saygı, çağdaş medeniyetlerin seviyesini yakalama, milli birlik-beraberliği sağlama, hukuki ve demokratik temellere dayanarak insana hizmette kusur etmeme öğretilmelidir. İç ve dış barışı sürdürmek için çabalama, akılcılığı ve ilmi yaklaşımı terk etmeme, daima milletin huzurunu koruma şuurunu da verilmelidir (Öztürk, 2000: 100-102).

İktidarlar, askeri alandaki sorunları doğru tanımlayabilmeli (İba,1998, 9-10)dir. Askeri yapının karşılaşacağı ve çözmek zorunda olacağı en önemli sorunlardan biri de insanı kaçmaya yönelten “nefsi koruma duygusu” ile insanı ölüm dolu tehlikeye götüren “milleti koruma duygusu” arasındaki duygudur. Bu iki zıt duygulardan, ikincisinin hâkim olmasını sağlayacak tedbirlerin alınması ve yapının bu şekilde oluşturulmasını sağlamak gerekir. Askerlik mesleğinde de dini değerlerin belirleyici etkisi olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü askerlik hizmetinin, dinden kaynaklı bir inançla kutsal bir görev sayıldığını- örneğin Türkiye’de- şehitlik mertebesi, insanların yüklerini ve acılarını hafiflettiği gibi, onların askerliğe ve merkezi idareye bağlanmasını da (Öztürk, 2000: 100-102) sağlamaktadır. Bundan dolayı da; askeri durumun hem maddi hem de manevi açıdan geliştirilmesi önemlidir. Bütün bunlarla birlikte; büyük bir insan potansiyeline sahip askeri birliklerin içerisinde mesleki birlikler kurularak- örneğin mühendisler birliğine; baraj, yol vb. işler yaptırılarak- kamuya hizmet ettirilebilir. Böylece, yapılan toplum hizmeti görevleri sayesinde askere; hem beceri kazandırılmış (Yazıcıoğlu, 1992: 27), hem de ülkeye ve millete faydalı işler yapılarak manevi yönlerinin geliştirilmesi sağlanmış olur.

Maddi yönüyle; her ülke uygulama tecrübelerinden çıkardıkları derslerle daha iyiye ulaşma gayreti içinde sivil ve askeri lojistiğini geliştirmektedir. Sivil ya da askeri lojistik²⁸ günümüzdeki ülkelerin gelişmişlik düzeylerine uygun bir şekilde kendini göstermektedir. Temin ve tedarik lojistiği, işletme ve idame lojistiği şeklinde ayrılması mümkün olan bu maddi gelişmenin; araştırma, tasarım, geliştirme, imalat, üretim

²⁸ Lojistik; istenileni, istenilen yer ve zamanda, istenilen durumda hazır bulundurma sanatı ve bilimidir (www.utikad.org.tr/haberler ,2017).

ihtiyaç duyulan malzemeleriyle işletme, idame malzemesi, sefer stokları, malzemenin depolanması, depoda iken bakımı, dağıtımı, ulaştırılması, kullanımı ve envanterden çıkarılması ilgili tüm faaliyetleri (www.utikad.org.tr/haberler,2017) kapsamı gerekir. Bundan dolayı da;

- ✓ Askeri güç, çağdaş düzeyde savunma sanayisiyle desteklenmeli,
- ✓ Orduya, süratle hareket edebilme kabiliyeti kazandırılmalı,
- ✓ Sahip olacağı füze sistemiyle merkezî bir bölgeden bütün cephelerin ihtiyacını karşılayacak duruma getirilmeli (İlhan, 1999: 270-303) ve
- ✓ Ordudaki istihbarat geliştirilmelidir (E. Arslan, konferans, 2009).

Toplumlar ilk dönemlerden bu yana kendilerini savunmak ve varlıklarını devam ettirebilmek amacıyla çeşitli savunma araçlarını da geliştirmişlerdir. Bu savunma araçlarından biri de istihbarattır. Özellikle günümüzde yerel ya da geniş çaplı bir çatışma ortamında başarılı olabilmenin en önemli şartlardan biri de; güçlü bir istihbarata sahip olmaktır. Bundan dolayı, istihbaratı mümkün kılacak her türlü askeri uydu sistemine, örneğin; Askeri haberleşme, askeri hava tahmin, askeri yönelme uydularına ve casus uydularına (E. Arslan, konferans, 2009) büyük önem verilmelidir. Bütün bunlar da, istikrarı da sağlamayı başaran güçlü iktidarlara (Kuzu, 2011: 12-13) mümkün olabilir.

Millet olarak yaşamada, toplumsal değerlerin, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün korunmasında önemli unsurlardan biri de ordudur. Ordular da, ülkeyi yöneten diğer bütün unsurlarla uyumlu bir bütünlük içinde tutulan askeri bir kültürle yetiştirildiği sürece yararlıdır (İlhan, 1999: 270-303). Bundan dolayı da, başta millet iradesine saygı öğretilmelidir. Çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkma hedeflendirilmelidir. Millî birlik ve beraberliği sağlama, hukuki ve demokratik temellere dayanarak insana hizmette kusur etmeme, milletin huzurunu koruma şuuruyla hareket etme (Öztürk, 2000: 100-102) bilinci verilmelidir. Aynı zamanda modern ordular dahi hiyerarşik yapısıyla, itaat ve disipliniyle, profesyonellik anlayışıyla, eğitim ve görev anlayışıyla ön plana çıktıkları halde, toplumda şiddetin kontrolünü elinde tutan en güçlü örgütlenme yapısıyla da siyasi otoritelerin karşısında potansiyel bir tehlike olabilmektedir. Özellikle siyasal kültürü zayıf ülkelerde bu durum askeri müdahaleleri de beraberinde getirdiği (Akyaz, 2002: 421-422) göz ardı edilmemelidir.

İktidar zayıf ve istikrarsız olursa, askeri müdahale kolaylaşmakta ve darbe ihtimali ortaya çıkabilmektedir. İktidar güçlü olursa ordu da güçlü olur ancak ordu iktidara bağımlı hale gelir. Darbe ihtimali tamamen ortadan kalkmaz belki, ancak bu tür girişimlerin başarı ihtimali çok daha düşük hale gelir. Örneğin Türkiye’de zayıf ve istikrarsız iktidarlardan dolayı; 1997’de dahi görevdeki meşru hükümet düşürülmüştür. 1999’da Pakistan’da, 2000’de Solomon Adaları’nda, 2007’de Bangleş’te, 2014’te Taylan’da askeri darbe yapılmış ve buralardaki hükümetler düşürülmüştür (www.yeniakit.com, 2016).

2018 yılına gelindiğinde ise; Türkiye’de hem güçlü bir iktidar mevcut hem de güçlü bir ordu bulunmaktadır. Örneğin; 2018 yılında, Global Firepower isimli şirket tarafından 50’den fazla kritere bakılarak değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda, dünyanın en güçlü orduları sıralamasında; Türkiye 8. sırada yer almayı başarmıştır.

Tablo 2.8: Dünya’nın En Güçlü Ordusuna Sahip Ülkeler Sıralaması

DÜNYANIN EN GÜÇLÜ ORDUSUNA SAHİP İLK 30 ÜLKE TABLOSU								
Genel Sıralama	ÜLKE	MEVCUT İNSAN GÜCÜ	TANKLAR	UÇAKLAR	NÜKLER SAVAŞ BAŞLIKLARI	UÇAK GEMİLER	DENİZ ALTILAR	BÜTÇE
1	ABD	145,212,012	8,325	13,683	7,506	10	72	612,500,000,000
2	Rusya	69,117,271	15	3,082	8,484	1	63	76,600,000,000
3	Çin	749,610,775	9,15	2,788	250	1	69	126,000,000,000
4	Hindistan	615,201,057	3,569	1,785	80 -100	2	17	46,000,000,000
5	İngiltere	29,164,233	407	908	225	1	11	53,600,000,000
6	Fransa	28,802,096	423	1,203	300	1	10	43,000,000,000
7	Almanya	36,417,842	408	710	0	0	4	45,000,000,000
8	Türkiye	41,637,773	3,657	989	0	0	14	18,185,000,000
9	Güney Kore	25,609,290	2,346	1,393	0	0	14	33,700,000,000
10	Japonya	53,608,446	767	1,595	0	1	16	49,100,000,000
11	İsrail	3,511,190	3,87	680	80 - 200	0	14	15,000,000,000
12	İtalya	27,869,443	600	795	0	2	6	34,000,000,000
13	Mısır	41,157,220	4,767	1,1	0	0	4	4,400,000,000
14	Brezilya	106,784,621	489	748	0	1	5	33,142,000,000
15	Pakistan	93,351,401	3,124	847	90-110	0	8	7,000,000,000
16	Canada	15,786,816	201	404	0	0	4	18,000,000,000
17	Tayvan	12,190,243	2,005	775	0	0	4	10,725,000,000
18	Polonya	18,830,448	1,063	475	0	0	5	18,170,000
19	Endonezya	129,075,188	374	381	0	0	2	6,900,000,000
20	Avustralya	10,500,000	59	395	0	0	6	26,100,000,000
21	Ukrayna	22,244,394	4,112	400	0	0	1	4,880,000,000
22	İran	46,247,556	2,409	481	0	0	31	6,300,000,000
23	Vietnam	50,645,430	3,2	413	0	0	1	3,365,000,000
24	Taylan	35,444,716	740	543	0	1	0	5,390,000,000
25	Suudi Arabistan	15,246,507	1,095	652	0	0	0	56,725,000,000
26	Suriye	11,550,588	4,95	473	0	0	0	1,872,000,000
27	İsviçre	3,614,595	200	175	0	0	0	4,830,000,000
28	İspanya	22,964,245	415	531	0	1	3	11,600,000,000
29	İsveç	4,062,455	280	216	0	0	5	6,215,000,000
30	Çek Cumhuriyeti	4,914,460	123	109	0	0	0	2,220,000,000

Kaynak: (www.makalegundem.com, 2018).²⁹

²⁹ İlgili sitedeki tablonun verileri dikkate alınarak yeniden düzenleme yapılmıştır.

2.3.7. Bilimsel Gelişmişlik Düzeyi

Ülkelerin bilimsel gelişmişlik düzeyleri; bilimsel yöntemleri kullanmaları ve bilimsel verilere dayanmayı tercih etmeleriyle ilgilidir (Uzbay, 2008). Çağımız günlük hayatında; bilginin yoğun şekilde kullanılması, üretimde kas ya da makine gücüne oranla bilginin gücünden daha çok yararlanılması ve bilginin işlenmesinde bilgi-iletişim teknolojilerinin ağırlıklı olarak ön planda tutulması sebebiyle günümüz toplumları; “bilgi toplumu”, “kapitalist ötesi toplum”, “yeni ekonomi” veya “bilgi çağı toplumu” gibi terimlerle nitelendirilmektedir (Bayramlı, 2014).

Bilimsel bilgi ve teknolojik gelişmeyle hem daha önce aydınlanmanın temeli atılmış hem de günümüzde modernleşme ortaya çıkmıştır. Bilimsel bilginin kendine özgü metot ve teknikleri olması sebebiyle, bilime ulaşabilmek için; öncelikle bilimsel bilginin kaynaklarına ulaşma yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerekir. Bu teknikler de; deney, gözlem, analiz, sentez vb. metotlardır (Bal, 2010: 20).

Epistemolojik yönüne girmeden kısaca bilimi; evrenin ya da olayların bir bölümünü konu alan, deneye dayanan yöntemler ve sonuçlar çıkarmaya çalışan düzenli bilgi veya ilim (www.tdk.gov.tr, 2017) olarak tanımlamak mümkündür. Doğru düşünme ve sistematik olarak bilgi edinme süreci sayılan bilimin amacını da; evrendeki bilgiyi birbirinden ayırarak (doğru bilgiyi yanlış bilgiden ayırarak) onu sistematik bir şekilde insan ve insanlık yararını gözeterek değerlendirmek (Uzbay, 2008) ve insanlığın hizmetine sunmak şeklinde ifade edilebilir.

Bilim, çok yüksek katma değeri de sağlamaktadır. Bu konuda, Orhan Güvenen (2009) şu çarpıcı örneği vermektedir:

Bir Türk dünyanın en kaliteli kirazını üretir ve tonunu 1500 dolara ihraç eder. Havelsan'ın 2007'de 7 tonluk ürettiği uçak simülatörünün ihracat değeri 15 milyon dolardır ve 1 tonluk değeri 2.1 milyon dolar etmektedir. Massachusetts Institute of Technology'nin nano teknoloji malzemenen ürettiği “kalp stent”inin 1 tonluk ihraç değeri de 10 milyar dolardır (Güvenen, 2009: 53-65).

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, bireylerin arzu ve beklentilerini de sürekli değiştirmiştir ve değiştirmeye devam etmektedir (Enginer, 2000: 217). Teknolojik değişimler ise; çağımızdaki gerek toplumlar gerekse kişiler için önemli sosyolojik ve psikolojik bir olay olan değişimin lokomotifidir. Yeniden ortaya çıkan teknolojik

temellerle birlikte, toplumlarda; ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda değişim süreçleri devreye girmiştir (Ünal, 2012: 3-4).

Günümüz dünyası; siyasal ve ekonomik açıdan çok hızlı gelişmelere, yeni yapılanmalara ve yeni dengelere sahne olmaktadır. Ülkelerin refah düzeylerini, zenginliğini ve ekonomik gücünü simgeleyen bilgi iletişim teknolojileri, geleceği de bugünden yönlendirebilme çabasıdadır. Son yıllarda gelişmiş ülkelerin çoğunda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan bilgi teknolojileri; bir bilginin toplanmasını, işlenmesini, saklanmasını ve gerektiğinde uygun biçimde kullanılmasını ve istenilen yere iletilmesini de sağlamaktadır (Çiftçi, 2013).

Küreselleşmenin gelişimini sağlayan bilimsel ve teknolojik temelli değişiklikler, beraberinde toplumların; ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda da değişim süreçlerini yaşamalarını sağlamıştır. Bu değişimle birlikte, haberleşme, işbirliği faaliyetleri, ticari ve tanıtım amaçlı faaliyetler hem daha kolay hem de çok hızlı bir hal almıştır (Ünal, 2012: 139).

Günümüz hükümet sistemlerinin başarılı olmasında; bilim ve teknoloji alanında yapılan çalışmalar da önemli rol oynar. Bundan dolayı yönetimler, bilim ve teknoloji politikalarını oluşturmalarıdır. Çünkü bir ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri alandaki ihtiyaçlarına ve gelecekteki hedeflerine göre geliştirilmesi ve yönlendirilmesi stratejik anlamda hayati önem taşımaktadır (Çiftçi, 2004: 66). Aynı zamanda da ülkelerin bilimsel gelişmişlik düzeyleri, diğer ülkeler içindeki yerini de, saygınlığını da doğrudan etkilemektedir (Uzbay, 2008). Bundan dolayı da bilimsel girişimlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi de gerekir. Bilimsel girişimlerin sağlıklı sürdürülebilmesi için devlet dolaylı da olsa, gerekli alt yapıyı oluşturmak, bilimsel çalışmaya dayalı eğitim sistemini (üniversite- devlet-laboratuar) kurmak ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasındaki işbirliği sağlayamaya yönelik yapıyı oluşturmak mecburiyetindedir (Bayramlı, 2014: 13).

Evrendeki bilgiyi doğru bir şekilde birbirinden ayırarak, onu sistematik hale getirip insan ve insanlık yararına (Uzbay, 2008) sunmak hükümetler için önemli bir başarıdır. Çünkü çağımızdaki kişiler ya da toplumlar için önemli sosyolojik ve psikolojik bir olay olan bilimsel bilgi, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda da büyük bir değişim süreci (Ünal, 2012: 3-4) başlatmıştır. Bu da beraberinde siyasal ve ekonomik açıdan çok hızlı gelişmeleri, yeni yapılanmaları ve yeni dengeleri getirmiştir.

Ülkelerin refah düzeylerini, zenginliğini ve ekonomik gücünü simgeleyen bilgi iletişim teknolojileri de, geleceği bugünden yönlendirebilme çabasıdır (Çiftçi, 2004: 66).

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler beraberinde akıllı şehirler ile entegre otomotiv teknolojileri, yapay zeka tabanlı otonom sürüş algoritmaları, akıllı şarj alt yapıları (www.sanayi.gov.tr, 2018) ortaya çıkarmıştır. Bu alandaki gelişmeler hızlı bir şekilde sürmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı bilimsel gelişmişlik düzeyine ulaşmak yönetsel bir başarıdır. Örneğin Güney Kore, ekonomide ve eğitimde başarı gösterdiği gibi; bilim ve teknoloji alanında da büyük bir başarı göstermiştir.

Güney Kore'nin 1980'li yıllardan itibaren bilim ve teknolojik alanındaki gelişmiş dinamik araştırmaları, sürekli büyümekte ve gelişmektedir. Bu ülkenin, bilim ve teknoloji alanındaki yatırımları 1980 yılında 480 milyon dolar iken, 2000 yılına gelindiğinde 20 kat artışla 10 milyar dolara ulaşmıştır. Bilim ve teknolojiyle ilgilenen uzmanların sayısı 1980 yılında 18.500 kişiden 2000 yılında 160.000 kişiye yükselmiştir (Oğuztürk, 2011: 51).

Güney Kore, OECD ülkeleri arasında GSMH bazında Ar-Ge için en çok pay ayıran ülkelerden biridir. Bu ülkede Üniversitelerin de Ar-Ge faaliyetlerinde çok çaba sarf ettikleri görülmektedir. Güney Kore, dünyadaki patentlerin %5'ine sahip olmaktadır. Aynı zamanda bilimsel gelişmişlik açısından dünyada 5. sırada da yer almaktadır (Oğuztürk, 2011: 52).

Tablo 2.9: Güney Kore'deki Patent Yüzdeleri

GÜNEY KORE'DEKİ PATENT YÜZDELERİ TABLOSU	
Markalar	Patent Yüzdeleri
Samsung Electronics Co. Ltd	%40
Daewoo Electronics	%9.7
LG Semiconductor Co. Ltd	%7.2
LG Electronics Inc.	%6.6
Hyundai Electronics Ind. Co. Ltd.	%6.5

Kaynak: (Oğuztürk, 2011: 52)³⁰

1999 yılının Nisan ayında ulusal bilim ve teknoloji politikaları koordinasyonunu güçlendirmek amaçlı Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyi'ni (NSTC) kuran hükümet, bilim adamların ve mühendislerin moralini arttırmak için de hükümet; Ulusal Araştırma

³⁰ Tablo 2.9; (Oğuztürk, 2011: 52)'deki bilgiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Bursu Sistemi kurmuştur. Temel bilim ve yüksek kabiliyetli, yaratıcı araştırmacı ve bilim adamlarını desteklemek amacıyla da, 2005 yılında; altı ulusal stratejik alanda 400.000 uzmanı teşvik etmiştir. 2002 yılında % 19 olan temel bilim bütçe yatırımlarını ise, 2006 yılı itibariyle % 25'e çıkarmıştır. (Oğuztürk, 2011: 52). Güney Kore'de 2013 yılındaki sanayi ürünlerinin ihracatında yüksek teknolojinin payının %29 olduğu (www.dunya.com, 2013) görülmüştür.

2017 yılının sonu itibariyle de Samsung'un dünya çapında 119.337 patenti bulunduğu tespit edilmiştir. Bu patentlerden 46.150'si ABD'de ve 24.860'ı da Güney Kore'de alınmıştır. Sadece 2017 yılında Samsung, ABD'de 6.072 patent alarak Intel'in ardından en fazla patente sahip olan ikinci firma olmuştur (www.economy.gov.tr, 2018).

2.3.8. Şeffaflığın Sağlanması

Şeffaflık; toplumun, istediği kararlara, etkinliklere ait veya benzer bilgiye, engelsiz bir şekilde tam ve zamanında erişebilmesini sağlamadır (Özgen, 2011). Şeffaflığın sağlanmasıyla, halkın kamu hizmetlerine ait politikalardan haberdar olması, hizmetin yerine getirilmesi ve denetimiyle ilgili süreçlere bizzat katılması sağlanmış olur (Saran, 2004: 41).

Şeffaflıkla âdeta millet, bir camekândan temsilcilerini izleme ve kontrol etme imkânına kavuşmuş olur. Çünkü şeffaflığın olduğu yerde, devlet yönetimindeki siyasal kirlilikler hemen ortaya çıkacağı için; demokrasiyi koruyacak ve siyasal gücün kötüye kullanılmasını önleyecek tedbirlerden biri de yönetimde şeffaflığı (Özgen, 2011) sağlamadır. Şeffaflığın da etkin olabilmesi için; şeffaflıklarını artırmaları beklenen hedef gruplar veya yönetimler; talep edilen bilgiyi tam ve zamanında vermesi, bilgiyi kullanacak olanların da, bilgiyi sağlayanları değerlendirme ve kendilerine sunulan bilgiyi kullanabilme yetisine sahip (Alparslan, 2002) olması gerekir.

Yönetimler için güvenilir olmak çok önemlidir. Yönetimlerin kapasitelerine duyulan güvenin azalması, onların iyi niyetlerinin dahi sorgulanmasına sebep olabilmektedir (Fukuyama, 2008: 93). Şeffaflık ve açıklık "güven"i meydana getirir. Aksi olan ketumluk (gizlilik) ise; yolunda gitmeyen bir şeylerin olduğunu, gerektiği gibi

yapılmayan işlerin varlığını, örtbas edilmeye çalışılan bir durumun mevcudiyetini gösterir. Şeffaflık ve güven birbirini beslediği için; kişiler ya da kurumlar kendilerine ne kadar güven duyuyorsa o kadar şeffaf olmaya çalışır. Hem şeffaf olmak hem de şeffaflığın getirebileceği risklerden korunmak için; şeffaflığı bir niyetten öte, iş yapma biçimine dönüştürmek önemlidir (Aksoy, 2017). Bundan dolayı da talep sonucunda sunulan bilgiler;

- Erişilebilir olmalıdır. Herkes kendisiyle doğrudan ya da dolaylı ilgili bilgilere erişebilmelidir.
- İlgili olmalıdır. Erişilmesi istenen konulara açıklık getirecek özellikte olmalıdır.
- Nitelikli ve güvenilir olmalıdır. Açık, anlaşılır, tam ve sürekli olmalıdır (Özgen, 2011).

Toplumlar gelişmişlik düzeylerine göre, yönetime doğrudan katılmayı isterler (Arslan, 2011: 139). Şeffaflıkla, katılım da sağlanmış olur. Katılımcı bir yönetim, başarılı bir yönetimdir. Bunun için yönetimler de; aldıkları kararlar, yaptıkları işlemler ya da eylemler hakkında vatandaşlarını bilgilendirmeli ve onların katılımlarını sağlamalıdır. Yönetim açısından “bilgi verme görevi”, yönetilenler için de “bilgi edinme özgürlüğü” de açık bir şekilde ve istisnalarıyla birlikte kanunda yerini almalıdır (Özgen, 2011). Yönetime katılımın sağlanması ile birlikte, alınan kararlar benimsenir ve yönetilenler kendilerine değer verildiğini anlayıp (hissedip) yöneticilerini (liderlerini) mümkün mertebe karşılıksız ve yalnız bırakmazlar. Yönetimlerin (İktidarların), vatandaşlarına (mensuplarına) değer verdiğini gösteren ve katılımcı bir yönetimin gereği olan şeffaflıkla da; herkesin açık, dürüst, hukuka uygun, etik, izlenebilir ve hesap verebilir şekilde davranması sağlanabilir (Aksoy 2017).

Şeffaflıkla, toplum hem kamu hizmetlerine ait politikalardan haberdar olur, hem de toplumda hizmetin yerine getirilmesi ve denetimiyle ilgili süreçlere bizzat katılır (Saran, 2004: 41). Şeffaflık milletin güvenini (Fukuyama, 2008: 93) sağladığı için, yönetimler ne kadar kendilerine güven duyuyorsa o kadar şeffaf olmaya çalışır (Aksoy, 2017). Kendine güvenen ve şeffaf olmaya çalışan hükümetler de yönetsel başarıya sahip hükümetlerdir. Örneğin; 2017 Yılı Uluslararası Şeffaflık Örgütü Endeksine göre yolsuzluk açısından ülkelerin aldığı puanlar ve ülke sıralamaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yolsuzluk sıralaması, yolsuzluğun en az olduğu ülkeden, yolsuzluğun arttığı ülkeye doğru yapılmıştır. Bu sonuca göre Yeni Zelanda yolsuzluğun en düşük olduğu ülke konumunda olduğu görülmektedir.

Türkiye ise; 2016 yılında 41 puanla 75. sırada olmasına rağmen 2017 yılında 180 ülke içinde 40 puanla 81. sırada yer almıştır (www.transparency.org, 2017).

Tablo 2.10: Ülkelerin 2017 Yılı Şeffaflık Sıralamasında İlk 25 Ülke

2017 YILI ULUSLARARASI ŞEFFAFLIK ENDEKSİNE GÖRE ÜLKELERİN YOLSUZLUK PUAN VE SIRALAMASI (İLK 25 ÜLKE)			
ÜLKE	HÜKÜMET SİSTEMİ	NOT	SIRALAMASI
Yeni Zelanda	(Parlamente)	89	1
Danimarka	(Parlamente)	88	2
Finlandiya	(Parlamente)	85	3
Norveç	(Parlamente)	85	3
İsviçre	(Parlamente)	85	3
Singapur	(Parlamente)	84	6
İsveç	(Parlamente)	84	6
Kanada	(Parlamente)	82	8
Lüksemburg	(Parlamente)	82	8
Hollanda	(Parlamente)	82	8
İngiltere	(Parlamente)	82	8
Almanya	(Parlamente)	81	12
Avustralya	(Parlamente)	77	13
Hong Kong	(Tek Ülke İki Sistem)	77	13
İzlanda	(Parlamente)	77	13
Avusturya	(Parlamente)	75	16
Belçika	(Parlamente)	75	16
Amerika Birleşik Devletleri	(Başkanlık)	75	16
İrlanda	(Parlamente)	74	19
Japonya	(Parlamente)	73	20
Estonya	(Parlamente)	71	21
Birleşik Arap Emirlikleri	(Federal Monarşi)	71	21
Fransa	(Yarı-başkanlık)	70	23
Uruguay	(Başkanlık)	70	23
Barbados	(Parlamente)	68	25

Kaynak: (www.transparency.org, 2017; www.wiki-zero.co/,2018; politikaakademisi.org, 2017; www.tarihiolaylar.com, 2018)³¹

³¹ Tablo 2.10; (www.transparency.org, 2017), (http://www.wiki-zero.co/,2018), (http://politikaakademisi.org, 2017) ve (www.tarihiolaylar.com, 2018) sitelerindeki bilgilere dayanarak hazırlanmıştır. Tablonun aslına veya tamamına (hükümet sistemleri hariç olmak üzere) erişmek için (www.transparency.org, 2017) başvurulabilir.

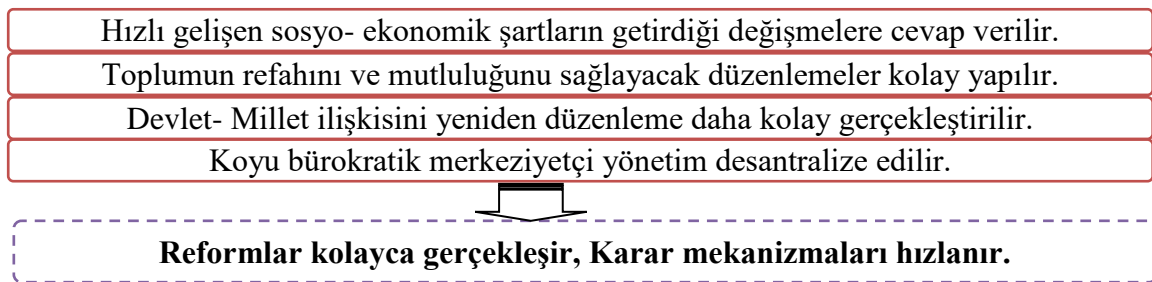
2.3.9. Hızlı Karar Alma

Karar; bir amaca ulaşabilmek için mevcut duruma ve içinde bulunulan şartlara göre mümkün olan çeşitli hareket biçimlerinden en uygun görüneni tercih etmektir. Başka bir ifade ile hareketsizlik veya kararsızlık halinden hareket veya eylem haline geçmektir. Hızlı karar ise; hareketsizliğin, eylemsizliğin veya dalgalanma durumunun hızlı bir şekilde yok edilmesini sağlamadır (Orakçı ve Özdemir, 2017: 62).

Değişimin hızlandığı ve belirsizliğin giderek arttığı ortamda değişimi şekillendirmek ve rakiplere karşı üstünlük sağlamayabilmek için; inovasyon³² ve farkındalık meydana getirerek sorunu anlayabilmek, esnek ve duyarlı davranarak hızlı karar alabilmek (Ünal, 2012) büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü günümüz toplumlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri de, akıllara durgunluk verecek ölçüde hızlanan değişimdir (Şimşek,2005). Bu süreçte ancak hızlı ve ani karar alabilen hükümetler değişimlere ayak uydurabilmektedir (Keser, 2011: 53).

Bunun için; devlet daha etkin hale getirilmelidir. Bir devletin etkin hale getirilebilmesi için de; gereksiz devlet faaliyetlerinin kaldırılması, fazla işgücünün azaltılması, bürokrasi ve formalitelerin minimum düzeye indirilmesi, idari, ekonomik ve sosyal regülasyonların (düzenlemelerin) piyasa ekonomisinin işleyişine olumsuz etki yapmayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir (Aktan, 2003: 495). Böylece hantal yapı terk edilmiş olacak.

Şekil 2.2: Hantal Yapının Terk Edilmesi Sonucu Oluşan Durum

Kaynak: (Sözen, 2005; Yazıcıoğlu, 1992; Aktan, 2003 ve Ünal, 2012)³³

Hızlı kararları doğru alabilmek için de, Yeni Kamu Yönetiminde ve Reformlarında, mutlaka bilişim teknolojilerini de çok etkin bir şekilde kullanmak

³² İnovasyon;yenilikçilik, yenilik anlamına gelen bu kavram; hem süreci hem de bir sonucu ifade eder burada yeni bir buluş yoktur, varolan bir ürüne yeni ve etkin özellikler katarak yeniden insanlığın hizmetine sunmaktır (<http://gelisenbeyin.net/inovasyon.html>, 2018).

³³ Şekil 2.2; (Sözen, 2005; Yazıcıoğlu, 1992; Aktan, 2003 ve Ünal, 2012) kaynaklardan edinilen bilgiler baz alınarak hazırlanmıştır.

gerekir. Diğer değişimler ve gelişimlerle birlikte bilişim teknolojilerinde de yaşanan baş döndürücü gelişmeler bunu zorunlu kılmıştır. Çünkü hizmet sözleşmesi, performans yönetimi, kalite yönetimi, desantralizasyon³⁴, stratejik yönetim gibi çok yeni kamu yönetimi stratejileri etkin kullanılan gelişmiş bilişim sistemlerinin varlığına bağlıdır. Örneğin; bir yandan desantralizasyonu gerçekleştirmek, diğer yandan da hesap verme sorumluluğunu arttırmak için rapor edilen performans bilgisine güven duyulması önemli bir faktördür. Üst yönetimin stratejik kararlar alabilmesi, hızla değişen çevreye uyum sağlayabilmesi, uygulamacı birimlerin faaliyetinin sonuçlarını değerlendirebilmesi için bilgi akışını sağlayan etkili bir yönetime ve etkili bir bilgi sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da ancak, bilgi teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılmasıyla mümkündür (Sözen, 2005: 50).

Günümüzde değişimin hızlandığı ve belirsizliğin giderek arttığı ortamda değişimi şekillendirmek ve rakiplere karşı üstünlük sağlamayabilmek için; hızlı karar alabilmek (Ünal, 2012) şarttır ve hızlı karar alabilmek de iktidarlar açısından yönetsel bir başarıdır.

2.3.10. Uluslararası İlişkiler

Uluslararası ilişkilerde hukuk kurallarını koyup, bunları yaptırımlarla destekleyebilecek merkezi bir otorite olmadığı için (Özdemir, 2008: 116); güvende olmanın en garanti yolu güçlü olmakla (www.kreatifbiri.com, 2017) mümkündür.

Şekil 2.3: Gücün Kullanım Biçimleri

Kaynak: (Özdemir, 2008: 116; www.kreatifbiri.com, 2017; Akdağ ve Ekici, 2017)³⁵

³⁴ Desantralizasyon; Merkezi olmayan, yerele ait olan anlamına gelmektedir. Kamuya ait yetkilerin taşradaki yönetimlere veya diğer birimlere aktarılmasıdır (Sözen, 2005).

³⁵ Şekil 2.3; (Özdemir, 2008: 116; www.kreatifbiri.com, 2017 ve (Akdağ ve Ekici, 2017)'deki bilgiden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Güç; coğrafi durum, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, nüfus, ulusal karakter, diplomasinin ve hükümetin kalitesi gibi niteliklere bakılarak açıklanabileceği gibi, sonuçlarından yola çıkarak da (nasıl kullanıldığına bakılarak da) açıklanabilir. Gücün varlığı ise; doğrudan ya da dolaylı, gözlemlenebilir ya da gözlemlenemeyen mekanizmalar yoluyla görülmektedir. Güçlü olanlar ise; karar verme konusunda daha serbest hareket edebilmektedir (Özdemir, 2008: 116- 129).

Hızlı değişim ile birlikte, başarı kıstaslarında da önemli değişikliklerin meydana geldiği günümüz küresel dünyasında ilişkilerin de başarıyla idaresi ve yönetimi son derece önemli bir hal almıştır (Logie, 2015: 9). Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte olduğu gibi sanayi toplumundan da bilgi toplumuna geçişte önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimle birlikte toplumdaki gücün yapısı da değişmiştir. Tarım toplumunda toprak sahipleri, sanayi toplumunda sermaye sahipleri ya da işverenler gücü ellerinde bulundururken, bilgi toplumunda bilgi sınıfı gücü ellerinde bulundurmaktadır. Çünkü hızlı teknolojik değişimlerle birlikte hızlı küreselleşme meydana gelmiştir (Ünal, 2012: 6-98). Bundan dolayı da uluslararası arenada söz sahibi olmak isteyen ülkelerin; dünyada meydana gelen değişimin ve dönüşümün de farkında olması gerekir (Göker, 1995: 97-98).

Ayrıca uluslararası ilişkilerde sağlam bir yere basmak isteyen iktidarlar, bilimsel çalışmalara da hız vermelidirler. Bu faaliyetlerini de ülke sınırlarıyla sınırlandırmamalıdır. Örneğin hiçbir ülkenin söz sahibi olmadığı, fakat 53 ülkenin bayrağının dalgalandığı kıta olan Antarktika'da Türkiye'nin de "Bilimsel Araştırma Üssü"nü kurmaya çalışması, Türkiye için; gelecekte Antarktika'da bilimsel, teknolojik, ekonomik ve siyasal boyutlarıyla söz sahibi olması açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü Antarktika, dünyadaki buzulların % 90'ına ve tatlı su rezervlerinin % 70'ine sahip ve dünya nüfusunun kurtuluşu olarak görülen bir kıtadır (F.Özlu, açıklama: 16.12.2017).

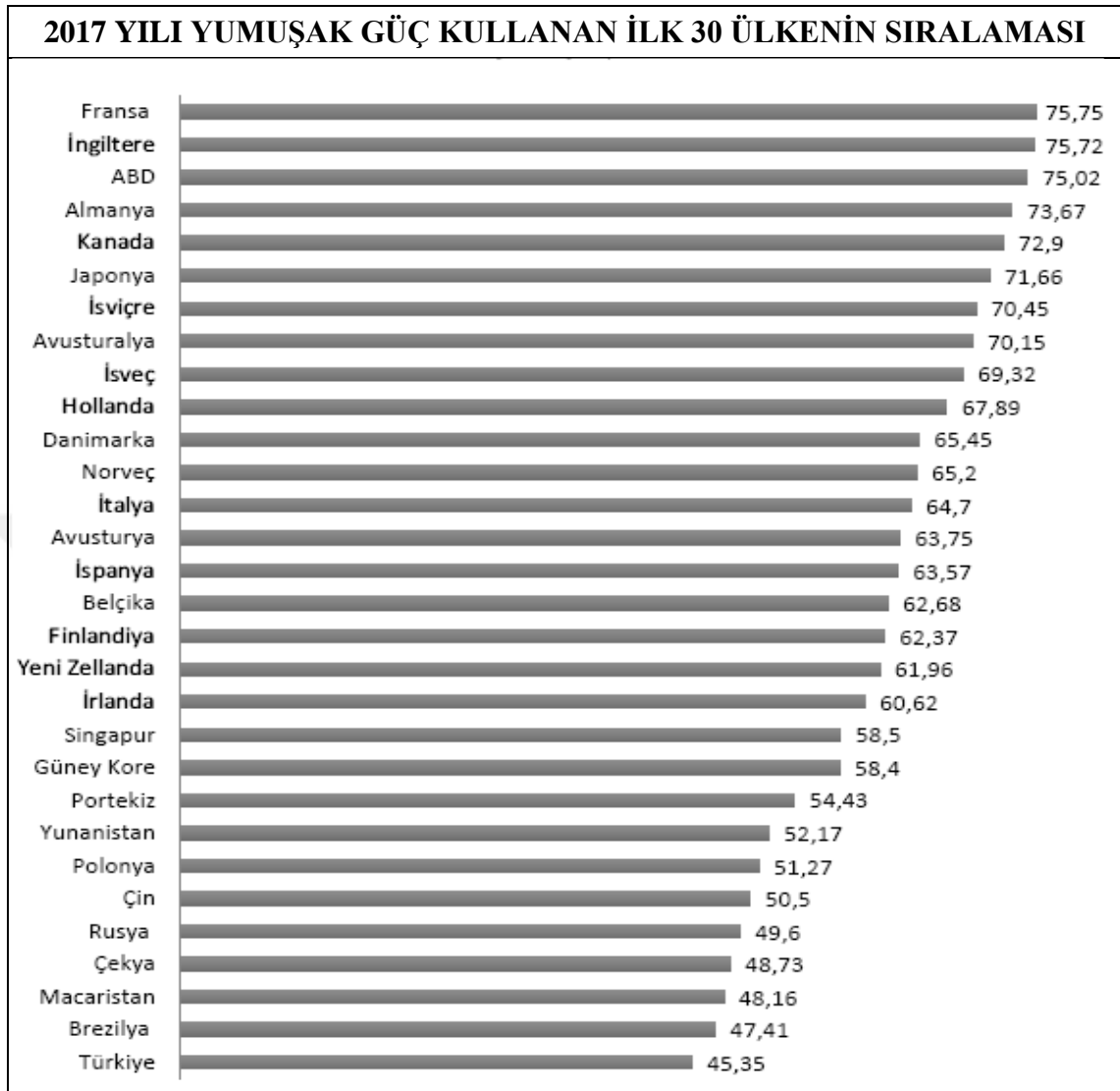
XVII. yüzyılda İngiltere ve Fransa dünya siyasal hayatında yerlerini almaya başladıklarında, uluslararası arenada söz sahibi olabilmek için ticaret yollarını kontrol altına alacak politikalar takip etmeye başlamışlardı. Böylece toplanan vergilerle; hem ekonomik zenginliği hem de uluslararası alanda söz sahibi olma hakkını elde etmişti (Işıktaş ve Duran, 2017: 586, 595).

Günümüzde de ekonomik zenginliğe ulaşmak uluslararası ilişkilerde söz sahibi olmak için çok önemlidir. Çünkü ülkelerin ekonomik nüfuzları aynı zamanda da uluslararası arenadaki siyasi güçlerini de belirlemektedir (Gül, 2007: 94). Ekonomik nüfuz için; uluslararası pazarlarda rekabet edebilirlik yeteneğine sahip olmak da gereklidir. Bunun için de teknolojik alanda yeni yaklaşımlar benimsenmeli ve bu doğrultuda üretim yapılmalıdır. Örneğin; bir ülke 60 milyar dolarlık enformasyon şebekesini, eski telekomünikasyon şebekesi kurulurken benimsenen yaklaşımı değiştirmeden kurmaya girişirse; enformatik donanıma sahip, enformatik donanım yazılımını geliştiren ülkelerin bağımlısı olur ve onların pazar ortamına dönüşür. Bu durumda uluslararası arenada rekabet etmesi de mümkün olmaz. Rekabet edebilmesi için; üretilebilirliğin yükselmesi, üretilebilirliğin yükselmesi için de teknolojik yeteneğinin yükselmesi gerekir (Göker, 1995: 164-165).

Ayrıca; iletişimin çok yoğun olduğu küresel dünyada, uluslararası arenada daha güçlü olabilmek için; uluslararası ilişkilerde proaktif³⁶ olmayan geleneksel diplomasi yerine, kamu diplomasisini kullanmak da önemlidir. Çünkü kamu diplomasisi; yabancı kamuoyunu, temsil edilen ülkenin lehine etkileyerek imaj yönetimi sağlamaktadır (Poyraz ve Dinçer, 2016: 34). Böylece ülkeler, askeri ve ekonomik güç kullanmadan diğer ülkelerin kamuoylarını etkilemeleri ve bunların desteğini alabilmeleri mümkündür. Çünkü devletlerin uluslararası politikada tek aktör olma konumlarının aşılmasıyla birlikte, başka ülkelerin yöneticileri kadar toplumlarını da etkilemek giderek önem kazanmaktadır (Akdağ ve Ekici, 2017: 44).

---

³⁶ Proaktif; sezgiler ya da güçlü tahmin yeteneği sebebiyle harekete geçmeyi ve gerekli önlemleri almayı ifade eder (<http://www.yetenekyonnetimi.co/2017/01/proaktif-reaktif-yaklasim-nedir-1.html>, 2017).

Tablo 2.11: Yumuşak Güç Kullanmasında İlk 30 Ülke

Kaynak: (Akdağ ve Ekici, 2017: 38)³⁷

Hızlı değişimler ve hızlı küreselleşmeyle birlikte, uluslararası arenada söz sahibi olmak isteyen ülkeler; dünyada meydana gelen değişimin ve dönüşümün de farkında olmalıdır. (Göker, 1995: 97-98). Bilim ve teknoloji politikalarını da oluşturmalıdırlar. Çünkü bir ülkenin bilimsel gelişmişlik düzeyi (Uzbay, 2008), ekonomik zenginliğe ulaşma düzeyi (Gül, 2007: 94), uluslararası pazarlarda rekabet edebilirlik yeteneği (Göker,1995:164-165) uluslararası arenada söz sahibi olmalarını doğrudan etkilemektedir. Bunun için, bilimsel çalışmalara hız vermek ve bu çalışmalarını

³⁷ Tablo 2.11; (Akdağ ve Ekici, 2017: 38)'deki tablo olarak alınmış başlık eklenmiştir.

da ülke sınırlarıyla sınırlandırmamak (F.Özlü, açıklama: 16.12.2017) gerekir. Ayrıca, ekonomik zenginliğe sahip olmak için çok çalışmak (Işıktaş ve Duran, 2017: 586), uluslararası kamuoylarını da, temsil edilen ülkenin lehine etkileyecek imaj yönetimini sağlayan bir iletişim türü olan kamu diplomasisini kullanmak (Poyraz ve Dinçer, 2016: 34) da önemli bir başarıdır. Böylece lkeler; askeri ve ekonomik güç kullanmak yerine, diğer ülkelerin kamuoylarının desteğini alabilmek amacıyla gerçekleştirdikleri, yumuşak gücün çok önemli unsurlarından biridir (Akdağ ve Ekici, 2017: 38- 44).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDEN BEKLENTİLER

3.1. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

16 Nisan 2017 referandumunu ile kabul edilen anayasa değişikliği sonrasında kabul edilen ve 24 Haziran seçimlerinden sonra fiilen yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, isim olarak Türkiye'ye özgü bir Başkanlık sistemidir. Bunun için bu sisteme “Türk Tipi Başkanlık Sistemi” demek de yanlış olmaz (Çalışkan ve Önder, 2017; 573).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Türkiye'nin siyasî, sosyal, kültürel yapısı, asrın icapları ve halkın ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuş bir hükümet sistemi olduğu için; Türkiye'ye ait yerli ve milli bir modeldir denilebilir (Karatepe vd, 2017: 48). Zira hükümet sistemlerinin, mutlak tatbik edilmesi gereken katı birer model veya esnemez birer yapı olarak görülmesi isabetli olmaz. Çünkü her ülke, dünya örneklerini ve kendi gerçeklerini dikkate alarak, geçmişten gelen tecrübelerle tercih ettiği hükümet sistemini oluşturmaktadır. Bunun için, hükümet sistemlerine ilave özellikler eklenebilir veya bu sistemlerin bazı özellikleri terk edilebilir (Özdağ, 2017: 351-369).

Yeni sistemin yürürlüğe girmesiyle birlikte Başbakanlık kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı, yardımcısını veya yardımcılarını ve bakanları meclisin müdahalesi olmaksızın kendisi atamaktadır.

Ayrıca;

- ✓ Üst düzey kamu görevlilerinin atanması ya da görevlerine son verilmesi,
- ✓ Ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesi ve bu konuda gerekli tedbirlerinin alınması,
- ✓ “Olağanüstü Hâl”in ilanı,
- ✓ Kanunların kapsamında olmayan yürütmeye dair konularda, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin çıkarılması,
- ✓ Hükümet bütçesinin hazırlanması,
- ✓ Kanunların veto edilmesi,
- ✓ Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 13 üyesinden 4'ünün atamasını
- ✓ Anayasa Mahkemesinin 15 hâkiminden 12'sinin atamasını yapmak da cumhurbaşkanının yetkileri arasındadır (www.ab.gov.tr, 2018:11-12).

Yeni sistem, yürütmenin güçlü olduğu ve karar mekanizmalarının daha hızlı bir şekilde çalıştığı bir sistem olarak görülmektedir. Cumhurbaşkanının yürütmeye ilişkin

olarak; milletvekili olmayan şahıslardan atadığı bakanların, kamu kurum ve kuruluşlarını düzenleme yetkileri de bulunmaktadır (Çalışkan ve Önder, 2017; 557). Bunun için yeni sistem beraberinde bir takım beklentileri de getirmektedir.

3.1.1. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden Beklentiler:

Beklentiler söz konusu olduğunda elbette sınırsız sayıda beklenti ortaya konulabilir. Ancak ülkenin; sosyal, ekonomik, jeopolitik, tarihsel, kültürel şartları ve sistemin meydana getiriliş amaçları da düşünülerek bir çerçeve çizilmeye çalışıldığında; makul beklentiler ortaya çıkabilecektir.

Yeni Bir Anayasa: Son 16 yıldan beri Türkiye’de, sağlıktan ulaşıma hemen her alanda ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı görülmektedir (Akıncı, 2017: 8- 13).

Eğitim, kültür, sağlık, ekonomi, ticaret, savunma sanayisi, dış politika olmak üzere hemen her alanda başlayan değişim- dönüşüm süreci devam etmektedir. İdarî, siyasî ve bürokratik yapı, resmi ve özel kurum ve kuruluşların yapısı, teşkilatı ve bağlı olduğu mevzuat yeniden şekillenmiştir. Başta hava yolu olmak üzere ulaşım, iletişim, bilgisayar ve bilişim teknolojisindeki imkânlar alanında çok hızlı ve çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye’deki değişim ve dönüşüm süreci ülke içi ile sınırlandırılmamış; ülke dışında da beşeri, ticarî, siyasî, kültürel münasebetlerin geliştirilmesiyle bu değişim ve dönüşüm sürdürülmüştür. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen; Türkiye, “sivil”, “demokratik”, “millî” ve “yerli” bir anayasa hazırlama konusunda gereken başarıyı gösterememiştir (Özdağ, 2017: 35).

12 Eylül 1980 tarihinde, meşru yolla seçilmiş dönemin başbakanı Süleyman Demirel’e darbe yapıldı ve milletin iradesini yansıtan Türkiye Büyük Millet Meclisi feshedildi. Tüm siyasî partilerin her türlü faaliyetleri yasaklandı. 7.000 kişi idam cezasıyla yargılandı ve binlerce insan işkenceden geçirildi. Darbeyi gerçekleştiren dönemin orgenerali Kenan Evren’in, ekonomide sebep olduğu tahribatın telafisi de yıllar sürdü (Özdağ, 2017: 351-369). Mevcut anayasa da bu dönemin ürünüdür.

AK Parti bu anayasayı tek başına değiştirebilmek için yeterli çoğunluğa sahip olamadığından, 1982 Anayasasını tamamen değiştirememiştir. Ancak diğer partilerle anlaşılıp, mevcut anayasada bazı değişiklikler gerçekleştirebilmiştir (Ciğerci, 2015: 499).

Eğitimde Reformlar: Türkiye eğitimde uzun zamandan beri büyük reformlar yapmaktadır. Önemli gelişmeler de sağlanarak, sınıf sayısında neredeyse yeter sayıya ulaşılmıştır. Okullaşma oranı istenilen düzeye getirilmiştir. Buna rağmen; hâlâ eğitimde istenilen seviyenin yakalandığı söylenemez. Bunun için; eğitimde büyük reformlara gidilmelidir. Ancak büyük reformlara gitmeden önce de; üniversitelerin -mevcut yasal imkânlar çerçevesinde- mevcut programları, akademik kadroları, bilimsel katkıları, ülke gerçekleri ve piyasa ile uyumluluk ve verimlilikleri yönüyle gözden geçirilmesi ve acil bir şekilde üniversitelere çeki-düzen verilmesi gerekmektedir. Çünkü üniversiteler; eğitimin diğer aşamalarına, kamuya, piyasaya ve sanayiye insan yetiştiren en önemli kurumlardır. Üniversitedeki acil düzenlemeler de öncelikle lisansüstü programlardan başlayarak geriye doğru gidilmelidir (Kurşun, www.yenisafak.com, 2018). Daha sonra eğitim-öğretim sisteminin her kademesinde gerekli reformların çok hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi gerekir (Çağlar vd, 2018: 39).

Yargıda Reformlar: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin, mevcut yasalarda gerekli değişiklikler yaparak; yargı alanında da düzenlemeler yapması beklenmektedir. Çünkü uzun süren davalar, mahkemelerde biriken dosyalar, karar verme süreçlerinde yaşanan çelişkiler, adalete olan güveni de zedelemektedir (Kurşun, www.yenisafak.com, 2018). Hukuk sisteminin daha öngörülebilir, daha adaletli ve daha hızlı karar alabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır (Gür vd, 2018: 60).

Anayasa Mahkemesi ile Hâkimler ve Savcılar Kurulu yapısında değişiklik yapılmıştır. Yargıda birliği sağlamak için, Askeri Yargıtay, Askeri İdare Mahkemesi kaldırılmıştır. Disiplin mahkemesi dışında olağan durumda askeri mahkemenin kurulamaması, asker ve sivil yargı ayrımının bitmesi yargı alanındaki güzel gelişmelerdir (Karatepe vd, 2017: 56- 131) ancak yeterli değildir.

Türkiye’de, cesaretli ve maharetli bir ruha sahip müteşebbisleri engelleyen hukuk sistemini düzeltmek (Uysal, 2004: 46-48) iş dünyasının da önünü açacaktır. Örneğin; Özbudun’un da (2015) belirttiği gibi; 1 milyar dolarlık bir yatırımın söz konusu olacağı Galataport için ihale 2 yıl önce yapıldığı halde hâlâ iş başlayamamıştır.

Çünkü Danıştay yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Buna benzer birçok durdurma kararı da bulunmaktadır (Özbudun, 2015: 13- 14).

Ekonomik Durumun Güçlendirilmesi: 1994 Ekonomik Kriziyle Türkiye, ilk kez çok yüksek bir enflasyon yaşadı. Mayıs 1994 tarihinde hükümet, kısa dönemli kamu borçlarını ödeyebilmek için %400 faizli borçlanma kâğıtlarını piyasaya sürdü. Faiz sınırları, hazine bonolarında %400'ü aşarken TEFE %121, TÜFE ise %106 gibi oranlara yükseldi. Birçok insan hem işini hem de aşını kaybetti (Özdağ, 2017: 351-369). Daha sonra yaşanan; Kasım 2000 ile Şubat 2001 krizlerindeki durum da aynıydı (Sönmez, 2002: 10-171).

Faizin, enflasyonun ve cari açığın yükselmesi ekonomik krizlere sebeptir. Bunların düşmesi ise, krizleri önlemektedir. Bunun için; faizin, enflasyonun düşürülmesi ve cari açığın azaltılması gerekir. Bununla birlikte ekonominin büyütülerek dünyaya markalar sunacak küresel bir güç haline getirilmesi; Türkiye ekonomisinin şoklara daha dayanıklı hale gelmesini sağlayacaktır (Çağlar vd, 2018: 38- 39). Bu da öncelikle siyasi istikrarın sağlanmasıyla mümkündür. Çünkü hangi ülkede olursa olsun; siyasi istikrar sağlandığında ve demokratik ilkeler kökleştiğinde, ekonomik durumda da olumlu gelişmeler görülür. Ancak var olan yönetimin/ hükümet sisteminin; süreci olumlu bir şekilde etkileyerek ekonomik kalkınmayı da hızlandıracak bir dizi önlemler alması da gerekir. Çünkü küresel dünyada, hiçbir ülke kendi kabuğuna çekilerek kalkınmayı gerçekleştiremez. Örneğin Çin devleti yıllarca uyguladığı içe kapalı ekonomik yapısıyla bir gelişme kaydedemezken, dış dünyayla olan entegrasyonunu sağlamayla birlikte yüksek büyüme ve kalkınma oranlarına ulaşmıştır. Ekonominin gidişatına yön veren yönetsel kararlar olduğundan dolayı; ekonomi ile yönetsel sistem arasında çok sıkı bir bağ vardır (Akıncı, 2017: 11).

Ekonomik kalkınmanın hayati önem arz ettiği küresel dünyada, yatırımcılar için uygun koşulların oluşturulması gerekmektedir. AK Parti hükümeti de ekonomik anlamda son 16 yılda kazanılan başarıların devam ettirilmesi için, cumhurbaşkanı hükümet sistemini savunmuş ve 24 Haziran 2018 tarihinden itibaren de bu sistemin hayata geçmesini sağlamıştır. Bu sistemle belirsizlik ortamının olmayacağını, istikrarın ve reformların kesintiye uğramayacağını ve ülkemiz için iyi sonuçlar doğuracağını vurgulamıştır. Buna kanıt olarak da; istikrar sayesinde -küresel krize rağmen- Türkiye'nin büyümeye, istihdam sağlamaya devam etmesini göstermiştir. Bütün

bunların temelinde de; yatırımcılara güven veren politikaların olduğunu belirtmiştir (Yılmaz, <http://ekonomi.haber7.com>, 2015).

Türkiye dünyaya açık, farklı sektörlerde rekabet edebilen ve dış yatırımcıya cazip gelen ekonomik yapıya sahip bir ülkedir (Karatepe vd, 2017: 67). Fakat, Türkiye'nin daha önceki hükümet sisteminde yaşadığı siyasi krizler ve belirsizlikler dış yatırımcıları da engellemiş, yeterli derecede ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın da önünü kesmiştir. Özellikle çok sık yaşanan hükümet krizleri ve değişimler sadece dış yatırımcıları engellemekle kalmamış, uzun vadeli projelerin, hatta kısa vadeli projelerin bile gerçekleşmesini imkânsız hale getirmiştir. Çünkü sadece yabancı sermaye değil, yerli sermaye açısından da düşünüldüğünde, yeterli istikrar olmadığı takdirde yatırımcıların harekete geçmedikleri görülmektedir. Türkiye ekonomisinin geçirdiği tarihsel süreçte halkın büyük desteğini alan ve koalisyona ihtiyaç duymayan hükümetler döneminde hem siyasi istikrar sağlanmış hem de ekonomide başarılı performans gösterilmiştir. Buna rağmen hükümet politikalarını benimsemeyenler, meşru hükümete çeki-düzen vermek için çoğu zaman ekonomik parametreleri manipüle etmeye çalışmışlardır. Çünkü ekonomide işlerin yolunda gitmemesi demek işsizliğin artması, fiyat istikrarının kaybolması, enflasyonun yükselmesi, vatandaşın bire bir hissedebileceği daha birçok etkilerinin olması ve bütün bunlardan da milletin doğrudan etkilenmesi demektir (Akıncı, 2017: 11- 14).

Ekonomik gelişme, siyasi istikrarla doğrudan irtibatlı olduğu için; yeni hükümet sisteminden siyasal istikrarın da sağlanması beklenmektedir. Çünkü yeni sistemde cumhurbaşkanının görev süresi de bellidir. Seçilmeme durumu da yoktur. Bundan dolayı, hükümet kuramamak ya da zayıf hükümet kurmak gibi bir tehlike de olmayacaktır. Kuvvetler arasında görüş farklılığından kaynaklı ihtilaflar yaşansa da; başkanlık sistemi sıkı denetime tâbi, sağlam bir hükümet yönetimiyle güçlü bir ekonomiye zemin hazırlayacaktır. Ayrıca yürütmenin tek başlı olması, bürokrasi ile siyaset arasındaki vakit yönetimi uyumsuzluğunu da ortadan kaldıracaktır. Böylece hızlı, etkin ve verimli karar alma imkânı da çoğalacaktır. Bu durumun da ekonomik süreçlere olumlu yönde etki yapması beklenmektedir (Karatepe vd, 2017: 119- 120).

Vesayetin Bitirilmesi ve İstikrarın Sağlanması: Türkiye, hem içerideki yapılanmadan dolayı hem de yıllarca etrafında süren istikrarsızlıklar sebebiyle, sürekli istikrara muhtaç bir ülke haline gelmiştir (www.aksam.com.tr, 2015).

Demokratik kurumsallaşması yetersiz olduğu halde, ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin istikrarı, siyasal kültürle uyumlu bir hükümet modelinin benimsemesiyle mümkün olabilir. Çünkü, siyasal kültürle uyumlu bir hükümet sistemi mevcut olursa; siyaset istikrar kazanmakta ve bunun sonucunda ekonomik büyüme de refah da artmaktadır. Türkiye'deki parlamenter sistemin, siyasal kültürle uyumlu olmaması nedeniyle demokrasiyi güçlendiremediği, toplumsal ayrılıklara çözüm üretmediği görülmüştür. Parlamenter sistemin sağlayamadığı siyasal istikrarın sonucu; demokrasi dışı yapılar da, anti demokratik eylemlerle siyasi sürece müdahale etmişlerdir. Böylece Türkiye, Meksika ve Brezilya'da yaşanan durumu yaşamıştır. Demokrasisi melez bir yapıya dönüşmüş ve darbeler sonucunda siyasal istikrar da sekteye uğramıştır (Aydın, 2016: 17-35). Kemal Gözler'in de (2000) dediği gibi; her parlâmenter sistem, mutlaka istikrarsızlığı meydana getirmez. Çünkü istikrarsızlık koalisyonlara dayanan hükümetlere, hükümetler de parti sistemine bağlıdır. Bunun için; parlâmenter sistem bizatihi istikrarsızlık meydana getirir iddiasında bulunmak isabetli olmaz. Ancak, parlâmenter sistem; başkanlık sisteminde olduğu gibi, kendi başına hükümetin istikrarını sağlayıcı bir mekanizmaya sahip değildir. Başka bir ifade ile, başkanlık sisteminde yürütmenin istikrarı garanti iken, parlâmenter sistemde yürütmenin istikrarını garanti edici bir mekanizma yoktur. Bundan dolayı da, koalisyon hükümetlerinin görüldüğü bir parlâmenter sistemde hükümet istikrarsızlığı potansiyeli de mevcuttur (Gözler, 2000: 30). Bununla birlikte Başkanlık sistemi; tek başlı bir yürütmeye sahip olduğu için yürütmeye mutlak istikrar sağlayabilir ancak etkinlik sağlayacağı konusunda bir garanti yoktur (Aydın, 2016: 17-35).

Türkiye, uzun süreden beri sık sık siyasal ve toplumsal krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizler de, ülkede demokrasinin kurumsallaşmasını engellemiş ve halkın demokratik katılımını da olumsuz etkilemiştir. Geçen süre içerisinde siyasi kurumlar, toplumsal sorunlar bir yana, ülke; kendi iç dinamiklerden kaynaklı meselelere bile çare üretemez hale gelmiştir. Devlet bu haliyle, değişen ve gelişen dünyada; iç ve dış meselelere hızlı ve etkili cevap veremediği gibi; parlamenter hükümet sisteminden kaynaklı sorunlar sebebiyle; devlet- millet kaynaşmasını da sağlayamamıştır. Bu durum siyasi kurumlara olan güveni de azaltmıştır. Çünkü Türkiye'deki vesayet odakları, başta siyasi kurumlar olmak üzere; devletin tüm güçleri üzerinde demokrasi dışı uygulamalarda bulunmuşlardır. Bu da parlamenter sistemin demokratik değerlerden

uzaklaşmasına sebep olmuştur. Parlamenter sistem ise; bu duruma engel olamamıştır (Akıncı, 2017: 8).

2002 yılından itibaren İktidar olan AK Parti hükümetleri, geçmiş dönemlere göre bürokrasiye ve bürokratik vesayet kurumlarına karşı oldukça büyük kazanımlar elde etmiştir. Bu dönemdeki hükümetler istikrarlı bir ortam meydana getirmiştir. Tek başına iktidar olmayı başaran AK Parti hükümetlerinin parlamento üzerindeki etkisi de önceki dönemlerden daha yüksek olmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamı da AK partiye geçtikten sonra yürütmenin her iki kanadı arasında hem uyum sağlanmış hem de AK Parti iktidarının istisnalar dışında istediği tüm yasal düzenlemeleri ve üst düzey atamaları gerçekleştirdiği görülmüştür (Tataroğlu, 2016: 89).

Son 16 yıldan beri Türkiye’de, sağıktan ulaşıma her alanda ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı bir döneme şahit olunmuştur. Bu değişim ve dönüşümün başarılı olmasında tek başına iktidar olmanın da büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bundan dolayı da; yeni hükümet sisteminin Türkiye’de istikrarı korumak ve geliştirmek adına kronikleşmiş demokrasi açlığını giderecek bir başarıyı ortaya koyması gerekmektedir Çünkü hangi ülke olursa olsun, her alanda gelişebilmesi için; öncelikle siyasi istikrarını sağlaması ve demokratik ilkelerini kökleştirmesi gerekir (Akıncı, 2017: 8- 13).

Meşruiyetini doğrudan milleten alan ve tek başlı olan yürütmenin vesayetçi yapılarla daha etkin ve daha sağlıklı bir şekilde mücadele etmesi beklenmektedir Anayasa Mahkemesi ile Hâkimler ve Savcılar Kurulundaki değişiklik yapılmıştır. Yargıda birliği sağlamak için de, Askeri Yargıtay, Askeri İdare Mahkemesi kaldırılmıştır. Bütün bunlar, seçilmiş siyasi iktidarlar üzerindeki bürokratik vesayet yetkisini kaldırmak amaçlıdır. Yeni sistem ile birlikte üst düzey bürokrasisinin cumhurbaşkanı tarafından atanmasının sebebi; bürokrasinin sivil iradeye bağlılığını sağlamak ve bu bürokratik yapının da sisteme egemen olmasını engellemektir. Hatta vesayeti önlemek için; yeni sistemde cumhurbaşkanı yardımcısının da seçimle gelmesinin tercih edilmediği görülmektedir. Bunun nedeni ise; herhangi bir sebeple boşalacak başkanlık makamına vekâlet eden başkan yardımcısının vesayet odağı haline gelmesini önlemektir. Çünkü bazı ülkelerde, seçimle gelen cumhurbaşkanı yardımcısının yürütme içinde ayrı bir vesayet odağı haline geldiği görülmüştür (Karatepe vd, 2017: 46- 56).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme tek başlı olduğundan ve başkanın güvenoyu ile düşürülme tehlikesi de bulunmadığından cesurca alınan kararların sürekliliği beklenmektedir. Ayrıca bu sistemde bakanlar da seçimle gelmediğinden ve meclise de bağımlı olmadığından dolayı oy kaygısını taşımayacaklardır. Bu da, üzerlerine düşen görevleri daha layıkıyla yapmalarını sağlayacaktır (Tataroğlu, 2016: 90).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütmenin başının seçimle gelmesi, seçildiği sabit süre içerisinde meşruiyetinin sorgulanmaması da siyasal sistemin istikrarını daha kolay sağlayacaktır ancak, bu tek başına yeterli değildir. Çünkü aynı zamanda seçilmişlerin atanmışlar karşısında etkisiz kalmaması da önemlidir. Örneğin; atanmışlar karşısında seçilmişler etkisiz bırakılarak istikrar sağlanabilir. Ancak böyle bir durumda, devlet toplumsal alana kapatılmış olur. Devlet içe dönük hantal bir yapı haline gelir ve devlet- millet birbirine yabancılaşır. Dolayısıyla bu yapısal gerçekler de göz önüne alındığında başkanlık sisteminde atanmış- seçilmiş dengesinin, parlamenter hükümet sistemlerine göre seçilmişlerin lehine daha ağır bastığı görülmektedir (Miş vd, 2015: 17- 93)

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Türkiye’de birçok kurum, kural ve alışkanlığı da değiştirmesi beklenmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye’deki yeni hükümet sisteminin en çok etkilemesi beklenen başlıklar arasında; yıllardır kural ve kurumlarımızın demokratik kuramsallaşmasının ve sürekliliğinin en büyük engellerinden biri olan vesayeti ortadan kaldırmasıdır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme kuvveti güçlendirildiği için; siyasi istikrarı engelleyen ve sistemin tıkanmasına neden olan demokrasi dışı uygulamaları ortadan kaldırması ve demokrasinin güçlenmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Siyasi istikrar her alanda kendisini gösterebilirse; siyaset kurumları, sorunların çözümü noktasında alternatifsiz olabilecektir. Bu da siyaset dışı yollardan medet umanların meydana getirdiği demokrasi dışı kesintileri engelleyecektir. Demokratik kesintilerin engellenmesi ise; demokratik kural ve kaidelerin içselleştirilmesini ve demokratik bilincin oluşmasını sağlayacaktır (Akıncı, 2017: 13-14).

Türkiye, hem içeride hem de dışarıda siyasal istikrarsızlığa sürüklenmek istenmektedir. Bunun için çeşitli yollar denenmektedir. Son 16 yılda parlamenter sistemle dahi tek başına iktidar olması nedeniyle etkin mücadele ettiği görülmüştür.

Şimdi yeni hükümet sistemine geçmesi sebebiyle; her türlü teröre, darbeye, 15 Temmuz gibi darbe kalkışmasına, vesayete veya diğer dış tehditlere karşı daha etkin mücadele etmesi beklenmektedir (Karatepe vd, 2017: 59).

Kararların Hızlı Bir Şekilde Alınması: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme tek başlı olduğu için; yönetim daha güçlü olacaktır. Bu da yürütme kuvvetinin daha çok inisiyatif almasını ve daha etkin bir yönetim sergilemesini sağlayabilir (www.turkiyehukuk.org, 2015). Ayrıca, cumhurbaşkanının güçlü olması ve karar mekanizmalarının daha hızlı bir şekilde çalıştırması (Çalışkan ve Önder, 2017; 557) ile birlikte, düşürülme korkusunu da yaşamaması hem politikalarında daha rahat davranmasını sağlayacak hem de karar alma sürecini hızlandıracaktır (www.tevhidhaber.com, 2017). Cumhurbaşkanı, aynı zamanda yürütmeye dair kararnamelerle, yürütme alanında düzenleme, atama ve kurumsal revizyon yapma yetkisini de kullanabilecektir. Bu da hem siyasi otoritesini sağlamasını kolaylaştıracak hem de sisteme işlerlik kazandıracaktır. Böylece daha hızlı bir şekilde kararlar alınabilecektir (Karatepe vd, 2017: 82- 83).

Şeffaflığın Sağlanması ve Yolsuzlukla Mücadeleye Devam Edilmesi: Yolsuzlukla mücadele konusunda; bir yandan devlet içi denetim diğer yandan halkın bu mücadeleye doğrudan katılmasını sağlayacak bir sistemin kurulması beklenmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin, daha şeffaf bir yapıya ve daha güçlü bir denetim mekanizmasına sahip olması beklendiği için; yolsuzlukla mücadelede de kapalı yapılara göre daha olumlu sonuçlar üretebilecektir.

Ayrıca emredici vekalet³⁸ mekanizmasının da işletilmesi beklenmektedir. Özellikle adı yolsuzluğa karışmış vekillerin bu yolla azledilmesi, daha sonra meydana gelebilecek diğer yolsuzlukların da önünün kapatılmasını sağlayabilir (Karatepe vd, 2017: 117- 118).

Yasama Kuvvetinin İtibarlı Hale Getirilmesi: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde “Hükümet Bütçesi”nin hazırlanması cumhurbaşkanının yetkileri arasındadır (AB’nin Türkiye Raporu, 2018: s:11-12) ancak kanun teklifleri sadece TBMM üyeleri tarafından verilebilecektir. Yürütme de hükümet etme görevini yerine getirecektir.

---

³⁸ Belli bir seçim bölgesindeki halkın kendi seçim bölgesindeki milletvekilini azledebilme yetkisi (Karatepe vd, 2017: 117- 118).

Böylece her iki kuvvet kendi aralarında ve kendi görevleriyle sınırlı olmak üzere çok yetkili olacaktır (Kuzu, 2001: 13).

Cumhurbaşkanı, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisine de sahiptir ancak, meclisin bu konuda kanun çıkarması, kararnameleri de hükümsüz bırakmaktadır. Ayrıca kanunlar cumhurbaşkanı tarafından veto edildiği takdirde; veto edilen kanunun, parlamentodan aynen kabulü için üçte iki çoğunluk aranmayacaktır. Çünkü bu kanun salt çoğunlukla aynen kabul edilebilecektir. Bu açılardan bakıldığında; TBMM'nin Parlamenter sistemdeki TBMM'den daha etkin olması beklenmektedir (Karatepe vd, 2017: 70-73).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden beklentileri;

- Topluma Yönelik Beklentiler,
- Ekonomiye Yönelik Beklentiler,
- Sisteme Yönelik Beklentiler,
- İç ve Dış Siyasete Yönelik Beklentiler şeklinde de gruplandırmak mümkündür.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden beklentiler aşağıdaki tablo 11'de gösterilmiştir:

Tablo 3.1: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden Beklentiler

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDEN BEKLENTİLER	
Topluma Yönelik Beklentiler	Hukuk devleti güvencesi altında can ve mal güvenliğinin daha güçlü bir şekilde sağlanması,
	Yolsuzlukla, yoksullukla ve yasaklarla mücadeleye daha kararlı bir şekilde devam edilmesi,
	Siyasi, dini, etnik farklılıkları ayrışma ve düşmanlık noktaları olarak görenlere gerekli yaptırımların uygulanması
	Din ve vicdan hürriyetinin önündeki engellerin kaldırılması ve Millet'in refahı ile huzurunun sağlanması,
	Adaletin ve güvenin tüm alanlarda tesis edilmesinin sağlanması,
	Eğitim-öğretim sisteminde gerekli reformların çok hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi,
	Çocukların ve gençlerin korunmasına yönelik tedbirlerin artırılması,
	Eğitim-öğretim hayatında edinilen bilgi, beceri ve birikimlerin iş hayatına aktarılmasını sağlayıcı tedbirlerin alınması,
	Dünyayı tanıyan, anlayan ancak kendi milli duruşuyla hareket etmeyi bilen gençlerin yetişeceği ortamların hazırlanması,
Ekonomiye Yönelik Beklentiler	Mal güvenliği ve ticaret yapma özgürlüğünün güvence altına alınması.
	Milli gelirden artışın sağlanması, sonuçta gelir grupları arasındaki makasın hızla kapatılması.
	İhracatın artırılması ile birlikte yüksek teknoloji ürünlerde de yerlilik oranının artırılması,
	Teknolojide ve enerjide dışa bağımlılığın azaltılması,
	Faiz, enflasyon ve cari açığın düşmesi ve ekonominin şoklara daha dayanıklı hale getirilmesi,
	Savunma alanında dışa bağımlılığın bitirilmesi ve her alanda %100 yerli savunma sistemlerine sahip olunması,
	Ekonominin büyütülmesi ve dünyaya markalar sunacak küresel bir güç haline getirilmesi,
	Bölge ve sektör bazlı teşviklerle istihdamın artışını sağlayacak yeni iş alanların açılmasının sağlanması,
	Dar gelirli vatandaşlarımızın hayat standartlarını artırıcı tedbirlerin alınması,
	Türkiye'nin yatırım cazibesinin yükseltilmesi,
	Tarıma ve hayvancılığa verilen desteklerin sürdürülmesi,
	Vergi sisteminde adaletin sağlanması, dar gelirli vatandaşların üzerindeki vergi yükünün kaldırılması,
Sisteme Yönelik	Sivil, demokratik, millî ve yerli bir anayasanın hazırlanması,
	İstikrarlı bir ortamın sağlanması, her türlü vesayetten uzak ve tüm kurumlarıyla işleyen bir demokrasinin yerleştirilmesi,
	Devlet kurumları arasında koordinasyonun sağlanması ve hantal bürokrasinin bertaraf edilmesi,
	Oluşturulan yeni bakanlıklarla, ofislerle ve kurullarla hızlı kararların alınması, gecikmeyen icraatlar ve etkili yönetim,
	Vesayetçi yapılarla daha etkin ve daha sağlıklı bir şekilde mücadele edilmesi,
Yeni sistemle; daha itibarlı bir yasama, daha güçlü bir yürütme, bağımsız ancak adaletli ve hızlı bir yargının sağlanması,	
İç- Dış Siyasete Yönelik	Terörizmle mücadeledeki kararlılığın sürdürülmesi,
	Altay tankı, Atak helikopteri, İHA'lar, SİHA'lar gibi savunma sanayii değerlerin artırılması,
	Savunma alanında dışa bağımlılığın bitirilmesi,
	Türkiye'nin kendi silahlarını üretmesine devam edilmesi,
	Dış politikada temel ilkelerin bağımsızlık, milli çıkar, milli güvenlik ve vicdani duruş olarak devam edilmesi,
	Ülke menfaati gereği onurlu ve saygın bir işbirliği zeminden yapıcı bir dış politikanın öne çıkarılmasının sürdürülmesi,
Türkiye'yi dış politikada güçlendirecek projelerin hayata geçirilmesi,	

Kaynak: (Sobacı vd, 2018: 3-5; Çağlar vd, 2018: 37- 68; Özdağ, 2017: 35; Karatepe vd, 2017: 46- 56) ³⁹

³⁹ Tablo 3.1; (Sobacı vd, 2018: 3-5), (Çağlar vd, 2018: 37- 68), (Özdağ, 2017: 35) ile (Karatepe vd, 2017: 46- 56) kaynaklardaki bilgilerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

3.1.2. Hükümet Sistemlerinin Yönetmel Başarı Kriterleriyle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden Beklentilerin Uyumu

Hükümet sistemlerinin başarılı bir yönetim sergilemelerinde bir çok faktör rol oynamaktadır (Gül vd, 2010: 101). Bununla birlikte, hangi hükümet sistemi olursa olsun; başarılı sayılması için bir takım kriterleri de yerine getirmesi gerekir. Bu kriterin önemlilerini de şu şekilde sıralamak mümkündür: Siyasi istikrarı sağlanması, güvenliğin ve adaletin temin edilmesi, eğitim durumlarının iyileştirilmesi, ekonominin güçlü hale getirilmesi, ordunun, vatana ve millete hizmette kusur etmeyen bir yapıya kavuşturulması, bilimsel gelişmeye önem verilmesi, şeffaflılığın sağlanması, yolsuzlukların önüne geçilmesi, hızlı kararlar alınarak ülke yararına olan fırsatların kaçırılmaması, uluslararası ilişkilerde güçlü bir konuma sahip olması. Bu başarı kriterlerini de genel olarak; toplumsal, siyasal, ekonomik, iç ve dış ilişkilere yönelik başarı kriterleri şeklinde gruplandırmak mümkündür.

Türkiye’de, 24 Haziran 2018 seçimlerinden sonra uygulanan “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nden beklentilere bakıldığında da, genel olarak hükümet sistemlerinin yönetmel başarıları olarak görülen ölçütlerle birebir örtüşükleri görülmektedir. Örneğin;

İstikrarın Sağlanması: Hükümet sistemlerinin yönetmel başarı ölçütlerinden biri de istikrarın sağlanmasıdır. Çünkü toplumsal hayatın devamını sağlamada siyasal sistemin önemli bir yeri vardır. Nedeni ise, siyasal sistemin; toplumsal diğer sistemlere de yön verebilecek kararları alabilme ve diğer sistemleri de yönlendirebilme yetkisine de sahip olmasıdır (Şahin, 2014: 34- 54). Bu yüzden, siyasal istikrarı sağlayan ve etkin bir yönetim sergileyen hükümet sistemleri (Uluşahin, 2007: 53) başarılı görülen hükümet sistemleridir. Hükümet sistemlerinin yönetmel başarıları olarak görülen siyasal istikrar ve etkin yönetim konusu cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden de beklenmektedir (Miş vd, 2015: 17- 93). Bundan dolayı da; başkanlık, yarı- başkanlık, parlamenter ve cumhurbaşkanlığı hükümet sistemlerinin hepsi öncelikle siyasal istikrarı sağlamaları gerekir.

Güvenliğin Sağlanması: Her toplum için vazgeçilmez bir unsur olan güvenlik politikalarını (Yiğittepe, 2017: 12-22), ulaşım, iletişim teknolojisiyle, uluslararası ortamdaki kaynaklanan durumun belirlediği çok boyutuyla küresel bir değer (Canbolat, 2002: 81) olarak görmek yönetmel bir başarıdır. Çünkü küreselleşme ile birlikte ulusal

ya da uluslararası güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenmiş ve önceki dönemlere göre daha az öngörülebilir bir hale gelmiştir (<http://iss-th.mef.edu.tr>, 2017). Bütün bunlardan dolayı; ulusal ya da uluslararası örgütlenme yoluna giderek (Karagül, 2010) güvenliğin sağlanması, toplumdaki insanların her türlü tehlikeden korunması ayrıca yoksulluğun önlenmesi için sosyal sigortalar, sosyal yardımlar vs. hizmetleri de devreye koyarak güvenliğin sağlanması (Gerşil ve Eryılmaz, 2014: 213) da yönetsel başarı kriterlerindedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesi ve bu konuda gerekli tedbirlerinin alınması da (www.ab.gov.tr, 2018: 11-12) cumhurbaşkanının yetkileri arasında yer aldığı görülmektedir. Yeni hükümet sistemiyle birlikte her alanda güvenliğin de daha üst seviyede gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Görüldüğü gibi ülkeler için büyük önem taşıyan güvenliğin tüm alanlarda sağlanması konusu; hem hükümet sistemlerinin yönetsel başarı kriterleri arasında yer almaktadır hem de cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden beklenmektedir.

Adaletin Sağlanması: Hukukun da en önemli işlevi olan adaleti (Dworking, 2008:7-8) tesis etmek hükümet sistemlerinin yönetsel başarı kriterlerindedir. Hükümetler; toplumdaki her ferdin insanlık onuruna yakışır bir şekilde yaşamasını sağlamalıdır. Herkesin emeklerinin karşılığı eksiksiz ve zamanında vermelidir (Hatemi, 2013: 37-42). Gelir dağılımı adaletini de sağlayarak (Gerşil ve Yılmaz, 2014: 211), milletin her türlü haksızlığa uğramasını engellemeli, halkın can ve mal güvenliğini de temin etmelidir (İnalçık, 2015: 19-20). Küreselleşme ile birlikte ulusal olmaktan çıkan insan haklarını (Soner, 2005: 63-77) sağlama ve adaleti tesis etme yönetsel başarı kriteri olduğu gibi, adaletin ve güvenin tüm alanlarda tesis edilmesi cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden de beklenmektedir (Sobacı vd, 2018: 3-5).

Eğitim Durumlarının İyileştirilmesi: Eğitim, toplumdaki değişim ve gelişim bilincini arttırdığı için (Tecer, 2003: 139) eğitim meselesine, insanlık için en uygun stratejiler ve hedefler saptanarak, kültür boyutuyla, bilim ve metodolojiyle etkileşimi boyutu ile ele alınması gerekir. Eğitim hem değerlerin korunmasına hem de kalkınmanın gerçekleşmesine katkı sağlayan (Güvenen, 2009: 53-65) önemli bir araçtır. Bundan dolayı da; eğitim seviyesinin yükseltilebilmesi yönetsel bir başarıdır. Eğitim konusunda; eğitim-öğretim sisteminin her kademesinde gerekli reformları çok hızlı bir

şekilde hayata geçirmek de cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden beklenmektedir (Çağlar vd, 2018: 39).

Ekonominin Gelişmesi: Ekonomik gelişmişliğin; gelişmenin toplumsal, kurumsal, siyasal hatta ekolojik boyutlarıyla ilgili olduğu (Guichaoua, 1998: 60-61) göz önünde bulundurulduğunda ekonomiyi güçlü bir duruma getirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik kriz söz konusu olduğunda ise; yeni kurumlar oluşturabilmek ve yeni bir devlet kapasitesi ve yeni bir müdahale boyutu geliştirebilmek de (Kyeder, 1994: 54) hükümet sistemlerinin yönetsel başarı kriterleri arasında yer almaktadır. Çünkü ekonomik düzlemde meydana gelen krizler, siyasal, kültürel ve sosyal boyutlarda da kriz meydana getirmektedir (Sönmez, 2002: 10-171). Hangi ülkede olursa olsun; siyasi istikrar sağlandığında ve demokratik ilkeler kökleştiğinde, elbette ekonomik durumda da olumlu gelişmeler görülür. Ancak var olan hükümet sisteminin de, süreci olumlu bir şekilde etkileyerek ekonomik kalkınmayı da hızlandıracak bir dizi önlemler alması gerekir. Çünkü küresel dünyada, hiçbir ülke kendi kabuğuna çekilerek kalkınmayı gerçekleştiremez. Örneğin Çin devleti yıllarca uyguladığı içe kapalı ekonomik yapısıyla bir gelişme kaydedemezken, dış dünyayla olan entegrasyonunu sağlamayla birlikte yüksek büyüme ve kalkınma oranlarına ulaşmıştır (Akıncı, 2017: 11). Bundan dolayı da hükümet sistemleri için önemli başarı kriterlerinden biri olan güçlü bir ekonomi, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemindeki mevcut ekonomik beklentiler arasında yer almaktadır.

Ordu: Millet olarak yaşamada, toplumsal değerlerin, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün korunmasında önemli bir unsur da ordudur (İlhan, 1999: 270-303). Bunun için, ordu mensuplarına millî birlik ve beraberliği sağlama, hukuki ve demokratik temellere dayanarak insana hizmette kusur etmeme, milletin huzurunu koruma şuuruyla hareket etme (Öztürk, 2000: 100-102) bilinci vermek ve vesayet olma konumlarını yok etmek de yönetsel başarı kriterlerindedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde de; her türlü vesayetten uzak ve tüm kurumlarıyla işleyen bir demokrasinin yerleştirilmesi, vesayetçi yapılarla daha etkin ve daha sağlıklı bir şekilde mücadele edilmesi (Sobacı vd, 2018: 3-5) beklenmektedir.

Bilimsel Gelişmişlik Düzeyi: Bilimsel ve teknolojik gelişmeler beraberinde akıllı şehirler ile entegre otomotiv teknolojileri, yapay zeka tabanlı otonom sürüş algoritmaları, akıllı şarj alt yapıları (www.sanayi.gov.tr, 2018) ortaya çıkardığı için,

bilimsel gelişmişlik düzeyine ulaşmak yönetsel bir başarı kriteri sayılmaktadır. Altay tankı, Atak helikopteri, İHA'lar, SİHA'lar gibi savunma sanayii değerlerin artırılması, savunma alanında dışa bağımlılığın bitirilmesi ve Türkiye'yi dış politikada güçlendirecek bilimsel projelerin de hayata geçirilmesi (Sobacı, 2018: 3-5) cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden beklenmektedir.

Şeffaflık: Şeffaflıkla, toplum hem kamu hizmetlerine ait politikalardan haberdar olur, hem de toplumda hizmetin yerine getirilmesi ve denetimiyle ilgili süreçlere bizzat katılır (Saran, 2004: 41). Şeffaflık milletin güvenini (Fukuyama, 2008: 93) sağladığı için, yönetimler ne kadar kendilerine güven duyuyorsa o kadar şeffaf olmaya çalışır (Aksoy, 2017). Şeffaflıkla âdeta millet, bir camekândan temsilcilerini izleme ve kontrol etme imkânına kavuşmuş (Özgen, 2011) olmaktadır. Böylece yolsuzlukların da önü kesilir. Şeffaflığın sağlanması da hükümet sistemlerinin başarılı olduğunu gösteren önemli kriterlerden biridir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi de, daha şeffaf bir yapıya ve daha güçlü bir denetim mekanizmasına sahip olması beklenmektedir. Ayrıca emredici vekâlet mekanizmasının da işletilmesi, özellikle adı yolsuzluğa karışmış vekillerin bu yolla azledilmesi, daha sonra meydana gelebilecek diğer yolsuzlukların da önünü kapatacaktır (Karatepe vd, 2017: 117- 118).

Hızlı Karar Alma: Günümüz toplumlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri de, akıllara durgunluk verecek ölçüde hızlanan değişimdir (Şimşek,2005). Bu süreçte değişimi şekillendirebilmek ve rakiplere üstünlük sağlayabilmek için, sorunu anlamak ve zamanında hızlı (Ünal, 2012) kararlar alabilmek önemlidir (Keser, 2011: 53). Bunun için de hızlı karar alabilmek önemli bir yönetsel başarı kriteridir. Zamanında alınamayan cesur ve isabetli kararlar, özellikle dış politikada fırsatların kaçırılmasına ve ülke için büyük kayıpların yaşanmasına da neden olmaktadır. Türkiye, bunun acı tecrübelerini bir hayli fazla yaşamış (Kuzu, 2011:96) ülkelerden biri olduğu için, cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden daha çok inisiyatif alması ve daha etkin bir yönetim sergilemesi (www.turkiyehukuk.org, 2015), karar mekanizmalarını daha hızlı bir şekilde çalıştırması (Çalışkan ve Önder, 2017; 557) ve karar alma sürecini daha da hızlandırması (www.tevhidhaber.com, 2017) beklenmektedir.

Uluslararası İlişkiler: Günümüzdeki hızlı değişim ile birlikte, başarı kıstaslarında da önemli değişikliklerin meydana geldiği dikkate alınarak küresel dünya da ilişkilerin sağlıklı bir şekilde ilişkilerin idaresi ve yönetimi son derece önemli bir hal

almıştır (Logie, 2015: 9). Bunun için, uluslararası arenada güçlü olmak (www.kreatifbiri.com, 2017) ve diğer ülkelerle ilişkileri karşılıklı ülke menfaatleri doğrultusunda sürdürebilmek önemli bir yönetsel başarı kriteridir. Bunun için cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden de; Türkiye'yi dış politikada daha bağımsız hale getirecek ve uluslararası zeminde daha güçlü kılacak projelerin de hayata geçirilmesi beklenmektedir (Sobacı, 2018: 3-5).

Hükümet sistemlerinin yönetsel başarı kriterleriyle, cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden beklentilerin uyumunun karşılaştırmasını ve birbirleriyle örtüşüklerini gösteren tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Başarıların ve Beklentilerin Uyumlarının Karşılaştırılması

YÖNETSEL BAŞARI KRİTERLERİ İLE BEKLENTİLERİN UYUMU TABLOSU	
HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN YÖNETSEL BAŞARI KRİTERLERİ	CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDEN BEKLENTİLER
İstikrarın sağlanması	İstikrarlı bir ortamın oluşturulması, yeni bir anayasanın hazırlanması, her türlü vesayetten uzak ve tüm kurumlarıyla işleyen bir demokrasinin yerleştirilmesi ve daha etkin bir yönetimin sağlanması; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “Sisteme yönelik” beklentiler arasındadır.
Güvenliğin sağlanması	Hukuk devleti güvencesi altında can ve mal güvenliğinin sağlanması, Din ve vicdan hürriyetinin önündeki engellerin kaldırılması, Siyasi, dinî, etnik farklılıkları ayrışma ve düşmanlık noktaları olarak görenlere gerekli yaptırımların uygulanması; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “topluma yönelik” beklentiler arasındadır.
Adaletin sağlanması	Yargıda gerekli tüm reformların yapılması ve adaletin tüm alanlarda tesis edilmesi cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “topluma yönelik” beklentiler arasındadır.
Eğitimin niteliğinin yükseltilmesi	Eğitim ve öğretimin her kademesinde gerekli reformların çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesi ve hayata geçirilmesi; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “topluma yönelik” beklentiler arasındadır.
Güçlü bir ekonomiye sahip olmayı sağlama	İhracatın artırılması ile birlikte yüksek teknoloji ürünlerde de yerlilik oranının artırılması, ekonominin büyütülerek dünyaya markalar sunacak küresel bir güç haline getirilmesi, Faizin, enflasyonun düşmesi, cari açığın azalması ve ekonominin şoklara dayanıklı hale getirilmesi, Bölge ve sektör bazlı teşviklerle istihdamın artışını sağlayacak yeni iş alanların açılmasının sağlanması; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “ekonomiye yönelik” beklentiler arasındadır.
Ordunun yararlı hale getirilmesi için gerekli tüm önlemlerin alınması	Ordunun güçlendirilmesi ile birlikte, vesayet konumuna gelmeyecek şekilde bilinçlendirilmesi, vatana ve millete hizmette kusur etmemesinin sağlanması, vesayet konumuna geçmek isteyen daha etkin ve daha sağlıklı bir şekilde mücadele edilmesi; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “sisteme yönelik” beklentiler arasındadır.
Bilimsel gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi	Türkiye’nin bilimsel çalışmalara daha fazla önem ve öncelik vermesi, teknolojiye dışa bağımlılığın azaltılması, yüksek teknoloji ürünlerde yerlilik oranının artırılması ve dünyaya markalar sunacak küresel güç haline gelmesi; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “ekonomiye yönelik” beklentiler arasındadır.
Şeffaflığın sağlanması ve yolsuzluğun önüne geçilmesi	Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin, daha şeffaf bir yapıya ve daha güçlü bir denetim mekanizmasına sahip olması beklenmektedir. Yolsuzlukla daha kararlı bir şekilde mücadeleye devam edilmesi de; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “topluma yönelik” beklentiler arasındadır.
Kararların hızlı bir şekilde alınabilmesi	Oluşturulan yeni bakanlıklarla, ofislerle ve kurullarla daha hızlı kararların alınması, gecikmeyen icraatların olacağı ve etkili yönetimin sağlanması; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “sisteme yönelik” beklentiler arasındadır.
Uluslararası ilişkilerde güçlü bir konuma sahip olma	Savunma sanayi değerlerinin artırılması, dışa bağımlılığın bitirilmesi, dış politikada daha güçlü olacak projelerin uygulanması da; cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden “iç ve dış siyasete yönelik” beklentiler arasındadır.

Kaynak: (Sobacı vd, 2018: 3-5; Özdağ, 2017: 35; Karatepe vd, 2017: 46- 131; Gür vd, 2018: 60; Aydın, 2016: 17-35; Uluşahin, 2007:53; Miş vd, 2015: 17-93; Yiğittepe, 2017: 12- 22; Çağlar vd, 2018: 37- 68)⁴⁰

⁴⁰ Tablo 3.2; tablonun altında belirtilen kaynaklardaki bilgilerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

SONUÇ

Hükümet sistemleri devlet organlarının oluşumu, görevleri, yetkileri ve birbiriyle ilişkileri bağlamındaki farklı uygulamalardır. Hükümet sistemlerinin çok eskiden beri hem nicelik hem de nitelik olarak incelendiği görülmüştür. Hükümet sistemleri tasnifine gelince; diğer bilimlerde olduğu gibi, siyaset bilminde de bir siyasal sistem hakkında tüm bilgiyi verecek tek bir sınıflandırma şemasının mümkün olmadığı görülmektedir. Yine de, bir sınıflandırma yapıldığında; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığına ya da bu kuvvetlerin birliğine göre hükümet sistemlerinin ikiye ayırmak mümkündür.

Kuvvetler ayrılığı teorisi genellikle Montesquieu'nun adıyla özdeşleşmiştir ancak, bu teorinin Montesquieu'dan önce John Locke tarafından da ifade edildiği tespit edilmiştir. Kuvvetler ayrılığının hem hukuken hem de fiili olarak kesin ve sert bir şekilde birbirinden ayrılması sonucu "Başkanlık Sistemi"nin ortaya çıktığı, yumuşak bir şekilde birbirinden ayrılması sonucunda ise; "Parlamenter Hükümet Sistemi"nin ortaya çıktığı görülmektedir. "Yarı- Başkanlık Sistem" ise hem başkanlık sisteminin hem de parlamenter hükümet sisteminin özelliklerini taşıdığı görülmüştür. Başkanlık sisteminin anavatanı ABD, Parlamenter sisteminin anavatanı İngiltere, Yarı-Başkanlık sisteminin anavatanı ise; Finlandiya ile Weimar Cumhuriyeti olduğu anlaşılmaktadır.

Yasama ve yürütmenin tamamen birbirinden bağımsız olmadıkları "Parlamenter Sistem, Yarı Başkanlık (Yarı- Parlamenter) Sistem" ile yasama ve yürütmenin birbiri içinden çıkmadığı ve hem hukuki hem de fiili olarak tamamen birbirinden bağımsız olduğu "Başkanlık Sistemi" de ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı uygulamalara sahip olduğu görülmektedir.

Demokratik hükümet sistemleri olan bu hükümetlerin yönetsel başarılarına bakıldığında;

Her şeyden önce, işleyen bir demokrasinin vazgeçilmez temel unsuru olan istikrarı sağlanmanın bir başarı olduğu görülmektedir. İstikrarın olmadığı yerde başarıdan söz edilemeyeceği için; istikrarı sağlamak gerekir. Özellikle de siyasal sistemdeki istikrarı sağlamak elzemdir. Çünkü siyasal sistem toplumun diğer sistemlerini de etkileyecek veya bu sistemlere de yön verecek meşru yetkilere sahiptir.

İç ve dış güvenliği sağlamak da yönetsel bir başarıdır. Güvenlik meselesi de

sadece askeri önlemlerle değil, aynı zaman da iletişim teknolojisiyle, ulaşım, sosyal sigortalarla, ulusal ve uluslararası örgütlenmelerle sağlanmaya çalışılmalıdır.

Doğuştan var olan ve her türlü tahakküme kapatılması gereken, insan haklarını korumayı da içine alıp beraberinde; barış, ahenk, uyum, eşitlik, haklılık ve düzen getiren hukukun özü olan adaleti mülkün temeli olarak görüp tesis etmek de yönetsel bir başarıdır.

Eğitim kalkınmanın ve gelişmenin ön şartıdır. İyileştirildiği ve geliştirildiği sürece yaşamları anlamlandırır. Bunun için, daha iyi, daha kaliteli ve daha insani bir dünyanın oluşturulmasını sağlayan eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesi de yönetsel bir başarıdır.

Hukuki temellere dayanarak milletin iradesine saygıyı ön planda tutarak insana hizmette kusur etmemek de önemlidir. Bunun için; akılcı ve ilmi yaklaşıma sahip, milletin huzurunu koruyucu bir şuurla hareket eden bir askeri yapı oluşturulmalıdır. Askeri yapıyı da maddi ve manevi olarak geliştirebilmek de yönetsel bir başarıdır.

Ülkelerin bilimsel gelişmişlik düzeyleri aynı zamanda, diğer ülkeler içindeki yerini ve saygınlığını da doğrudan etkilemektedir. Bundan dolayı da; bilim ve teknoloji politikalarını oluşturarak bilimsel çalışmalara önem ve öncelik vermek de yönetsel bir başarıdır.

Katılımcılığı beraberinde getiren, güveni temin eden, siyasal kirliliği ortaya çıkaran, demokrasiyi koruyan ve siyasal gücün kötüye kullanılmasını engelleyen şeffaflığı sağlamak da bir başarıdır.

Günümüz dünyasında değişim çok hızlanmış ve belirsizlik giderek artmaktadır. Bundan dolayı; değişimi şekillendirmek ve rakiplere karşı üstünlük sağlamak için, sorunu anlayarak doğru ve gerektiği hızda kararlar alabilmek de yönetsel bir başarıdır.

Uluslararası ilişkilerde güçlü olmak büyük bir önem taşımaktadır. Bu da; önce ülkeyi her alanda geliştirebilmekle mümkündür. Güçlü bir şekilde; özellikle dış politikada cesur ve isabetli kararlar alabilmek, uluslararası pazarlarda rekabet gücüne ulaşabilmek ve iletişimin yoğun olduğu günümüzde, imaj yönetimini sağlayan kamu diplomasisini de kullanabilmek yönetsel bir başarıdır.

Bu yönetsel başarıların gerçekleşmesinde belirlenen hükümet sisteminin etkisi büyüktür ancak, tek başına yeterli değildir. Çünkü hükümetlerin yönetsel başarılarında

belirlenen hükümet sistemiyle birlikte, o hükümet sisteminin uygulandığı ülkenin arka planı da büyük bir önem taşımaktadır.

Uzun süreden beri parlamenter sistemle yönetilen Türkiye’de ise; parlamenter hükümet sistemin yapısından kaynaklı sorunları gidermek, devlet işlerinin daha hızlı ve gereği gibi yapılabilmesini sağlamak için; 1970’li yıllardan beri kuvvetli bir yürütme organı temini arayışlarına girildiği görülmektedir. Buna rağmen, son 16 yıldan beri nadiren görülebilecek güçlü hükümetler; Türkiye’de çok önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler, ülkede hem istikrarı hem de ekonomik güçlenmeyi sağlamıştır. Ayrıca bu gelişmeler hem ülke insanının moralini yükseltmiştir hem de ülkenin, uluslararası arenada da güçlenmesine neden olmuştur. Türkiye 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçim sonrasında ise, fiilen “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”ni uygulamaya başlamıştır. Bu yeni bir hükümet sistemidir. Her hükümet sisteminden bir takım beklentiler olduğu gibi, bu yeni hükümet sisteminden de bir takım beklentiler bulunmaktadır. Bu beklentileri de genel olarak; topluma yönelik beklentiler, ekonomiye yönelik beklentiler, sisteme yönelik beklentiler, iç ve dış politikaya yönelik beklentiler şeklinde gruplandırmak mümkündür.

Yeni hükümet sistemiyle birlikte; topluma, ekonomiye, sisteme, iç ve dış politikaya yönelik bu beklentilerin gerçekleştirilmesi için; hızlı bir değişim sürecine girilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri çıkarılmıştır. Bu kararnamelerle; “Politika Kurulları” ve “Ofisler” kurulmuştur. Bakanlıkların yapısında da değişiklikler yapılmıştır. Bazı bakanlıkların adı değiştirilmiş, bazıları kaldırılmış ve bazıları da birleştirilmiştir. Böylece bakanlıkların sayıları da düşürülmüştür. Üst kademe yöneticileriyle, kamu kurum ve kuruluşların atama usullerine dair düzenlemeler yapılarak; teşkilatlarda değişikliğe gidilmiştir. Savunma Sanayi Müsteşarlığı; Savunma Sanayi Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu; Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ise; Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerle; istikrarın sağlanması, güvenlik, adalet, şeffaflık, güçlü ekonomi, bilim ve teknolojiye gelişimin ivme kazanması ve uluslararası toplumda saygınlığın artırılması gibi “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nden beklenen olumlu gelişmeler yolunda önemli adımlar atılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Coşkun Can (2003), **Değişim Çağında Devlet**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Yayın No: 91, Birinci Baskı, Konya.
- AKTAŞ, Hasan Emir (2016), “Hükümet Sistemlerinin Tıkanma Noktaları ve Alternatif Çözüm Yolları” **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ocak 2016 / Cilt: 6, Sayı: 1, ss: 209-228.
- AKYAZ, Doğan (2002), **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi**, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- ALTUNTAŞ, Halil ve Muzaffer ŞAHİN (2013) “İsra Sûresi, 70” **Kur’an-ı Kerim Meali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 25. Baskı, Ankara.
- ARASIL, Ömer vd.(1994), **5 Nisan’dan 5 Temmuz’a (1994 Ekonomik İstikrar Tedbirlerinin İlk Üç Aylık Değerlendirilmesi ve İstikrarın Sağlanmasına Yönelik Öneriler**, İzmir Ticaret Odası, İzmir.
- ARSLAN, Ersin (2009),”Savunma Teknolojileri Kapsamında Uyduların Gelişimi ve Sınıflarının İncelenmesi”, **XI. Akademik Bilişim Konferansı**, 11-13 Şubat 2009, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- ARSLAN, Esat (2003), **Türk Dış Politikasında Ödün Değil, Uzlaş**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- ARSLAN, Rıza (2001), **Siyasi Sistem Önerisi**, VİPAŞ AŞ Yayınları, Bursa.
- AYTAÇ, Tufan (2000), “Okul Vizyonu Nedir Nasıl Geliştirilir”, **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulamalar ve Sorunlar**, Cevat Elma ve Kamile Demir (Edit), Anı Yayıncılık, Ankara.
- AZARKAN, A. Ezeli (2014), "İbn Haldun’un Devlet Görüş (Yönetimler Döngüsü)", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:2 Sayı:4.
- BAL, Bülent (2001), **İstikrarsız Parlamenterizme Karşı Başkanlık Sistemi**, Der Yayınları, Yayın No: 305, İstanbul.
- BAL, Oğuz (2010), “Teknolojinin Sosyo- Ekonomik Yapıya Etkileri” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 20, Nisan – Mayıs – Haziran Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Kırgızistan, ss. 1-23.
- BALL, Alan ve GUY, Peters (2005), **Çağdaş Siyaset ve Yönetim**, Nil, Uzun, (Çev.), Yayın odası yayıncılık, İstanbul, 2007.

- BAYRAMLI, Gülcan (2014); “Bilim ve Teknoloji Politikalarının Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyindeki Rolü- Bilgi Ekonomisi”, **Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi**, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sayı: 301, ss. 13.
- BERKSOY, Taner (1994), “94’e Girerken Türkiye Ekonomisi”, **Toplumsal Araştırmalar Vakfı, Panel Dizisi 3**, Birinci Baskı, İstanbul.
- CANBOLAT, İbrahim S./(2002), **Küreselleşen Dünya ve Türkiye**, VİPAŞ Yayınları, Yayın No 68, Bursa.
- CİĞERCİ, Sabri (2015), “Türkiye’nin Demokratikleşme Girişimleri Yeni Anayasa ve Başkanlık Sistemi” **Başkanlık Sistemi**, Murat Aktaş ve Bayram Coşkun (Edit.), Liberte Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss: 499 -534.
- CUTHBERTSON, Keith (2000), **İktisat Politikası**, Nazım Engin (Çev.), Bilim ve Teknik Yayınevi, 2. Baskı, Eskişehir.
- ÇAĞLAR, İsmail, METİN EROL, Metin, AKDEMİR ve KEVSER, Hülya (2018), “24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı Seçiminin Siyasal İletişimi” **Rapor**, SETA Yayınları 112, Baskı: 1, İstanbul.
- ÇALIŞKAN, Emre ve ÖNDER, Murat (2017), “Başkanlık Sistemi ve Mevcut Kamu Kurumları Üzerine Olası Etkileri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 10 Sayı: 49, Nisan 2017.
- ÇAM, Esat (1987), **Devlet Sistemleri**, Der Yayınları, İstanbul.
- ÇEÇEN, Anıl (2003), **Adalet Kavramı**, Turhan Kitabevi Basım ve Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara.
- ÇELİK, Yusuf (2006), “Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Sağlık”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1, ss: 19-37.
- ÇELİK, Hüseyin (2009), “Açılış Konuşması”, Türkiye’nin 2023 Eğitim Vizyonu, **VIII. Antalya Sempozyumu**, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, İstanbul.
- ÇETİN, Rasim (2014) "Ölüm ve Yoksulluk Kıskaçında Bir Hak Mücadelesi: Kot Kumlama İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakkı", **Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar**, TODAİE Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss:356-374.
- ÇEVİK, H. Hüseyin (2013), “Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Kamu Politikası Başarısızlığı”, **Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama**, Mete Yıldız ve

- Mehmet Zahit Sobacı (Derl.), Adres (Liberte) Yayınları, I. Baskı, Ankara, ss. 265-284.
- ÇİFTÇİ, Hakkı (2013), “Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Stratejisi”, **Dergi Park**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, ss. (57-73),
- ÇİFTÇİ, Hakkı (2004), “Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Stratejisi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, ss.57-73.
- ÇİZAKÇA, Murat (2002), **Demokrasi Arayışında Türkiye: Laik-Dindar/Demokrat Uzlaşmasına Bir Katkı**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Halis (2010),“Kuvvetler Ayrılığı Etrafındaki Yaklaşımların Tahlili”,**C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, XIV/1 –ss. 223-246
- DİCLE, Ülkü 1982, **Yönetmel Başarının Değerlendirilmesi ve Türkiye Uygulaması**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi, Yayın No :43, Ankara.
- DOEHRING, Karl (2002), **Genel Devlet Kuramı**, Mumcu, Ahmet (Çev.), İnkılâp Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- DUVERGER, Maurice (1986), **Siyasal Rejimler**, Teoman Tunçdoğan, (Çev.), Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- DWORKING, Ronald (2008), **Hukuk ve Siyaset Felsefesinde Adalet Eşitlik ve Özgürlük Sorunu**, Yıldırım Torun (Çev.), Savaş Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara.
- EFE, Haydar, (2015). “Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”. **KAÜ İİBF Dergisi**, 6(9), 65-94
- EL-MAVERDİ, Ebul Hasan (2000), **Siyaset Sanatı**, Kırk Ambar Kitaplığı:1, Klasik Kitaplar:1, Mustafa SARIBIYIK (Çev.), İstanbul.
- ENGİNER, Aysun (2000), “İş Yaşamın Niteliği” **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulamalar ve Sorunlar**, Cevat Elma ve Kamile Demir (Edit), Anı Yayıncılık, Ankara, ss. 201-217.
- ERDEM, Kasım (2014),“Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı-başkanlık sistemi”, **Yarı- Başkanlık Sistemi: Teori, Pratik ve Tartışmalar**, Havvana Yapıcı, (Ed.), TBMM Araştırma Merkezi, TBBM Basımevi, Ankara, ss.1-26.

- ERDEM, İsmet Kaya (2016); **Demokrasinin İlk 50 Yılı 12 Seçim, 37 Hükümet, 4 Darbe**, Doğan Kitap Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul
- ERDEM, Kasım (2017), Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: **Yarı-Başkanlık Sistemi (Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri)** Yayın No: 6, TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, TBMM Basımevi – Ankara, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı / Şubat 2017.
- ERDOĞAN, Mustafa (2003), **Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset**, Liberte Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara.
- ERİM, Gamze (2015), “Başkanlık Sistemi ve Türkiye”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, **Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.
- ERKUL, Hüseyin, KARA Hüseyin ve ŞİMŞEK, Savaş (2016),”ABD ve Almanya Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Suat UGUR (Edit.), Yıl: 2016, Sayı:27, Cilt: 14, Çanakkale, ss.34-58
- EROĞUL, Cem (2001), **Çağdaş Devlet Düzenleri**, İmaj Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara.
- EROĞLU, Müzeyyen (2010) “John Locke’un Devlet Teorisi”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 21, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat- Kırgızistan, ss: 1-15.
- EYÜBOĞLU, Rüstem (2009), “Açılış Konuşması”,**Türkiye’nin 2023 Eğitim Vizyonu, VIII. Antalya Sempozyumu**, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, İstanbul, ss:13-22.
- FUKUYAMA, Francis (2008), **Ulus İnşası**, Hasan Kaya (çev.), Profil Yayıncılık, I. Baskı, İstanbul.
- FULLER, E. Graham (1996), **Demokrasi Tuzağı**, Meral Gaspıralı (çev.), Altın Kitaplar Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul.
- GERŞİL, G. Sarı ve ERYILMAZ, İnan (2014), " Sosyal Politika Anlayışı: Sosyal Yardım Hizmetlerindeki Dönüşüm ve AB Ülkeleri ile Karşılaştırılması", **Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar**, TODAİE Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss.211-229.

- GÖKÇE, Deniz (2007), “Ekonomi Yönetimi Siyasi Standartlara Endekslidir!”, **İdare Etmek mi Yönetmek mi?**, Sevinç Engin (Edit.), Sistem Yayıncılık, I. Basım, İzmir, ss.33-35.
- GÖKER, H. Aykut (1995), **Bilim Teknoloji Sanayi Üçlemesi ve Türkiye Üzerine Söyleşiler**, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- GÖZLER, Kemal (2000), “Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlâmentarizm Üzerine bir Deneme)”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı 62, Eylül-Ekim 2000, s.25-47
- GÖZLER, Kemal (2015), **Kısa Anayasa Hukuku**, Ekin Yayınevi, On üçüncü Baskı, Bursa.
- GÖZLER, Kemal (2017), **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 26. Baskı, Bursa.
- GÜL, Abdullah (2007), **Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları**, T.C. Dış İşleri Bakanlığı Yayını, Ankara.
- GÜL, Abdullah (2009), “Mesaj”, **Türkiye’nin 2023 Eğitim Vizyonu, VIII. Antalya Sempozyumu**, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, İstanbul, ss:25-26.
- GÜL Hüseyin, İhsan KAMALAK ve Songül SALLAN GÜL (2017), “Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” **Strategic Public Management Journal** Volume 3, Special Issue, pp. 101-120.
- GÜMÜŞ, Mahir ve Canan Öykü DÖNMEZ KARA (2014), "Türkiye'de Sığınmacıların Eğitim Hakkı ve Uygulamada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", **Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları:Sosyal Haklar**, TODAİE Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss:425-443.
- GÜR, Nurullah, Mevlüt TATLIYER ve DİLEK, Şerif (2018), Yeni Sistemde Yeni Ekonomi: Detaylı Bir Yol Haritası Önerisi, **Rapor**, SETA Yayınları 116, 1. Baskı, İstanbul.
- GÜREL, Osman (1994), **Ekonomide Teşhis ve Tedavi**, Özak Yayınları, Birinci Baskı, Kayseri.
- GÜVENEN, Orhan (2009), “Eğitim, Bilim ve Teknoloji Vizyonu”, **Türkiye’nin 2023 Eğitim Vizyonu, II. Tebliğ, VIII. Antalya Sempozyumu**, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, İstanbul, ss:53-65

- HALL, John ve IKENBERRY, G.John (2005), **Devlet**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 119, İsmail Çekem (Çev.), Birinci Baskı, İstanbul.
- HATEMİ, Hüseyin (2013), “İslâm’da İnsan Hakkı ve Adâlet Kavramları”, **Hz. Peygamber ve İnsan Hakları**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss:7-46.
- HAZIR, Hayati (2001), **Demokrasilerde İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm**, Nobel Yayınları, Ankara.
- İBA, Şaban (1998), **Ordu Devlet Siyaset**, Sezi İkinci Matbaası, Çiviyazıları:37, I. Baskı, İstanbul.
- İLHAN, Suat (1999), **Türk Askerî Kültürünün Tarihi Gelişmesi: Kutsal Ocak**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- İNALCIK, Halil (2015), “Kutadgu Bilig’de Türk İdare Geleneği ve Adâlet”, **Adâlet Kitabı**, Bülent Arı ve Selim Aslantaş (Edit.), Yeditepe yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 15-32.
- İŞIKTAŞ, Erkan ve DURAN, Alev (2017), “Geçmişten Günümüze İpek Yolu’nun Önemi ve Buna İlişkin Yapılmış Bilimsel Çalışmalar”, **Social Sciences Studies Journal** (SSSJJournal), ss:584-596
- JACKH, Ernest (2008), **Yükselen Hilal Türkiye’nin Dünü Bugünü ve Yarını**, Sakıp Murat YALÇIN (Çev.), İkarus Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.
- KAHVECİ, Niyazi (1995), **Demokrasi ve İslam**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.
- KARAGÜL, Mehmet (2010), **Uluslar arası İktisadi Örgütler ve Az Gelişmiş Ülkeler**, Nobel Yayınları, Yayın No:1518, Birinci Basım, Ankara.
- KARATEPE, Şükrü (2013), “İnsan Haklarının İlâhi Temelleri”, **Hz. Peygamber ve İnsan Hakları**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss:47-64.
- KARATEPE, Şükrü; ALKAN, Haluk; BİNGÖL, Yılmaz ve DURGUN, Gonca Bayrak (2017); **Sorularla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi**, Mehmet Emin ESEN (edit.), Memur- Sen Yayınları No 24, Ankara.
- KAYA, Yahya Kemal (1998), **Eğitim ve Kalkınma**, Bilim Yayıncılık, Ankara.
- KAYA, Faruk (2017), “Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri”, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, **Sosyal Bilimler**

- Enstitüsü Dergisi**, Cilt 3: 2, ss: 1-14, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/362475>, Erişim Tarihi: 26/07/2018
- KAYMAL, Cansu (2017) Başkanlık Sistemi ve Siyasi İstikrar Arasındaki İlişki. *Strategic Public Management Journal*, 3 (6), 150-167. DOI: 10.25069/spmj.342234.
- KAZGAN, Gülten (1994), “94’e Girenken Türkiye Ekonomisi”, Toplumsal Araştırmalar Vakfı, **Panel Dizisi 3**, Birinci Baskı, İstanbul.
- KESER, Hayri (2011),”Türkiye ve Başkanlık Sistemi” **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** Cilt:2, Sayı:1, ss. 23-58.
- KEYDER, Çağlar (1994), “Türkiye’de Egemen Sınıflar”, Toplumsal Araştırmalar Vakfı, **Panel Dizisi 4**, Birinci Baskı, İstanbul.
- KILINÇ, Doğan (2016), “Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XX, Y. 2016, Sa. 1ss: 447-510.
- KORKMAZ, Tuğrul (2016), “**Hükümet Sistemleri ve Türkiye Üzerine Bir Analiz**”, Makale Gönderim Tarihi: 20/09/2016 - Makale Kabul Tarihi: 09/11/2016, Erişim Tarihi: 13/07/2018.
- KUZU, Burhan (2011), **Her Yönüyle Başkanlık Sistemi**, Babıali Kültür Yayıncılığı, Birinci Baskı, İstanbul.
- LAMBA, Mustafa ve Hamza ATEŞ (2018), “Başkanlık Sistemi Uygulanan Ülkelerde Siyasi Partilerin ve Seçim Sistemlerinin Değerlendirilmesi: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi İçin Çıkarılacak Dersler”, **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Kamu Yönetiminde Değişim**, (Edit.) Yüksel Demirkaya, Hiperyayın: 220, Birinci Baskı, İstanbul.
- LİNZ, Juan J, (2008), **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Ergun Özbudun (Çev.), LiberteYayınları, Ankara.
- LOGIE, Nur Nacar (2015), **Siyasi Söylem** (Örneklerle Türk Siyasi Söylemi), Alter Yayıncılık, Ankara.
- NARTGÜN, Ş. Sezgin (2000), “Stratejik Planlama ve Eğitim”, **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulamalar ve Sorunlar**, Cevat Elma ve Kamile Demir (Edit), Anı Yayıncılık, Ankara.

- OĞUZTÜRK, Bekir Sami (2011), "Güney Kore'nin Kalkınmasında İnovasyonun Rolü", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi** C:3, Sayı:5, ss: 48-53.
- ORAKÇI, Erhan ve Ali, ÖZDEMİR (2017), "Telafi Edici Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Türkiye ve AB Ülkelerinin İnsani Gelişmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi", **AKÜ İİBF(Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) Dergisi**-Cilt: XIX, Sayı: 1, Yıl: Haziran 2017 Sayfalar: 61-74.
- OKTAY, Ayla ve Elif, ESMER (2009), "Türkiye Cumhuriyeti Eğitimine İlişkin Bir Değerlendirme", **VIII. Antalya Sempozyumu, II. Panel**, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, İstanbul, ss:107-126
- OKTAY, Tarkan (2016), "Metropol Kent Yönetimi Yaklaşımları ve Uygulama Modelleri", **Strategic Public Management Journal (SPMJ)**, Issue No: 4, November 2016, ISSN 2149-9543, pp. 49-71.
- OZAN, Ebru Deniz (2012), **Gülme Sırası Bizde -12 Eylül'e Giderken Sermaye Sınıfı, Kriz ve Devlet**, Metis Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- ÖZDAĞ, Selçuk (2017), "Yerli, Millî, Sivil ve Demokratik Bir Hükûmet Modeli: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", **Yeni Türkiye: 94**, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayı ss.351-369.
- ÖZDALGA, Haluk (2005), **Kötü Yönetilen Türkiye- Örnek Vaka DSP**, Kitap Yayınevi-97, İnsan ve Toplum Dizisi-23, Birinci Basım, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Haluk (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63(03), ss: 113-144.
- ÖZBUDUN, Ergun (2005), **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Gözden geçirilmiş sekizinci baskı, Ankara,
- ÖZBUDUN, Ergun ve Ö.Faruk, Gençkaya(2010), **Türkiye'de Demokratikleşme ve Anayasa Yapımı Politikası**, Doğan Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun (2015), "Başkanlık Sistemi ve Türkiye", **Özgür Araştırmalar Derneği, Liberal Perspektif Analiz** Sayı: 1 ss: 1-16
- ÖZTÜRK, Metin (2000), **Ordu ve Politika**, Gündoğan Yayınları, 2. Basım, Ankara.
- ÖZTÜRK, Mustafa, TEPETAŞ CENGİZ, G. Şule, KÖKSAL, Hüseyin ve İREZ, Serhat (2017), **Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenciler Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı**, Semih Aktekin, (edit), MEB Yayınları, Ankara.

- POWELL, G. Bingham (1990), **Çağdaş Demokrasiler (Katılma, İstikrar ve Şiddet)**, Mehmet TURHAN (çev.), Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını, Ankara.
- POYRAZ, Emel ve DİNÇER, Melih (2016), “Küreselleşen Dünyada Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri”, **Intermedia International Peer-Reviewed E-Journal Of Communication Sciences 3**, ss:30-48
- SABANCI, Sakıp (1993), **Değişen ve Gelişen Türkiye**, İkinci Baskı, Basım: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.
- SARAN, Ulvi (2004), **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma** “Kalite Odaklı Bir Yaklaşım”, Atlas Yayıncılık, I. Baskı, Ankara.
- SARTORİ, Giovanni (1996), **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Mehmet TURHAN ve Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU (Çev.), Yetkin Yayınları, Ankara.
- SEVİNDİRİCİ, İbrahim (2000), **Az Gelişmiş Ülkelerde Sermayenin Birikimi (Kalkınmanın Finansmanı)**, Akyıldız Yayınları 50, Birinci Basım, Ankara.
- SHUKUROV, Tarkhan (2003), “Hükümet Sistemlerinin Çeşitli Değerlendirilmesi ve Bu Değerlendirme Işığında 1993 Tarihli Rusya Federasyonu Anayasasının Getirdiği Hükümet Sistemi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- SOBACI, M. Zahid ve Özer, KÖSEOĞLU (2018), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Üst Kademe Yöneticiler, **Rapor**, SETA Yayınları 111, I. Baskı, İstanbul.
- SOBACI, M. Zahid; MİŞ, Nebi ve Özer KÖSEOĞLU (2018), **Türkiye’nin Yeni Yönetim Modeli ve Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı**, SETA Perspektif, Sayı: 206, Ankara.
- SONER, B. Ali (2005), “Ulusal Egemenlikten Küresel Egemenliğe İnsan ve Azınlık Hakları”, **Küreselleşmenin Yüzleri**, Başkan, Filiz (Edit.), Everest Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, ss. 63-77.
- SÖZEN, Süleyman (2005), **Teori ve Uygulamada Yeni Kamu Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara.
- SÖNMEZ, Mustafa (2002), **100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma**, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

- ŞAHİN, Köksal (2014) “Türkiye’deki Hükümet Sistemi Tartışmalarına Siyasi Kültür ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım, **Sakarya İktisat Dergisi**, Cilt 3, Say: 3, ss. 29-71.
- ŞİMŞEK, Aslı (2014), "Sadaka Kültürü ve Stratejik Hayırseverlik Çıkmazında Sosyal Hak Mücadelesi", **Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar**, TODAİE Yayınları, Birinci Baskı, Ankara ss:193-210.
- ŞİMŞEK, M. Şerif (2005), **Yönetim ve Organizasyon**, Günay Ofset, Yenilenmiş Sekizinci Baskı, Konya.
- ŞİŞMAN Mehmet ve Selahattin, TURAN (2002), **Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi**, Pegem A Yayınları, İkinci Baskı, Ankara.
- TABANCALI, Erkan (2000), “Örgütsel Değişme”, **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulamalar ve Sorunlar**, Cevat Elma ve Kamile Demir (Edit.), Anı Yayınları, Ankara, ss.313-340.
- TATAROĞLU, Muhittin (2016), “Yürütmede Etkinlik Bakımından Başkanlık Sisteminin Değerlendirilmesi”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, Haziran 2016.
- TAVMERGEN, İ. Pınar ve Ebru AKSAKAL (2004), **Kongre ve Toplantı Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TECER, Meral (2003), **Türkiye Ekonomisi**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 317, Birinci Basım, Ankara.
- TEPE, Harun (2013), "İnsan Hakları ve Evrensellik Tartışması", **Yeni Kuşak İnsan Hakları**, Kıvılcım Akkoyunlu Ertan (Edit.), TODAİE Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, ss:3-23.
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu** (1921), 3. Tertip Düstur, Cilt: 1, s. 196, No: 85.
- TORUN, Mustafa ve KARANFİL Muhammet (2016),”1980-2013 Dönemi Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişki”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Suat UGUR (Edit.), Yıl: 2016, Sayı:27, Cilt: 14, Çanakkale, ss.473-490.
- TRAŞ, H. Hüseyin ve Hüseyin AĞIR (2018), “İnsani Gelişmişlik Göstergeleri Açısından İslam İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkelerinin Değerlendirilmesi”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 18 (35), ss: 20-40, DOI: 10.30976/susead.398254.

- TURHAN, Mehmet (1989), **Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 9, Diyarbakır.
- TURHAN, Mehmet (2012), **Anayasa Hukukunda Hükümet Sistemi Tartışmaları**, Liberal Düşünce, Yıl 17, ss.57-76.
- TURHAN, Mehmet (2015). Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı), **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 46 (1),
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası** (1982), Madde. 19, 38, 48, 60.
- ULUŞAHİN, Nur (2007), **Saf Hükümet Sistemleri Karşısında İki Başlı Yürütme Yapılanması**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- USTABULUT, Batuhan (2016), Türkiye'nin Hükümet Sistemi: Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemi Tartışmaları, V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, **Bildiriler Kitabı II**, ss: 43-58.
- UYŞAL, Mustafa (2004), "Reel Sektörün Beklentileri", **Makroekonomik İstikrar Programlarının Sermaye Piyasasına Yansımaları**, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği Yayınları, Yayın No 17, İstanbul,
- ÜNAL, Mesud (2012), **21.Yüzyılda Değişim, Yönetim ve Liderlik**, Beta Yayınları, Yayın No: 2617, Birinci Baskı, İstanbul.
- YAMAN, Abdulsemet (2014), "Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Cilt: 24, Sayı: 1, Sayfa: 83-98, ELAZIĞ-2014
- YAZICI, Serap (2013), **Başkanlık ve Yarı- Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.
- YAZICIOĞLU, Recep (1992), **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi**, Ermat Ofset, Erzincan.
- YİĞİTTEPE, Levent (2017), "Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikaları", **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2017 ss:12-27.
- YILDIZ, Adem, (2012), **Türkiye'nin Parlamenter Sisteminde Hükümet**, Murat Kitapevi, Ankara.
- YILDIZ, Ahmet(2014), **Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri:Yarı-başkanlık sistemi**, Giriş, Havvana Yapıcı, (Ed.), TBMM Araştırma Merkezi, TBMM Basımevi, Ankara, ss.XII-XV.

YÜKSEL, Saadet (2015), “Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmalarına Dair Anayasal Değerlendirme: Başkanlık Sistemindeki ve Parlamenter Sistemdeki Kurumsal Değişkenler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 73 (2), ss: 135-169.

Elektronik Kaynaklar:

ACARAY, Deniz (2017), “Kuvvetler Ayrılığı İlkesi”, Stratejik Araştırmalar Merkezi. ankaenstitusu.com/kuvvetler-ayriligi-ilkesi/, Erişim Tarihi: 11/07/2018.

AKDAĞ, Zekeriya ve EKİCİ, Süleyman (2017), “Avrupa Birliği’nin Uluslararası Politikada Etkili Olma Aracı: Yumuşak Güç”, *Birey ve Toplum Dergisi*, Güz 2017, Cilt: 7, Sayı: 14, ss: 33-64. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/404313>, Erişim Tarihi: 12.08.2018.

AKINCI, Berat (2017), “ Hükümet Sistemleri ve Ülkemizde Olası Hükümet Sistemi Değişikliğinin Etkileri”, *Journal Of Social and Humanities Sciences Research*, ss.1-21.

http://www.jshsr.org/Makaleler/1767162814_2017_JSISR_Vol4_Issue1_Makale_1.%20Berat%20AKINCI_1-21.pdf, Erişim Tarihi: 15/07/2018

AKSOY, Temel (2017), **Yeni Çağın Yükselen Değeri: Şeffaflık**, <http://www.kigem.com/yeni-cagin-yukselen-degeri-seffaflik.html>, Erişim Tarihi: 27/09/2017.

ALPARSLAN, Melike (2002), **Şeffaflığın Önemi Üzerine Bir Deneme**, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, ss.2-16. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/Transparency.doc, Erişim Tarihi: 20/05/2017

ATALAY, M. Salih (1995), “Hem Merkezi Hem de Yerel Yönetim Odaklı Bir Eğitim Sistemi” dergipark.ulakbim.gov.tr/kuey/article/viewFile/5000051084/5000048308 Erişim Tarihi: 05/04/2018

ATEŞ, Hamza ve Aydın AKPINAR (2017), “Hükümet Sistemleri ve Özgürlük: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/394455>, Erişim Tarihi: 04/05/2018.

- AYDIN, Rıfat (2016), “Türk Siyasal Kültürü Açısından Hükümet Sistemleri”, Akademik Hassasiyetler Dergisi. <http://dergipark.gov.tr/akademik-hassasiyetler/issue/27316/287583>, Erişim Tarihi: 12.07.2018
- DÖNMEZ, Ömer (2015), “Hükümet Sistemleri ve Hükümet Sistemlerinin Türkiye Açısından Değerlendirmesi”, http://web.ebaro.web.tr/uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.pdf, Erişim Tarihi: 10/01/2017
- EKİCİ, Dilek (2018), <http://www.dilekekici.com/bilgi/yonetim-nedir/> Erişim Tarihi: 17/01/2018
- ERKİŞ, İbrahim Uğur ve SUMMAK, M. Erhan (2011); “Propaganda ve Dış Politika” ss.293-310. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/viewFile/5000084566/500078654>, Erişim Tarihi: 14/07/2018.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki (2011), “Yeni Anayasada Türkiye’nin Hükümet Sistemi”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü** (SDE Analiz), Eylül 2011. <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/Turkiyenin%20Hukümet%20Sistemi.pdf>, Erişim Tarihi: 03/02/2017
- <http://ekonomi.haber7.com/turkiye-ekonomisi/haber/1330255-bakan-yilmazdan-onemli-aciklamalar>, Erişim Tarihi: 15/07/2018.
- <http://gelisenbeyin.net/inovasyon.html>, Erişim Tarihi: 25/07/2018
- <http://iss-th.mef.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 12/10/2017.
- <http://m.t24.com.tr/yazarlar/dogan-akin/refahiyol-bir-curumenin-koalisyonu-olarak-28-subata-direnemezdi,4844>, Erişim Tarihi: 04/07/2018.
- <http://politikaakademisi.org/2017/07/20/martin-jacquesin-perspektifinden-cin-halk-cumhuriyeti/>, Erişim Tarihi: 03/06/2018.
- https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf, Erişim Tarihi: 12.08.2018.
- <https://www.evrensel.net/haber/109340/nijeryanın-yeni-baskani-buhari>, Erişim Tarihi: 21/07/2018.
- <http://www.makalegundem.com/genel/2018-dunyanin-en-guclu-ordulari-listesi-aciklandi-bakin-turkiye-kacinci-sirada/>, Erişim Tarihi : 28/07/2018.

- <http://www.enpolitik.com/kose-yazisi/1069/yerli-mill-sivil-ve-demokratik-bir-hukmet-modeli-cumhurbaskanligi-hukmet-sistemi.html>, Erişim Tarihi: 15/08/2018
- https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017, Erişim Tarihi: 14.08.2018
- <https://www.aksam.com.tr/siyaset/baskanlik-sistemi-turkiyeye-cag-atlatir/haber-465160>, Erişim Tarihi: 10.08.2018.
- <http://www.wiki-zero.co/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvWcO2bmV0aW1fYmnDp2ltbGVyaW5lX2fDtnJlX8O8bGtlbGVyX2xpc3Rlc2k> , Erişim Tarihi: 18/07/2018
- <http://www.tarihiolaylar.com/ulkeler/birlesik-arap-emirlikleri-80>, Erişim Tarihi: 03/06/2018
- <http://www.bbc.com/turkce/vert-tra-42610323>, Erişim Tarihi: 30/07/2018.
- <https://www.dunya.com/kose-yazisi/guney-kore-mucizesini-nasil-yaratti/17518>, Erişim Tarihi: 14/07/2018.
- https://www.economy.gov.tr/portal/faces/blog?collId=374922175636001683&_afrLoop=32684648516860597&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null&_adf.ctrl-state=tqybcedt4_38#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D32684648516860597%26collId%3D374922175636001683%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dtqybcedt4_42, Erişim Tarihi: 25/07/2018.
- <https://www.kreatifbiri.com/uluslararası-iliskilerde-guc/>, Erişim Tarihi: 14.07.2017.
- <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/02/01/8-maddede-neden-baskanlik-sistemi>, Erişim Tarihi: 14/03/2018.
- <https://www.sanayi.gov.tr/news.html?lang=tr&haberId=f7197c19-68d9-4eda-bb29-d05318ec4833>, Erişim Tarihi: 31/07/2018.
- <https://www.tmmob.org.tr/etkinlik/tmmob-demokrasi-kurultayi-1998/insan-haklari>, Erişim Tarihi: 08/01/2018.
- <http://www.tevhidhaber.com/baskanlik-sistemi-yararlari-ve-zararlari-128499h.htm>, 10/01/2017, Erişim Tarihi: 16/05/2018.
- <http://www.turkiyehukuk.org/baskanlik-sistemi-ile-parlamenter-sistemin-karsilastirilmesi-infografik/>, Erişim Tarihi: 04/05/2018.
- <https://www.ticaret.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney%20Kore%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23d>

DocName%3AEK-160114&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum,
Erişim Tarihi: 31/07/2018.

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/baskanlik-sistemi-nedir-228921.html> Haber Tarihi:
31 Ekim 2016 Pazartesi, Erişim Tarihi: 18/03/2018.

<https://www.yenibirhayat.com.tr/tag/anasayfa-haber>, Erişim Tarihi: 15/07/2018.

<http://www.yetenekyonetimi.co/2017/01/proaktif-reaktif-yaklasim-nedir-1.html>, 2017,
Erişim Tarihi: 11/07/2018.

KURŞUN, Zekeriya (2018), <https://www.yenisafak.com/yazarlar/zekeriya-kursun/yeni-hukmet-sisteminden-beklentiler-2046385>, Erişim Tarihi: 04/08/2018.

KÜÇÜK, Adnan (2018) “**24 Haziran seçimlerinin kazananları, kaybedenleri ve çıkarılacak dersler**” <http://www.hurfikirler.com/24-haziran-secimlerinin-kazananlari-kaybedenleri-ve-cikarilacak-dersler/>, Erişim Tarihi: 07.08.2018

MİŞ, Nebi; ASLAN, Ali; AYVAZ, M. Erkut ve Hazal, DURAN (2015), **Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları: ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Güney Kore ve Şili**, Rapor, SETA Yayınları, Baskı 1.
http://file.setav.org/Files/Pdf/20150526181848_51_baskanlik_raporu_web.pdf,
Erişim Tarihi: 11.07.2018.

ÖZGEN, Canan , (2011), **Etik Kültürün Geliştirilmesi ve Şeffaflık**, Şeffaflık Derneği Paneli, Ankara.

(http://www.seffaflik.org/Y_Dosyalar/DOSYA/233_CananOzgen.pdf Erişim Tarihi: 23/08/2017

ÖZLÜ, Faruk (2017), **Türkiye Antarktika’da “Danışman Ülke” Olma Yolunda**, Mehtap Yılmaz (akt.), <http://aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turkiye-antarktikada-danisman-ulke-olma-yolunda/1006738?amp=1>, Erişim Tarihi: 16.12.2017.

SERTER, Nur (2012), “Bir Devlet Görevi Olarak Eğitim”, dergipark.gov.tr/download/article-file/9642, Erişim Tarihi: 10/04/2018.

ŞEN, Ersan (2016), “**Adalet Nedir ve Kim Tesis Eder?**” <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2197523-adalet-nedir-ve-kim-tesis-eder>, 2016 Erişim Tarihi : 08/04/2018

UZBAY, İ. Tayfun (2008), **Çağdaş Uygarlığa Ulaşmada Bilim Politikalarının Yeri ve Önemi**, <http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum6/uzbay.pdf> , Erişim Tarihi: 09/09/2017.

- Vatan, (2010), <http://www.gazetevatan.com/latin-amerika-gibi-oluruz-301949-gundem/>,
(Latin Amerika Gibi Oluruz- Vatan- 26/04/2010). Erişim Tarihi: 03/01/2017.
- www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1986-1/2.pdf, E. 05/03/2017
- www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf, TBMM İnsan
Hakları Komisyonu, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, ss: (203-208),
Erişim Tarihi: 10/09/2017.
- www.felsefe.gen.tr/john_locke_sozlesme_siyasal_toplum.asp, Erişim Tarihi:
16/07/2018.
- www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BİLİM , Erişim: 10/09/2017
- www.utikad.org.tr/haberler/?id=9351 , Erişim Tarihi: 20/10/2017.
- www.wikiwand.com/tr/Nijerya, Erişim Tarihi: 17/07/2018

DİZİN

-A-

Adalet, 2, 16, 32, 33, 41, 42, 43, 75, 76, 83,84, 85, 89, 91, 92, 95, 96, 98, 99, 106
Askeri Kültür, 56
ABD, 1, 4, 15, 28, 30, 31, 33, 37, 63, 90, 97, 103
Almanya, 7, 14, 22, 27, 51, 65, 97

-B-

Bağımsız, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 30, 31, 44, 54
Bilimsel Bilgi, 60, 61

-C-

Coğrafi Konum, 27

-Ç-

Çift Başlı, 18, 21, 23
Çoğulculuk, 42

-D-

Demokratik Ülke, 28, 36
Dış Politika, 2, 32, 74, 83, 87, 88,89, 91,94, 97, 98
Doğal Kaynaklar, 27, 68
Desantralizasyon, 67

-E-

Ekonomik Beklentiler, 86
Eşitlik, 16, 41, 42, 96

-F-

Federatif, 10
Fransa, 1, 6, 8, 12, 16, 60, 65, 68, 67

-G-

Güvenlik, 38, 39, 49, 54, 73, 83, 84, 85, 90, 92, 95, 108
Güçlü Ekonomi, 52, 92
Güney Kore, 26, 28, 55, 56, 59, 62, 63, 103

-H-

Hükümet Sistemleri, 1, 2,4, 5, 6, 8, 9, 11, 22,23, 25,26, 28, 29, 30, 34, 37, 43, 47, 61, 73, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 93, 94, 96, 97
Hızlı Karar Alma, 66, 87

-İ-

İktidarlar, 11, 15, 16, 26, 29, 31, 35, 36, 42, 43, 50, 54, 57, 58, 59, 64, 67, 80
İmaj Yönetimi, 69, 71, 91
İstikrar, 2, 13, 15, 22, 23,28, 32, 33, 34, 35,36, 37, 39, 51, 52, 53, 55, 58, 59, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 86, 89,90, 92, 93, 94, 98, 99, 102, 105, 107

-J-

Jeopolitik Konum, 2, 25, 27, 28

-K-

Kamu Diplomasisi, 67, 69, 91, 105
Koalisyon Hükümetleri, 15, 22, 32, 78
Kuvvetler Ayrılığı, 1, 2, 5, 9, 10, 11, 12, 18, 22, 23, 90, 93, 96
Kuvvetler Birliği, 5, 6, 7

-L-

Liyakat, 41, 46

-M-

Meclis Hükümeti, 5, 6, 7, 8, 107
Mekanizma, 14, 17, 20, 23, 32, 66, 68, 73, 78, 81, 87, 89
Muhalefet, 35
Montesquieu, 10, 11, 90

-N-

Nijerya, 26, 31, 100, 108

-O-

Otoriter, 7

-P-

Parlamentar Sistem, 1, 5, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 34, 26, 37, 78, 79, 80, 82, 90, 92, 107, 108, 109

-R-

Reform, 18, 51, 66, 75, 76, 83, 86, 89, 92

-S-

Siyasal İstikrar, 35, 37, 77, 78
Sosyal Güvenlik, 40, 95
Siyasi Miyopluk, 50, 52

-Ş-

Şeffaflık, 33, 63, 64, 65, 87, 93, 104

-T-

Teknoloji, 2, 29, 39, 40, 45, 51, 54, 55, 60, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 83, 84, 86, 89, 91, 92, 94, 95, 96, 98, 99, 104

Türk Tipi Başkanlık, 73

Türkiye, 1, 2, 8, 15, 18, 22, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 49, 51, 52, 57, 59, 65, 108, 68, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 87, 88, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108

-U-

Ulaşım, 27, 40, 45, 53, 74, 79, 91
Unsur, 9, 16, 25, 26, 27, 33, 37, 39, 42, 47, 56, 57, 58, 71, 86, 90
Uyum, 30, 41, 45, 56, 57, 58, 67, 75, 77, 78, 79, 84, 88, 89, 91

-V-

Vesayet, 77, 78, 79, 80, 83, 86, 89
Veto, 73, 82

-Y-

Yargı, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 42, 75, 79, 89, 90
Yasama, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 81, 83, 90
Yeni Sistem, 73, 74, 77, 79, 99
Yönetmelik Başarı, 1, 2, 24, 25, 26, 29, 30, 32, 84, 85, 86, 89, 90, 91
Yürütme, 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 30, 31, 34, 55, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 90, 106, 107